

**EKONOMİK, SİYASAL VE DİPLOMATİK
YÖNLERİYLE BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN ÖRGÜT
YAPISI VE İŞLEVLERİ**

Sevil UZUN

Danışman: Prof. Dr. S. Kemal KARTAL

T.C. Giresun Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine

Göre Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı'nda Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

(GİRESUN, ARALIK, 2013)

ONAY SAYFASI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma, jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak OYBİRLİĞİ İLE BAŞARILI bulunmuştur.

Başkan: Prof. Dr. S. Kemal Kartal.....

Üye: Doç. Dr. Ayşe ÖZCAN.....

Üye: Doç. Dr. Betül KARAGÖZ -YERDELEN.....

Onay

Yukarıda imzalarım, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Enstitü Müdürü
Doç. Dr. Sedat MADEN

...../...../2014

ONUR SÖZÜ

“YÜKSEK LİSANS TEZİ OLARAK” İktisat Anabilim Dalına sunduğum “Ekonomik, Siyasal ve Diplomatik Yönleriyle Birleşmiş Millerlerin Örgüt Yapısı ve İşlevleri” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

31 Aralık 2013

Sevil UZUN

İTHAF SAYFASI

Bu yüksek lisans tezimi, benim bu günlere gelmem için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan ve her zaman yanımda olan sevgili aileme, tezimi hazırlarken bilgi ve tecrübelerini benden eksik etmeyen değerli hocam Prof. Dr. S. Kemal KARTAL' a, bu süreç içinde her zaman destek veren arkadaşlarım Arslan ÜSTÜN, Nurcihan PALAVAR ve Cihan HARMAN' a ithaf ediyorum.

Sevil UZUN

ÖNSÖZ

İnsanoğlu var olduğundan itibaren içinde bulunan iktidar hırsı, dünyamızda tarifi büyük acılara yer açan iki dünya savaşını meydana getirmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonunda oluşturulan MC Örgütü ne yazık ki işlevini gerçekleştirememiştir. MC sorunlara yerinde müdahale edememesi ve kararları taraflı alması sebebiyle devletlerin güvenini azaltmıştır. Meydana gelen İkinci Dünya Savaşının ardından insanlara büyük acılar yaşatan savaşların tekrar yaşanmaması, barışa karşı tehditlerin tekrarını önlemek, uluslararası barış ve güvenliği koruma amacıyla 26 Haziran 1945 tarihinde San Francisco’da BM kurulmuştur.

İletişim çağında yaşadığımız günümüzde dünyamız küçüldü. Dünyanın herhangi bir noktasında meydana gelen olaylar sosyal medyaya düşmektedir. Acılar, sevinçler ekranlara ve internet sayfalarına dakikalar hatta saniyeler içinde düşmekte ve insanlar bu olaylara tepkilerini, övgülerini klavyelerinin başından bildirmektedirler. Böyle bir dünyada hakem rolünü oynayacak bir kuruma eskisinden daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Bu hakemliği yapacak olan Birleşmiş Milletler barışı desteklemek, çevreyi korumak için ortak projeler sunmak, insan haklarını korumak ve kadın haklarını savunmak konusunda tek güç olduğu savunulmaktadır. Birleşmiş Milletlerin bu hakemliği ne ölçüde yapabilmektedir? Tartışma konusudur. Bu tezde konu olarak görülüp seçilmesi, bu şiddetle ihtiyaç duyulan hakemlik görevinden dolayıdır.

T.C. Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezini alan “Ekonomik, Siyasi ve Diplomatik Yönleriyle Birleşmiş Milletlerin Örgüt Yapısı ve İşlevleri” konusunu incelemiş bulunmaktayım. Tezin tüm eksikleri ve hataları bana ait olup, Birleşmiş Milletleri tanımak isteyenlere ışık tutacağını inanıyorum.

Sevil UZUN

EKONOMİK, SİYASAL VE DİPLOMATİK YÖNLERİYLE BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN ÖRGÜT YAPISI VE İŞLEVLERİ

Araştırmacı: Sevil UZUN

İÇİNDEKİLER

Onay Sayfası.....	1
Onur Sözü.....	2
İthaf Sayfası.....	3
Önsöz.....	4
İçindekiler.....	5
Kısaltmalar.....	11

BİRİNCİ KESİM: ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

1.ARAŞTIRMANIN KONUSU, DENENCESİ, AMAÇLARI VE YÖNTEMİ

1.1.Araştırmanın Konusu ve Önemi.....	13
1.2.Araştırmanın Denenceleri (Hipotezleri) ve Amaçları.....	13
1.3.Araştırma Yöntemi.....	13
1.4.Bilgi Toplama ve İşleme Araçları.....	13
1.5.İşlevsel Kavram Tanımları.....	13
1.6.Araştırmanın Sunuş Sırası.....	14

İKİNCİ KESİM: BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN TANITILMASI

2.BİRLEŞMİŞ MİLLETLERLE İLGİLİ DAHA ÖNCE YAPILMIŞ

ARAŞTIRMALAR

2.1.Türkçe Araştırmalar.....	15
2.2. Yabancı Dildeki Araştırmalar.....	18

3. BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN ÖRGÜT YAPISI.....19

3.1.Birleşmiş Milletlerin Kuruluşu.....	19
3.2. Birleşmiş Milletlerin Organları.....	20
3.2.1. Genel Sekreterlik.....	20
3.2.2. Genel Kurul.....	20
3.2.3. Güvenlik Konseyi.....	20
3.2.4. Ekonomik ve Sosyal Konsey.....	20
3.2.5. Vesayet Konseyi.....	21
3.2.6. Uluslararası Adalet Divanı.....	21
3.3. Birleşmiş Milletler Uzman Kuruluşları.....	21
3.3.1. Gıda ve Tarım Örgütü (FAO).....	21
3.3.2.Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (IAEA).....	21
3.3.3.Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO).....	21
3.3.4.Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD).....	21
3.3.5.Uluslararası Çalışma örgütü (ILO).....	21
3.3.6.Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO).....	21
3.3.7.Uluslararası Para Fonu (IMF).....	21
3.3.8.Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU).....	22
3.3.9.Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO).....	22
3.3.10.Birleşmiş Milletler Endüstriyel Gelişme Örgütü (UNIDO).....	22
3.3.11.Dünya Posta Birliği (UPU).....	22
3.3.12.Dünya Bankası (WB).....	22
3.3.13.Dünya Gıda Programı (WFP).....	22
3.3.14.Dünya Sağlık Örgütü (WHO).....	22

3.3.15.Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO).....	22
3.3.16.Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO).....	22
3.3.17.Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)	22
3.3.18.Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF).....	22
3.3.19.Uluslararası Arama Kurtarma Danışma Grubu (INSARAG).....	22

ÜÇÜNCÜ KESİM: EKONOMİK, SİYASAL VE DİPLOMATİK YÖNLERİYLE BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN İŞLEVLERİ VE BUNLARLA İLGİLİ SORUNLAR HAKKINDA ÇÖZÜMLEMELER

4. BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN İŞLEVLERİ	23
4.1. Birleşmiş Milletlerin Genel İşlevleri.....	23
4.2.Birleşmiş Milletlerin Organlarının İşlevi.....	25
4.2.1. Genel Sekreterlik.....	25
4.2.2. Genel Kurul'un İşlevleri.....	26
4.2.3. Güvenlik Konseyinin İşlevleri.....	27
4.2.4.Ekonomik ve Sosyal Konseyin İşlevleri.....	29
4.2.5. Vesayet Konseyinin İşlevi.....	30
4.2.6. Uluslararası Adalet Divanının İşlevleri.....	30
4.3.Birleşmiş Milletler Uzman Kuruluşlarının İşlevleri.....	31
4.3.1. Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)'nun İşlevleri.....	31
4.3.2.Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (IAEA)'nin İşlevleri.....	32
4.3.3.Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO)'nun İşlevleri.....	34
4.3.4.Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD)'nun İşlevleri.....	35
4.3.5.Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nun İşlevleri.....	35
4.3.6.Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO)'nun İşlevleri.....	37
4.3.7.Uluslararası Para Fonu (IMF)'nin İşlevleri.....	38
4.3.8.Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU)'nin İşlevleri.....	39

4.3.9.Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)'nun İşlevleri.....	40
4.3.10.Birleşmiş Milletler Endüstriyel Gelişme Örgütü (UNIDO)'nün İşlevleri.....	40
4.3.11.Dünya Posta Birliği (UPU)'nin İşlevleri.....	41
4.3.12.Dünya Bankası (WB)'nin İşlevleri.....	42
4.3.13.Dünya Gıda Programı (WFP)'nin İşlevleri.....	42
4.3.14.Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nün İşlevleri.....	43
4.3.15.Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO)'nün İşlevleri.....	45
4.3.16.Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO)'nün İşlevleri.....	47
4.3.17.Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)'nün İşlevleri.....	47
4.3.18.Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)'nin İşlevleri...48	
4.3.19.Uluslararası Arama Kurtarma Danışma Grubu (INSARAG) İşlevleri.....	49

5. BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN ÖRGÜT YAPISI VE İŞLEVLERİYLE İLGİLİ SORUNLAR

5.1. Uluslararası Çevre Politikalarında Birleşmiş Milletlerin Rolü.....	51
5.1.1.Çevre Sorunlarının Ortaya Çıkışı ve Günümüzdeki Durum.....	52
5.1.2.Birleşmiş Milletlerin Uluslararası Çevre Politikalarında Etkin Rol Alması.....	54
5.1.2.1. Birleşmiş Milletler Çevre Programının Politikaları.....	56
5.1.2.2. Küresel Çevre Fonu (GEF).....	59
5.1.3. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü.....	60
5.1.4.Çevre ve Kalkınma İle İlgili Gerçekleştirilen Önemli Konferanslar.....	64
5.1.4.1 Stockholm Konferansı	64
5.1.4.2.Rio Konferansı	66
5.1.5.Birleşmiş Milletler Uzmanlık Kurumlarının, Çevre İle İlgili Faaliyetleri..68	
5.1.5.1.Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ve Çevre	68

5.1.1.2.Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve Çevre.....	70
5.1.5.3.Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) ve Çevre.....	71
5.1.5.4.Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO) ve Çevre.....	72
5.1.5.5.Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Çevre.....	73
5.1.5.6.Dünya Bankası (WB) ve Çevre.....	73
5.1.5.7.Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Çevre.....	74
5.2. Birleşmiş Milletler ve İnsanı Müdahale	74
5.2.1.İnsani Müdahale Nedir?.....	74
5.2.2.İnsan Hakları İhlalleri ve Birleşmiş Milletlerin İnsanı Müdahale Yetkisi...78	
5.2.3.Müdahale Ne Kadar İnsani?.....	80
5.3. Birleşmiş Milletlerin Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesiyle İlgili Faaliyetleri.....	84
5.3.1.Birleşmiş Milletlerde Kadın Hakları ve CEDAW Sözleşmesi.....	84
5.3.2.Birleşmiş Milletlerin Faaliyetleri.....	88
5.3.2.1.Ekonomik ve Sosyal Konsey Tarafından Yürütülen Çalışmalar.....	88
5.3.2.2.UNDP (BM Kalkınma Programı) Tarafından Yürütülen Çalışmalar.....	92
5.3.2.3.UNFPA (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu)Tarafından Yürütülen Çalışmalar.....	94
5.4. Birleşmiş Milletlerin Kalkınma Faaliyetleri.....	96
5.4.1.Kalkınma Nedir?.....	96
5.4.2. Birleşmiş Milletlerin Kalkınma Çabaları.....	98
5.4.3. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı	100
5.4.4. BM'nin Kalkınma Alanında Çalışan Kurumları.....	102
5.5. Birleşmiş Milletlerin Uluslararası Sorunları Önleyebilme Yeteneği.....	104
5.5.1 Uluslararası Sorunları Çözmede Genel Sekreterliğin Rolü.....	104
5.5.2. Uluslararası Sorunları Çözmede Genel Kurulun Rolü.....	105
5.5.3. Uluslararası Sorunları Çözmede Ekonomik ve Sosyal Konseyin Rolü.....	107
5.5.4.Uluslararası Sorunları Çözmede Uluslararası Adalet Divanının Rolü.....	107
5.5.5. Uluslararası Sorunları Çözmede BM Güvenlik Konseyinin Rolü.....	108
5.6. Uluslararası Adalet Divanı ile Güvenlik Konseyi Görev Paylaşım Sorunları...112	
5.6.1.Adalet Divanı'nın BM'in Siyasi Organları ile İlişkileri Ve Yetki Çatışması Sorunu.....	115

5.6.2.Güvenlik Konseyi İle Divan Arasındaki Yetki Çatışmasının Önlenmesine Yönelik Bir Mekanizma Yokluğu.....	116
6.VAROLAN SORUNLAR İÇİN ÖNERİLER	
6.1.Çevre Sorunlarına Öneriler.....	120
6.2. İnsani Müdahale Sorunlarına Öneriler.....	121
6.3. Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlemesiyle İlgili Faaliyetlerine Öneriler.....	123
6.4. Birleşmiş Milletlerin Kalkınma Faaliyetlerine Öneriler.....	124
6.5.Birleşmiş Milletler Uluslararası Sorunları Önleyebilme Yeteneğine Öneriler.....	125
6.6.Uluslararası Adalet Divanı ile Güvenlik Konseyi Görev Paylaşım Sorunlarına Öneriler.....	126
7.OLMASI GEREKEN ÖRGÜT YAPISI VE İŞLEVLERİ	
7.1.Güvenlik Konseyi ve Veto Yetkisi.....	128
7.2.Devlet Dışı Küresel Aktörler.....	130
DÖRDÜNCÜ KESİM: GENEL DEĞERLENDİRME	
8.BULGULAR, ÖNERİLER VE GENEL SONUÇ	
8.1.Bulgular ve Öneriler.....	132
8.2. Genel Sonuç.....	137
KAYNAKÇA.....	139

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ASSET	Yapısal Sistemlerin Çevre Testleri
BIRPI	Fikri Mülkiyetin Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Uluslararası Bürosu
BM	Birleşmiş Milletler
BMKP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
BKH	Binyıl Kalkınma Hedefleri
CEDAW	Kadınların Uluslararası Haklar Bildirgesi
ECOSOC	Ekonomik ve Sosyal Konsey
ESB	Acil Hizmetler Bölümü
FAO	Gıda ve Tarım Örgütü
FCSS	Koordinasyon Destek Birimi
GDACS	Küresel Afet Alarm ve Koordinasyon Sistemi
GEF	Küresel Çevre Fonu
IAEA	Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu
ICAO	Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü
IFAD	Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IMO	Uluslararası Denizcilik Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
INES	Uluslararası Nükleer Olay Ölçüm Sistemi
IPCC	İklim Değişikliği Hükümetler Arası Paneli
ITU	Uluslararası Telekomünikasyon Birliği
INSARAG	Uluslararası Arama Kurtarma Danışma Grubu
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
MAB	İnsan ve Biyosfer Programı
MARPOL	Gemilerden Kaynaklanan Kirliliğin Önlenmesine İlişkin Sözleşmesi
MC	Milletler Cemiyeti
NPT	Nükleer Silahsızlanma Antlaşması

OCHA	İnsani İlişkiler Koordinasyon Ofisi
OIHP	Uluslararası Halk Sağlığı Bürosu
SOLAS	Uluslararası Denizde Can Güvenliği Sözleşmesi
STCW	Gemi Adamlarının Eğitim, Belgelendirme ve Vardiya Tutma Standartları Sözleşmesi
UNCDF	Birleşmiş Milletler Sermaye Geliştirme Fonu
UNCSW	Birleşmiş Milletler Kadın Statü Komisyonu
UNCTAD	Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Programı
UNDG	Birleşmiş Milletler Kalkınma Grubu
UNDGO	Birleşmiş Milletler Kalkınma Grubu Ofisi
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNEP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNFPA	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNIDO	Birleşmiş Milletler Endüstriyel Gelişme Örgütü
UNIFEM	Birleşmiş Milletler Kadın Fonu
UNTFHS	Birleşmiş Milletler İnsani Güvenlik Fonu
UNWTO	Dünya Turizm Örgütü
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UN_HABİTAT	Birleşmiş Milletler İnsani Güvenlik Fonu
UPU	Dünya Posta Birliği
WB	Dünya Bankası
WFP	Dünya Gıda Programı
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
WIPO	Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü
WMO	Dünya Meteoroloji Örgütü

BİRİNCİ KESİM: ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

1.KONUNUN ÖNEMİ, ARAŞTIRMANIN DENENCESİ, AMACI VE YÖNTEMİ

1.1. Konunun Önemi

Birleşmiş Milletler (BM), büyük bir tahribat yaratmış korkunç bir savaş sonrasında, uluslararası ilişkileri istikrara kavuşturmak ve barışı daha sağlam temeller üzerine oturtmak için 1945 yılında kuruldu. Günümüzde, söz konusu faaliyetlerine ilave olarak çocuk gelişimi ve sağlığı, çevre koruma, insan hakları, yoksullukla mücadele ve ekonomik kalkınma, tarımsal kalkınma, eğitim, kadın hakları, doğal afet yardımı, atom enerjisinin barışçıl amaçlar için kullanılması ve iş ve işçi hakları gibi pek çok alanda çalışmalarını sürdürüyor. Bu araştırmada Birleşmiş Milletlerin ekonomik, siyasal ve diplomatik yönleri incelenecektir.

1.2. Araştırmanın Denencesi (hipotezleri) ve Amaçları

Araştırmanın denencesi şudur: BM'nin örgüt yapısında ve işlevlerinde beş daimi üyenin etkisi oldukça fazladır, bu durum az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sorunlarının çözümünde olumsuz etkiler yapmaktadır.

Bu araştırmanın amacı, BM' in çevre, kadın hakları, kalkınma ve örgüt yapısındaki antlaşmazlıklar üzerine oluşturduğu faaliyetleri incelemek, oluşan faaliyetlerin eksikliklerini yeterli hale getirmek için çalışmalar yapmaktır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada tarihsel ve betimsel araştırma yöntemleri kullanılmıştır.

1.4.Bilgi Toplama ve İşleme Araçları

Bilgi toplama yöntemleri kütüphane ve internet araştırmaları şeklindedir.

1.5. İşlevsel Kavram Tanımları

Bu araştırmada kullanılan bütün adlandırmalar ve kavramlar genel(sözlük) anlamlarıyla kullanılmıştır. Bu nedenle “işlevsel kavram” tanımı yapmaya gerek görülmemiştir.

1.6.Araştırmanın Sunuş Sırası

Bu araştırma 4 kesimden ve birbirini kesintisiz izleyen 8 bölümden oluşmaktadır.

Birinci Kesim, bir bölümden oluşmaktadır ve araştırmanın yöntemiyle ilgili bilgileri sunmaktadır.

İkinci Kesim, 2 bölümden (2. ve 3. Bölümlerden) oluşmaktadır ve araştırma konusuyla ilgili daha önce yapılmış çalışmaları ve teze çerçeve oluşturacak bilgileri sunmaktadır.

Üçüncü Kesim, 4 bölümden (4., 5., 6. Ve 7. Bölümlerden) oluşmaktadır. Bu kesim, araştırmanın katkılarını (ana tezini) sunmaktadır. 4. Bölümlerinde Birleşmiş Milletlerin Örgüt yapısı, işlevleri, uzman kuruluşları incelenmektedir. 5. Bölümde Birleşmiş Milletlerin çevre faaliyetleri, insani müdahale, kadınlara her türlü ayrımcılığın önlenmesi faaliyetleri, kalkınma faaliyetleri, Birleşmiş Milletlerin uluslararası sorunları önleyebilme yeteneği, Adalet Divanı ve Güvenlik Konseyi arasındaki yetki çatışmaları konuları ele alıp incelenmektedir. 6. Bölümde varolan sorunlara ve faaliyetlere çözüm önerileri sunulmaktadır. 7. Bölümde ise olması gereken örgüt yapısı konusuna değinilmiştir.

Dördüncü Kesim ise bir bölümden (8. Bölümden) oluşmaktadır ve araştırmanın **bulgularını, bulgular için önerilerini ve genel sonucunu** sunmaktadır.

İKİNCİ KESİM: EKONOMİK, SİYASAL VE DİPLOMATİK YÖNLERİYLE BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN TANITILMASI

2.EKONOMİK, SİYASAL VE DİPLOMATİK YÖNLERİYLE BİRLEŞMİŞ MİLLETLERLE İLGİLİ DAHA ÖNCE YAPILMIŞ ARAŞTIRMALAR

2.1.Türkçe Araştırmalar

Araştırma esnasında yararlanılan Türkçe Kaynaklardan seçilmiş örnekler aşağıda sunulmuştur.

GENÇ, Mehmet, (1999), “ Birleşmiş Milletler ve Uzmanlık Örgütleri Mevzuatı”, Basımı Ezgi Kitapevi. Bu çalışmada Milletler Cemiyeti Antlaşması, Birleşmiş Milletler Antlaşması, Ana Organların işlevlerini, Uzman Kuruluşlarının yapısını kısmen T.C.Resmi Gazetesinde yayınlanan çevirilerden, kısmen daha önce yapılmış yayınlardan, kısmen de yazar tarafından yapılan çevirilerle Türkçeleştirilmiştir.

KARLUK, Rıdvan, (2002), “Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar Mali ve Siyasal Kuruluşlar”, Basımı Turhan Kitapevi. Bu çalışmada önemli Uzman Kuruluşların tüm detaylarıyla amaçları, yönetimleri, yapıları incelenmiştir.

MENGİLER, Özgür, (2005), “Birleşmiş Milletler Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü”, Basımı Platin Kitapevi. Bu çalışmada yazar doktora tezini kitap haline getirerek uluslararası hukuk temelinde Birleşmiş Milletler örgütünün organlarının uluslararası uyuşmazlıkların barışçı çözümünde konumlarını belirtmiştir.

NALCIOĞLU, Orhan, (1997), “Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekâtının Hukuksal Esasları”, Genelkurmay Basım Evi. Bu çalışmada yazar askeri gözlemcilerin yürüttüğü harekâtlar da dâhil olmak üzere, başlangıcından günümüze kadar Birleşmiş Milletler tarafından gerçekleştirilen bütün barışı koruma harekâtları incelemek suretiyle meydana getirilen ve harekâtların hemen hemen bütün hukuksal yönlerini ve ilkelerini incelemektedir.

GÖÇER, Mahmut, (2007), “Uluslararası Adalet Divanı ile Güvenlik Konseyi Arasındaki Yetki Çatışması”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. Bu çalışmada Uluslararası Adalet Divanı'nın Birleşmiş Milletlerin siyasi organları ile özellikle de Güvenlik Konseyi ile olan ilişkileri ve olası yetki çatışması sorunları,

özellikle 1990'lı yılların başından itibaren büyük bir önem kazanmaya başladığını, sorunun temelinde büyük ölçüde, organlar arasındaki yetki paylaşımının açık ve net bir biçimde gerçekleştirilmemiş olması ve yetki çalışmanın sorunlarını giderecek bir mekanizmanın bulunmaması olduğunu belirtmiştir. Bu çatışmanın amaçlarını yazar eserinde Adalet Divanı ile Güvenlik Konseyi arasındaki yetki çatışması sorununa ve olası çözüm yollarına ışık tutmaktadır.

BİRDİŞLİ, Fikret, (2010), “Birleşmiş Milletler Uluslararası Sorunları Önleyebilme Yeteneği”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Bu çalışmada kuruluşundan günümüze kadar geçen zamana rağmen BM hala, uluslararası sorunları önleyebilme yeteneğini sorgulayan tartışmaların merkezindedir. Bu makalede BM'in uluslararası alanda çıkan sosyal, ekonomik, politik ve askeri sorunları ne ölçüde önleyebildiği ya da çözebildiği fonksiyonel açıdan incelenmektedir.

ÖZTUNÇ, Özgür, (2006), “Uluslararası Çevre Politikalarında Birleşmiş Milletlerin Rolü”, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Bu çalışmada Birleşmiş Milletlerin küresel çevre politikalarını ve aktörleri çevre üzerine yapılan konferansları, ilgili uzman kuruluşlarını incelemektedir.

ARIKAN, Yunus, (2006), “Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü”, Yayıncı Orta ve Doğu Avrupa için Bölgesel Çevre Merkezi. Bu çalışmada Birleşmiş Milletlerin İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü Türkçeleştirilmiştir.

TEKİN, Segâh, (2011), “İnsani Müdahale Kavramı ve Libya'nın Geleceği”, Stratejik Düşünce Enstitüsü, Bu çalışmada yazar geçmişten günümüze insan müdahale şekillerini, Arap Baharını, Libya Müdahalesinin öncesini incelemektedir.

DURAN, Hasan, (2001), “Birleşmiş Milletler ve Müdahale”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Bu makalede yazar insani müdahalenin tanımı, Birleşmiş Milletlerin müdahale şekilleri incelenmiştir.

DEMİR, Sırma, (2006), “Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişme Endeksi ve Türkiye Açısından Değerlendirme”, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Ankara. Bu çalışmada Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından her yıl yayımlanan İnsani Gelişme Raporları (İGR) ve bu

raporlarda yer alan İnsani Gelişme Endeksi'nin (İGE) içeriği ve Türkiye açısından değerlendirilmesi yapılmaktadır.

MÜDÜROĞLU, Nazlı, (2007), “Birleşmiş Milletler ve İnsani Müdahale”, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Tezsiz Yüksek Lisans Bitirme Projesi. Bu çalışmada yazar insani müdahale tanımını, Birleşmiş Milletlerin insani müdahale yetkisi, insani müdahale çerçevesinde kuvvet kullanımı örneklerini incelemiştir.

ARSAVA, Füsün, (2008), “BM'nin Güvenlik Konseyinin İnsan Haklarını Koruma Rolü ve Güvenlik Konseyinin Yetkilerinin Dayanağı ve Sınırları”, Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi. Bu makalede yazar uluslararası barış ve güvenliğin korunması kavramlarını, insan haklarını ve devletlerin vatandaşlarını insan hakları çerçevesinde koruma sorumluluklarını, Güvenlik Konseyinin insan hakları ihlallerini önleme çabaları, terörizm konularını incelemektedir.

ERŞEN BELEK, Umut, (2006), “Birleşmiş Milletlerin Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Denetim Mekanizması”, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Bu çalışmada yazar, CEDAW'ın çalışma prosedürü ve bu işlevini yerine getirirken incelediği kaynaklar ve izlediği yöntemler incelemiş bu sırada, diğer BM komiteleriyle genel itibariyle benzer özellikler gösteren CEDAW'ın farklı yönleri de değerlendirmiştir.

ALTAN, Rıdvan, (2008), “Birleşmiş Milletlerin Kalkınma Faaliyetleri ve Türkiye'ye Yansımaları” Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Bölümü Doktora Tezi. Bu çalışmada yazar Birleşmiş Milletlerin kalkınma sorunuyla neden ilgilendiği sorusuna cevap aramakta bunun içinde kalkınma, yoksulluk, sürdürülebilir kalkınma tanımını yaptıktan sonra Birleşmiş Milletlerin uzman kuruluşlarının faaliyetlerini ve kalkınma programının dünya üzerindeki faaliyetlerini Türkiye yansımalarını incelemektedir.

2.2. Yabancı Dildeki Araştırmalar

CHAUMONT, Charles, (1992), “L’organisation des Nations Unies”, Çeviren Radi Başgut, İleşim Yayınları. Bu çalışmada yazar Birleşmiş Milletler organizasyonunun oluş biçimi, yapısını, işlevleri, faaliyetleri incelenmektedir.

MORIS, Justin and WHEELER Nicholas, (2007), “The Security Council’s Crisis of Legitimacy and the Use of Force” , International Politics. Bu makalede yazarlar Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin dünyanın kolektif güvenliğini sağlayan kurum olduğunu belirtmektedir. Yazarlar yine Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin karşı karşıya kaldığı meşrutiyet krizleri ile güncel tartişmalar incelenmektedir. Güvenlik Konseyinin ABD’ nin etkisinde kalarak kuvvet kullanımına etkilemesi tartişma konusu olmuş ve Birleşmiş Milletler bu konuda makalede eleştirilmiştir.

KCHLER, Hans, (2006), “ The United Nations Organization and Global Power Politics”, Oxford University Press. Bu çalışmada yazar, Birleşmiş Milletlerin bir g olarak siyasi yapısının güçsüz kaldığını ye ülkelerin eşit olmadığını ve daimi beş üyenin veto yetkisinin Birleşmiş Milletlerin eşitlik ilkesine aykırı olduğunu belirtmektedir.

HUSSAIN, Zaara Zain, (2011), “The Reality of US-UN Relations” RSIs Nanyang Telchnological University. Bu çalışmada yazar, ABD’nin Birleşmiş Milletler gibi güçlü bir kuruluşun yasalarına bağlı kalamayacağı belirtmiş, ABD’nin yıllar içinde de Güvenlik Konseyini göz ardı ederek karar aldığını belirterek incelemiştir.

3. BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN ÖRGÜT YAPISI

3.1. Birleşmiş Milletlerin Kuruluşu

İnsanlar yıllardan beri dünyayı kontrol altına almak, iktidara sahip olmak için savaşmışlar ve silahlanmışlardır. Ancak görülmüştür ki bu savaşlar ve silahlanmalar pek çok insanın ölümüne sebep olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda milyonlarca insan ölmüştür. Bu ve daha önceki savaşlarda meydana gelen ölümler insanların barış içinde yaşama isteğini arttırmıştır. Bu istek Birinci Dünya Savaşı'nda uluslararası bir barış teşkilatının kurulmasını gündeme getirmiş ve Milletler Cemiyeti (MC) kurulmuştur. Bu cemiyetin başarılarının sınırlı kalması İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasına sebep olmuş ve tekrar savaş barışa galip gelmiştir. Ancak insanların barış içinde yaşama isteği hiçbir zaman eksilmemiştir (Karaatlı,2002). Bu bağlamda İkinci Dünya Savaşı esnasında BM Deklarasyonu hazırlanmış ve 26 Haziran 1945 tarihinde San Francisco'da imzalanmış ve 110. maddeye uygun olarak 24 Ekim 1945'de yürürlüğe girmiştir. Türkiye Antlaşmayı Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü'yle birlikte 15 Ağustos 1945'te onaylamıştır. 4801 Sayılı Onay Kanunu 24 Ağustos 1945 gün ve 6902 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.2012 yılında üye sayısı 193'e ulaşmıştır. Birleşmiş Milletler Antlaşmasında şu ifadeler yer almaktadır:

“ Biz Birleşmiş Milletler halkları bir insan yaşamı içinde iki kez insanlığa tarif olunmaz acılar getiren savaş felaketinden gelecek kuşakları korumaya, temel insan haklarına, insan kişiliğinin onur ve değerine, erkeklerle kadınların ve büyük uluslarla küçük ulusların hak eşitliğine olan inancımızı yeniden ilan etmeye, adaletin korunması ve antlaşmadan doğan yükümlülöklere saygı gösterilmesi için gerekli koşulları yaratmaya ve daha geniş bir özgürlük içinde daha iyi yaşama koşulları sağlamaya, sosyal bakımdan ilerlemeyi kolaylaştırmaya, ve bu erklere ulaşmak için hoşgöröyle davranmaya ve iyi komşuluk anlayışı içinde birbirimizle barışık yaşamaya, uluslararası barış ve güvenliği korumak için güçlerimizi birleştirmeye, ortak yarar dışında silahlı kuvvet kullanılmamasını sağlayacak ilkeleri kabul etmeye ve yöntemleri benimsemeye, tüm halkların ekonomik ve sosyal bakımdan ilerlemesini kolaylaştırmak için uluslararası kurumlardan yararlanmaya, istekli olarak, bu amaçları gerçekleştirmek için çaba harcamaya karar verdik. Buna uygun

olarak hükümetlerimiz, San Francisco kentinde toplanan ve yetki belgeleri usulüne uygun görülen temsilcileri aracılığıyla işte bu Birleşmiş Milletler Antlaşmasını kabul etmişler ve Birleşmiş Milletler adıyla anılacak bir uluslararası örgüt kurmuşlardır” (Genç,1999,32).

3.2. Birleşmiş Milletlerin Organları

Birleşmiş Milletlerin temel organları Genel Sekreterlik, Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi ve Uluslararası Adalet Divanıdır. Bunların görev ve açılımları aşağıdaki paragraflarda sunulmuştur.

3.2.1. Genel Sekreterlik

Genel Sekreterlik, Birleşmiş Milletlerin öbür organlarının çalışmaları için gerekli ortam ve koşulları sağlayan üst düzey bir koordinasyon birimidir. BM Genel Kurulu tarafından ortaya konan program ve politikaları uygular.

3.2.2. Genel Kurul

Genel Kurul üye devletlerden oluşur. Her üyenin genel kuruldaki temsilcisi beş kişiden çok olmaz ve Genel Kurul’da her üyenin bir oy hakkı bulunmaktadır.

3.2.3. Güvenlik Konseyi

Güvenlik Konseyi, Birleşmiş Milletlerin icra organıdır. BM Anlaşmasının 24’üncü maddesine göre uluslararası alanda barış ve güvenliğini sağlanması sorumluluğu öncelikle BM Güvenlik Konseyine verilmiştir ve aynı maddenin hükmüne göre bu kararlar tüm üyeler için bağlayıcıdır.

3.2.4. Ekonomik ve Sosyal Konsey

54 üyeden oluşan bu konsey, Birleşmiş Milletlerin ekonomik ve sosyal sorunlarla mücadele edebilmesi amacıyla kurulan bir organdır. Ekonomik ve Sosyal Konsey herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklere etkin bir şekilde saygı göstermesini sağlamak üzere tavsiyelerde bulunabilir. Yetkisine giren konulara ilişkin olarak, Genel Kurula sunulmak üzere antlaşma tasarıları hazırlayabilir. Ekonomik ve Sosyal Konsey görevini daha etkin yapabilmek amacıyla kendi gözetimi altında çalışacak komisyon ve komiteler kurmuştur (Karluk,2002,120).

3.2.5. Vesayet Konseyi

Vesayet Konseyi, vesayet altındaki ülkelerin yönetimi ile ilgili olarak vesayet altındaki böyle devletlerin temsilcilerinden, daimi üyelerinden ve genel kurulca seçilmiş üyelerden oluşmaktadır.

Vesayet rejimi, aşağıdaki kategorilere giren ve vesayet anlaşmaları gereğince bu rejime sokulabilecek bölgelere uygulanacaktır:

- a. Şu anda manda altında bulunan bölgeler;
- b. İkinci Dünya Savaşı sonucunda düşman devletlerden ayrılacak bölgeler;
- c. Yönetimlerinden sorumlu devletlerce gönüllü olarak bu rejime sokulan bölgeler.

2001 yılı itibari ile vesayet altında ülke kalmadığından bu konseyin rolü azalmıştır.

3.2.6. Uluslararası Adalet Divanı

Uluslararası Adalet Divanı, Birleşmiş Milletlerin yargı organıdır. Ülkeler, istedikleri davayı Adalet Divanı'na götürebilirler. Divan 15 yargıçtan oluşur. Yargıçlar, Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi'nce seçilirler, görev süreleri ise dokuz yıldır. Divanda bir devletten iki yargıç bulunamaz. Uluslararası Adalet Divanı, Hollanda'nın bir kenti olan Lahey'dedir.

3.3. Birleşmiş Milletler Uzman Kuruluşları

Uzmanlık Kuruluşları, BM'in çeşitli alanlarda milletlerarası geniş yetkileri bulunan kuruluşlarıdır. Bu kuruluşlar, BM Antlaşmasınının 57'nci maddesine göre oluşturulmuştur. Bu madde, "Hükümetler arası antlaşmalarla kurulan ve statüleri gereğince ekonomik, sosyal, kültürel, eğitim, sağlık ve diğer alanlarda milletlerarası geniş yetkileri bulunan muhtelif uzmanlık kurumları şeklinde tanımlanmaktadır. Milletlerarası on dokuz uzmanlık kuruluşu bulunmaktadır.

3.3.1. Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)

3.3.2. Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (IAEA)

3.3.3. Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO)

3.3.4. Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD)

3.3.5. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)

3.3.6. Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO)

3.3.7. Uluslararası Para Fonu (IMF)

- 3.3.8.Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU)**
- 3.3.9.Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)**
- 3.3.10.Birleşmiş Milletler Endüstriyel Gelişme Örgütü (UNIDO)**
- 3.3.11.Dünya Posta Birliği (UPU)**
- 3.3.12.Dünya Bankası (WB)**
- 3.3.13.Dünya Gıda Programı (WFP)**
- 3.3.14.Dünya Sağlık Örgütü (WHO)**
- 3.3.15.Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO)**
- 3.3.16.Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO)**
- 3.3.17.Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)**
- 3.3.18.Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)**
- 3.3.19.Uluslararası Arama Kurtarma Danışma Grubu (INSARAG)**

ÜÇÜNCÜ KESİM: EKONOMİK, SİYASAL VE DİPLOMATİK YÖNLERİYLE BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

4. EKONOMİK, SİYASAL VE DİPLOMATİK YÖNLERİYLE BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN İŞLEVLERİ

4.1. Birleşmiş Milletlerin Genel İşlevleri

Birleşmiş Milletlerin amaçları şunlardır:

Barış ve güvenliği korumak amacıyla; barışın uğrayacağı tehditleri önleyerek bu eylemleri engellemek saldırı ya da barışın başka yollarla bozulması eylemlerini bastırmak üzere etkin ortak önlemler almak ve barışın bozulmasına yol açabilecek nitelikteki uluslararası uyuşmazlık veya durumların düzeltilmesini ya da çözümlenmesini barışçı yollarla, adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak gerçekleştirmek;

Uluslararası, halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri almak;

Ekonomik, sosyal, kültürel ve insancıl nitelikteki uluslararası sorunları çözmede ve ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmek sizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası işbirliğini sağlamak ve bu ereklere ulaşılması yolunda ulusların giriştikleri eylemlerin uyumlaştığı bir odak olmak.

Birleşmiş Milletler örgütü ve üyeleri, 1. maddede belirtilen amaçlara ulaşmak üzere aşağıdaki ilkelere uygun biçimde hareket edeceklerdir:

- 1. Örgüt, tüm üyelerinin egemen eşitliği ilkesi üzerine kurulmuştur.**
- 2. Tüm üyeler, üyelik sıfatından doğan hak ve çıkarlardan tümünün yararlanmasını sağlamak için işbu Antlaşmaya uygun olarak üstlendikleri yükümlülükleri iyi niyetle yerine getirirler.**
- 3. Tüm üyeler, uluslararası nitelikteki uyuşmazlıklarını, uluslararası barış ve güvenliği ve adaleti tehlikeye düşürmeyecek biçimde, barışçı yollarla çözerler.**

4. Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletlerin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar.

5. Tüm üyeler, örgütün işbu Antlaşma gereği giriştiği tüm eylemlerde örgüte her türlü yardımı yaparlar ve Birleşmiş Milletler tarafından aleyhinde önleme ya da zorlama eylemine girişilen herhangi bir devlete yardım etmekten kaçınırlar.

6. Örgüt, Birleşmiş Milletler üyesi olmayan devletlerin de, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasının gerektirdiği ölçüde bu ilkelere uygun biçimde hareket etmesini sağlar.

7. İşte bu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletlere herhangi bir devletin kendi iç yetki alanına giren konulara müdahale yetkisi vermediği gibi üyeleri de bu türden konuları işbu Antlaşma uyarınca bir çözüme bağlamaya zorlayamaz (Genç, 1999, 32).

Birleşmiş Milletlerin asıl üyeleri, Uluslararası Örgütlenme konusunda an Francisco'da yapılan Birleşmiş Milletler Konferansına katılmış olan, ya da 1 Ocak 1942 tarihli Birleşmiş Milletler Bildirgesini önceden imzalamış bulunan ve işbu Antlaşmayı imzalayarak 110. Madde uyarınca onaylayan devletlerdir.

İşte bu Antlaşmanın getirdiği yükümlülükleri kabul eden ve bunları yerine getirme konusunda yetenekli ve istekli olduklarına örgütçe hükmedilen tüm diğer barışsever devletler Birleşmiş Milletlere üye olabilirler.

Bu koşullara uyan her devletin Birleşmiş Milletler üyeliğine kabulü, Güvenlik Konseyi'nin tavsiyesi üzerine Genel Kurul kararı ile olur.

Güvenlik Konseyi tarafından aleyhinde bir önleyici ya da zorlayıcı önlem alınmış bulunan bir Birleşmiş Milletler üyesi, üyelik sıfatından doğan hak ve ayrıcalıklarını kullanmaktan, Güvenlik Konseyi'nin tavsiyesi üzerine Genel Kurul tarafından alıkonabilir. Güvenlik Konseyi bu hak ve ayrıcalıkların kullanılmasına yeniden izin verebilir.

İşte bu Antlaşmada belirtilen İlkeleri ısrarla çiğneyen bir Birleşmiş Milletler üyesi, Güvenlik Konseyi'nin tavsiyesi üzerine Genel Kurul tarafından örgütten çıkarılabilir (<http://www.tbmm.gov.tr>, 2013).

4.2. Birleşmiş Milletlerin Organlarının İşlevi

4.2.1. Genel Sekreterlik

Sekretarya, bir Genel Sekreter ile örgütün gerek duyabileceği memurlardan oluşur. Genel Sekreter, Güvenlik Konseyinin tavsiyesi üzerine Genel Kurulca atanır. Genel Sekreter örgütün en yüksek memurudur. Genel Sekreter, Genel Kurulun, Güvenlik Konseyinin, Ekonomik ve Sosyal Konseyin ve Vesayet Meclisinin bütün toplantılarında bu sıfatla hareket eder; bu organlar tarafından kendisine verilen bütün öteki görevleri de yerine getirir. Örgütün çalışması konusunda Genel Kurula yıllık raporlar sunar (Genç, 1999, 50).

Genel Sekreter, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebileceğini düşündüğü herhangi bir konuyu Güvenlik Konseyine bildirip dikkatini çekebilir ve sunabilir. Genel Sekreter ve memurlar, görevlerini yerine getirirken, herhangi bir hükümetten ya da örgütün dışındaki herhangi bir makamdan ne talimat isterler ne de talimat alırlar. Genel Sekreter ve memurlar, uluslararası memurluk durumları ile bağdaşmayacak herhangi bir davranışta bulunmaktan kaçınırlar ve yalnızca örgüte karşı sorumludurlar. Birleşmiş Milletlerin her üyesi, Genel Sekreterler ile sekretarya memurlarının salt uluslararası nitelikteki sorumluluklarına saygı göstermek ve görevlerinin yerine getirilmesinde onlara etki etmeye çalışmamakla yükümlüdür.

Sekretarya memurları, Genel Kurulca saptanacak kurallar gereği Genel Sekreter tarafından atanırlar. Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Meclisi ve gerekiyorsa, Birleşmiş Milletlerin öteki organlarına sürekli nitelikte özel memurlar verilir. Bu memurlar Sekretaryanın bir parçasını oluştururlar.

Memurların işe alınmasında ve çalışma koşullarının saptanmasında öncelikle göz önünde tutulacak nokta en yüksek derecede verimlilik, yetkinlik ve dürüstlük niteliklerini benliklerinde toplamış kişilerin hizmetini sağlama gereği olmalıdır. Memurların, olabildiğince geniş bir coğrafi dağılım esasına dayanılarak işe alınmasının önemi gereğince göz önünde tutulacaktır (<http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/>, 2013)

4.2.2. Genel Kurul'un İşlevleri

Genel Kurul, silahsızlanmaya ve silahlanmanın düzenlenmesine hâkim olan ilkeleri de içermek üzere, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için yapılacak işbirliğinin genel ilkelerini inceleyebilir ve bu ilkeler konusunda örgüt üyelerine hem de Güvenlik Konseyine veya hem örgüt üyelerine hem de Güvenlik Konseyine tavsiyelerde bulunabilir. Genel Kurul, uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye sokması muhtemel durumlara Güvenlik Konseyinin dikkatini çekebilir (<http://www.tbmm.gov.tr>, 2013).

Siyasal alanda uluslararası işbirliğini geliştirmek, uluslararası hukukun giderek geliştirilmesini ve yasalaştırılmasını teşvik etmek; Ekonomik, sosyal, kültürel alanlarda, eğitim ve sağlık alanlarında uluslararası işbirliğini geliştirmek ve ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan hakları ile temel özgürlüklerden yararlanmasını kolaylaştırmak için araştırmalar yapılmasına önayak olur ve bu amaçla tavsiyelerde bulunur (Genç, 1999, 35).

Genel Kurul, Güvenlik Konseyinin yıllık raporları ile özel raporlarını kabul eder ve inceler; bu raporlar Güvenlik Konseyinin uluslararası barış ve güvenliği korumak için kararlaştırdığı ya da aldığı önlemlerin bir dökümünü de içerir. Genel Kurul, Birleşmiş Milletlerin öteki organlarından gelen raporları da kabul eder ve inceler. Genel Kurul, örgütün bütçesini inceler ve kabul eder. Üyeler, Genel Kurulun yapacağı paylaştırmaya uygun olarak örgütün harcamalarını üstlenirler (<http://www.uhdigm.adalet.gov.tr>, 2013).

Genel Kurulun her üyesinin bir oyu vardır. Genel Kurulun önemli sorunlar konusundaki kararları, hazır bulunan ve oy veren üyelerin üçte iki çoğunluğu ile alınır. Önemli sayılan sorunlar şunlardır; uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin tavsiyeler. Güvenlik Konseyinin sürekli olmayan üyelerinin seçilmesi, Ekonomik ve Sosyal Konsey üyelerinin seçilmesi, Vesayet Meclisi üyelerinin seçilmesi, Birleşmiş Milletlere yeni üyelerin kabulü, üyelik hak ve ayrıcalıklarının askıya alınması, üyelikten çıkarma, vesayet rejiminin işleyişine ilişkin sorunlar ve bütçe. Üçte iki çoğunlukla çözülecek yeni sorun türlerinin belirlenmesi de içinde olmak üzere, başka sorunlar konusundaki kararlar, hazır bulunan ve oy veren üyelerin oy çoğunluğu ile alınır. Genel Kurul yılda bir kez olağan toplantı yapar, durum gerektirdiğinde de olağanüstü toplanır. Olağanüstü

toplantılar, Güvenlik Konseyinin ya da Birleşmiş Milletler üyelerinin çoğunluğunun isteği üzerine Genel Sekreterin çağrısı ile yapılır. Genel Kurul, içtüzüğünü kendi yapar. Her toplantı için başkanını seçer. Genel Kurul, görevlerini yerine getirmek için gerekli gördüğü yardımcı organları oluşturabilir (<http://www.tbmm.gov.tr>, 2013).

4.2.3. Güvenlik Konseyi

Güvenlik Konseyi 15 üyeden oluşmaktadır ve bunlardan beşi daimi, kalan on üye ise geçici üyelerdir. Daimi üyeler ABD, İngiltere, Fransa, Rusya Federasyonu ve Çin den oluşur. Bu beş daimi üyenin konseyin kararların veto etme hakkı bulunmaktadır. Güvenlik Konseyinin usule ilişkin konulardaki kararları dokuz üyesinin olumlu oyu ile alınır. Güvenlik Konseyinin geçici üyeleri bölgesel dengeler dikkate alınarak genel kurul tarafından iki yıl süre ile seçilir. Güvenlik Konseyi özel ve resmi bir gündemle toplanabilir ve toplantılar ABD Newyork'ta ki BM binasında gerçekleştirilir(<http://www.uhdigm.adalet.gov.tr>, 2013).

BM Genel Sekreterliği için adayları ve Adalet Divanına atanacak hâkimleri Güvenlik Konseyi belirler ve Genel Kurula tavsiye eder. Güvenlik Konseyi, görevlerini sürekli olarak yapacak biçimde örgütlendirilecektir. Bunun için Güvenlik Konseyinin her üyesi örgüt merkezinde her zaman bir temsilci ile bulunması gerekmektedir. Güvenlik Konseyi, belirli dönemlerde toplanır; üyelerden her biri, dilerse bir hükümet üyesi ya da özel olarak atanmış başka bir temsilci tarafından bu toplantılarda temsil olunabilir. Güvenlik Konseyi, örgüt merkezinin dışında çalışmalarını en çok kolaylaştıracağına inandığı herhangi bir yerde toplanabilir.

Güvenlik Konseyinin Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözülmesi; Süregitmesi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebilecek nitelikte bir uyuşmazlığa taraf olanlar, her şeyden önce görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yolları ile, bölgesel kuruluş ya da anlaşmalara başvurarak veya kendi seçecekleri başka yollarla buna çözüm aramalıdır. Güvenlik Konseyi, gerekli gördüğünde tarafları aralarındaki uyuşmazlığı bu gibi yollarla çözmeye çağırır.

Güvenlik Konseyi, herhangi bir uyuşmazlık veya uluslararası bir anlaşmazlığa yol açabilecek ya da uyuşmazlık doğurabilecek bir durum konusunda, bu uyuşmazlık

ya da durumun süregitmesinin uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürme eğiliminde olup olmadığını saptamak için soruşturmada bulunabilir.

Birleşmiş Milletler üyesi olmayan bir devlet, taraf olduğu herhangi bir uyuşmazlık konusunda, işte bu antlaşmada öngörülen barışçı yollarla çözüme yükümlülüğünü bu uyuşmazlık için önceden kabul etmek koşuluyla, Güvenlik Konseyinin ya da Genel Kurulun dikkatini çekebilir (Nalcıoğlu, 1997, 4-5)

Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler;

Güvenlik Konseyi, barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu saptar ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunur. Güvenlik Konseyi, kararlarını yürütmek için silahlı kuvvet kullanımını içermeyen ne gibi önlemler alınması gerektiğini kararlaştırabilir ve Birleşmiş Milletler üyelerini bu önlemleri uygulamaya çağırabilir. Bu önlemler, ekonomik ilişkilerin ve demiryolu, deniz, hava, posta, telgraf, radyo ve diğer iletişim ve ulaştırma araçlarının tümüyle ya da bir bölümüyle kesintiye uğratılmasını, diplomatik ilişkilerin kesilmesini içerebilir.

Güvenlik Konseyi, diğer önlemlerin yetersiz kalacağı ya da kaldığı kanısına varırsa, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için, hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla, gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilir. Bu girişimler gösterileri, ablukayı ve Birleşmiş Milletler üyelerinin hava, deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak başka operasyonları içerebilir.

Birleşmiş Milletlerin tüm üyeleri, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına katkıda bulunmak üzere, Güvenlik Konseyinin çağrısı ile özel anlaşma ya da anlaşmalar uyarınca, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli silahlı kuvvetleri ve geçit hakkını da içine almak üzere her türlü yardım ve kolaylığı Konseyin hizmetine sunmayı yüklenirler. Bu anlaşma ya da anlaşmalarda, söz konusu kuvvetlerin sayısı, niteliği hazırlık derecesi ve genel mevkileri ile sağlanacak kolaylık ve yardımın niteliği belirlenecektir. Anlaşma ya da anlaşmalar, Güvenlik Konseyinin girişimi ile mümkün olan en kısa zamanda görüşülecektir. Anlaşmalar, Güvenlik Konseyi ile örgüt üyeleri arasında ya da Güvenlik Konseyi ile ülke grupları arasında yapılacak ve imzalayan devletlerce, her birinin anayasası gereğince onaylanacaktır.

Uluslararası barış ve güvenliğin korunması, Güvenlik Konseyinin buyruğu altına konulan kuvvetlerin kullanılması ve yönetilmesi, silahsızlanmanın düzenlenmesi ve muhtemel bir silahsızlanmanın gerçekleştirilmesi için Konseye gerekli olan askeri ihtiyaçlara ilişkin her konuda Güvenlik Konseyine danışmanlı yapacak ve ona yardımcı olacak bir Askeri Kurmay Komitesi kurulacaktır.

Askeri Kurmay Komitesi, Güvenlik Konseyinin sürekli üyelerinin Kurmay Başkanlarından ya da onların temsilcilerinden oluşur. Kurmay Komitesinde sürekli olarak temsil edilmeyen herhangi bir Birleşmiş Milletler üyesinin Komite çalışmalarına katılması Komitenin görevini iyi yapabilmesi için gerekli olduğu zaman, Komite bu üyeyi kendisiyle işbirliği yapmaya çağırır. Askeri Kurmay Komitesi, Güvenlik Konseyinin yetkisi altında Konseyin emrine verilen tüm silahlı kuvvetlerin stratejik açıdan yönetilmesinden sorumludur. Bu kuvvetlerin komutasına ilişkin sorunlar daha sonra çözülecektir (Nalcıoğlu, 1999).

4.2.4. Ekonomik ve Sosyal Konseyin İşlevleri

Ekonomik ve Sosyal Konsey, ekonomik, sosyal, kültürel alanlarda, eğitim ve sağlık alanlarında ve bunlarla ilgili başka alanlarda uluslararası sorunlar üzerinde araştırmalar yapabilir, raporlar hazırlayabilir ya da bunların yapılıp hazırlanmasına önayak olabilir ve bütün bu sorunlara ilişkin olarak Genel Kurul, Birleşmiş Milletler üyeleri ve ilgili ihtisas kuruluşlarına tavsiyelerde bulunabilir. Konsey, herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine etkin bir biçimde saygı gösterilmesini sağlamak üzere tavsiyelerde bulunabilir. Konsey, Genel Kurula sunmak üzere, yetki alanına giren sorunlara ilişkin sözleşme tasarıları hazırlayabilir (Genç, 1999, 44)

Konsey, Birleşmiş Milletlerce öngörülen kurallara uygun olarak, yetki alanına giren sorunlara ilişkin uluslararası konferanslar düzenleyebilir. Ekonomik ve Sosyal Konsey, ihtisas kuruluşlarına danışarak, onlara tavsiyelerde bulunarak ve Genel Kurul ile Birleşmiş Milletler üyelerine tavsiyelerde bulunarak, bu ihtisas kuruluşlarının çalışmalarını arasında eşgüdümü sağlayabilir. Ekonomik ve Sosyal Konsey, Genel Kurulun tavsiyelerini yürütme konusunda yetkisine giren bütün görevleri yerine getirir. Konsey, Genel Kurulun onayı ile Birleşmiş Milletler üyelerinin ya da ihtisas kuruluşlarının kendisinden isteyeceği hizmetleri yerine getirebilir (<http://www.tbmm.gov.tr/>,2013).

4.2.5. Vesayet Konseyi İşlevi

Genel Kurul ve onun yetkisi altında Vesayet Meclisi, görevlerini yerine getirirken:

- a.Yönetimden sorumlu makamın sunduğu raporları inceleyebilirler;
- b.Dilekçeleri kabul edebilirler ve onları söz konusu makama danışarak inceleyebilirler;
- c.Söz konusu makamca yönetilen ülkelerde, bu makamla anlaşarak saptanan tarihlerde belirli aralıklarla denetleme gezileri düzenleyebilirler ve
- d.Vesayet anlaşmaları koşulları uyarınca bu önlemleri ve diğer tüm önlemleri alabilirler.

Vesayet Meclisi, Vesayet altındaki ülkelerden her birinde yaşayan insanların siyasal, ekonomik ve sosyal alanlarla eğitim alanındaki ilerlemeleri konusunda bir soru kağıdı hazırlar; Genel Kurulun yetkisi içinde vesayet altında bulundurulmuş bölgelerin her birinin yönetiminden sorumlu makam da söz konusu soru kağıdına dayanan bir yıllık raporu Genel Kurula sunar (<http://www.tbmm.gov.tr/>,2013).

4.2.6. Uluslararası Adalet Divanı

Birleşmiş Milletlerin her üyesi, taraf olduğu tüm uyuşmazlıklarda, Uluslararası Adalet Divanının kararına uymayı yükümlenir. Bir uyuşmazlığın taraflarından biri, Divanın verdiği bir hükme göre kendisine düşen yükümlülükleri yerine getirmese, öbür taraf Güvenlik Konseyine başvurabilir. Konsey de gerekli görürse, hükmün yerine getirilmesi için tavsiyelerde bulunabilir ya da alınacak önlemleri kararlaştırabilir.

Genel Kurul ya da Güvenlik Konseyi herhangi bir hukuksal sorun konusunda Uluslararası Adalet Divanından görüş isteyebilir. Genel Kurulca bu konuda herhangi bir anda yetkili kılınabilecek olan tüm öteki Birleşmiş Milletler organları ve ihtisas kuruluşları da kendi çalışma alanları içinde karşılıklarına çıkacak hukuksal sorunlar konusunda Divandan görüş isteyebilirler (<http://www.tbmm.gov.tr/>, 2013).

4.3.Birleşmiş Milletler Uzman Kuruluşlarının İşlevleri

4.3.1.Gıda ve Tarım Örgütü(FAO)'nun İşlevleri

Dünya genelinde tarım ve gıda durumunu takip amacıyla bir örgüt kurulması fikri ilk olarak 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede, 1905 yılında Roma'da toplanan bir uluslararası konferans neticesinde Uluslararası Tarım Enstitüsü'nün kurulmasına karar verilmiştir. Anılan Enstitü'nün faaliyetleri İkinci Dünya Savaşı sırasında durmuş ve Enstitü 1948 yılında resmen sona erdirilerek görevleri yeni kurulan FAO'ya devredilmiştir. FAO, 16 Ekim 1945'de Kanada'da düzenlenen 1. FAO Konferansı'nda, Dünya'daki gıda ve tarımla ilgili çalışmaları organize edip geliştirerek gıda güvenliğini sağlamak amacıyla kurulmuştur. Merkezi Roma'dadır. Örgüt'ün merkezi 1951 yılında Washington'dan Roma'ya taşınmıştır (<http://www.mfa.gov.tr/>,2013).

FAO çalışmaları Konferans, Konsey ve Komiteler aracılığıyla yürütülmektedir. Kuruluş idari konularla ilgili olarak Konsey ve Konferans ile birlikte Program Komitesi, Finans Komitesi ve Hukuksal Konular Komitesi tarafından yönlendirilmektedir. Teknik konularla ilgili çalışmalar ise Gıda Güvenliği Komitesi, Tarım Komitesi, Tarım Ürünleri Sorunları Komitesi, Balıkçılık Komitesi ve Ormancılık Komitesi tarafından yürütülmektedir. Bunun yanı sıra gıda güvenliği ve gıda kalitesi, balıkçılık ve genetik kaynaklar gibi konularda çalışan komisyonlar da değişik teknik konularda çalışmalar gerçekleştirmektedir. Sorumluluk silsilesi bağlamında komiteler Konsey'e, Konsey de Konferans'a rapor vermektedir. Reform çalışmalarının sonucu olarak, komitelerin, küresel politikalara ilişkin boyutları bulunan çalışmaları hakkında, Konsey ile aynı zamanda Konferansa da rapor vermeleri söz konusudur. Tarım ve tüketicinin korunması, balıkçılık, ormancılık, doğal kaynaklar, teknik işbirliği ile ekonomik ve sosyal işler bölümleri çerçevesinde faaliyetlerini yürüten kuruluş, taşradaki çalışmalarını halen 137 ülke ofisi, 5 bölge ofisi ve son yıllarda oluşturulan 12 alt bölge ofisi aracılığıyla gerçekleştirmektedir.

Kuruluş, çalışmalarını üye ülkelerin aidatlarının yanı sıra değişik proje ve girişimler için oluşturulan ve gönüllü katkılarla desteklenen fonlar vasıtası ile finanse etmektedir. Değişen küresel dinamikler neticesinde ortaya çıkan daha iyi küresel yönetim ihtiyacı ve bu ihtiyaç nedeniyle pek çok uluslararası örgütte başlatılan reform çalışmaları, FAO'ya da yansımıştır. FAO'nun reformu çalışmaları, Bağımsız

Dış Değerlendirme ve sonrasında üye ülkelerin katkılarıyla hazırlanan ve 2009 yılında yürürlüğe giren Acil Eylem Planı çerçevesinde halen devam etmektedir. Reform çalışmaları kapsamında belirlenen uygulamalar yoluyla özellikle taşra ofislerinin güçlendirilmesi, Bölge Konferanslarının yönetimin bir parçası olarak değerlendirilmesi ve idari anlamda IFAD ve WFP gibi diğer BM kuruluşları ile işbirliğine giderek idari masraflarının (örneğin ortak alım yoluyla) azaltılması ve FAO'nun etkinliğinin artırılması amaçlanmaktadır (Topçuoğlu, 2011, 12).

4.3.2.Uluslararası Atom Enerjisi Ajansının(IAEA)' nın İşlevleri

Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı kanunu 1957 yılında yürürlüğe girmiştir. Ajans BM himayesinde faaliyet gösteren bağımsız bir devletler üstü kuruluştur. Ajansın amacı, kuruluş kanununda da belirtildiği gibi, atom enerjisinin dünya refahına, barışına ve sağlığına katkıda bulunması imkânlarını geliştirmek ve bu amaçtaki çalışmaları hızlandırmaktır. Atom enerjisinin askeri amaçlarla kullanılmasının önlenmesi de Ajansın üstlendiği görevlerden biridir.

Ajans özellikle şu konularda yetkilidir:

- 1- Atom enerjisinin barışçıl amaçlarla kullanılmasına yönelik dünyadaki tüm çalışmaları desteklemek ve yardımcı olmak.
- 2- Materyallerin, hizmetlerin, ekipman ve tesislerin sağlanmasında aracılık görevini yerine getirmek.
- 3- Teknik ve bilimsel bilginin değiştirilmesini teşvik etmek.
- 4- Bilim adamlarının ve uzmanların değişimi ve eğitimini teşvik etmek.
- 5-Ajans tarafından sağlanan yardımın kötü amaçlarla kullanılmamasına yönelik koruma tedbirleri almak ve uygulamak.
- 6- Güvenlik standartlarını belirlemek.

Ajans Rarotonga ve Tlatelolco Anlaşmalarının yanı sıra Nükleer Silahsızlanma Anlaşmasıyla (NPT) ilgili hazırlıkların planlanması ve yürütülmesinden de sorumludur. Korunmayla ilgili bu faaliyetler uluslararası hukuk alanında görece olarak daha yeni görüşleri ortaya koymakta ve IAEA'nın rolü ve görevlerindeki en önemli noktayı oluşturmaktadır. Bu koruma önlemlerinin amacı, nükleer silahların yayılmasının önlenmesini sağlamak amacıyla ülkelerin uluslararası yükümlülükleri yerine getirmelerine yardımcı olmaktır. IAEA koruma önlemleri altında 820'den

fazla nükleer tesis bulunmaktadır. Bu yaklaşık olarak, nükleer silahlara sahip 5 ülke dışında, dünyada bulunan tüm nükleer tesis ve materyallerin %95'ini temsil etmektedir. Nükleer güçle ilgili programların çoğalmas ve güvenlikle ilgili kamuoyu baskısının artması sonucu nükleer güvenlik alanında IAEA'nın sorumlulukları daha da artmıştır.

IAEA bağlayıcılığı olan bir kuruluş olmamasına rağmen IAEA'nın önerileri pek çok ülke tarafından ulusal standartları ve düzenlemeleri açısından baz olarak alınmaktadır. IAEA'nın herhangi bir nükleer kaza durumuna hazırlık ve tehlike durumunda alınacak tedbirler ve yapılacaklarla ilgili 27 Ekim 1986'da yürürlüğe giren ve 73 katılımcı ülkenin 70'inin imzalarıyla kabul edilen Nükleer Kazaları Erken Haber Verme Anlaşması ve 26 Şubat 1987 tarihinde 70 katılımcı ülkeden 68'inin imzasıyla yürürlüğe giren Radyoaktif Tehlike ve Nükleer Bir Kaza Durumunda Yardım Anlaşması gibi uluslararası anlaşmaların yürütülmesiyle ilgili önemli görevleri vardır. 1994 yılında IAEA'ya üye devletlerin temsilcileri tarafından Viyana'da yapılan bir konferansta Nükleer Güvenlik Anlaşması taslağı düzenlenmiştir. Nükleer Güvenlik Programı ayrıca operatörlerin eğitilmesi ve eğitim programlarının değerlendirilmesi gibi faaliyetleri de içermektedir.

Nükleer Güvenlik Programı, nükleer olay izleme sistemi, uluslararası nükleer olay ölçüm sistemi (INES); nükleer tesislerin güvenliğini belirleyen koşulları incelemek üzere davet edilen, "Aerotermodinamik-elastik Yapısal Sistemlerin Çevre Testleri (ASSET)" heyetlerinin yanında operatörlerin nitelikleri, eğitimleri ve bu eğitim programlarının değerlendirilmesi; nükleer tesislerin çalışma güvenliğini gözden geçirmek için üye devletlerin davet edilmesi ile ilgili bir Operasyonel Güvenlik Değerlendirme Takımı Programı; ciddi kazalarla başa çıkılması ve acil müdahalelerin devreye girmesiyle ilgili çalışmalar; insan-makina ilişkisi; güvenlik tahmini ve gelişmiş bir güvenlik teknolojisi ile ilgili aktiviteleri içermektedir.

Ajansa üye 122 ülke bulunmaktadır. Merkezi Viyana'da bulunan IAEA Sekreteryası 2200 çalışana sahiptir. Serbersdorf Avusturya ve Monako'da laboratuvarlar, Tokyo ve Toronto'da ise Safeguard ofisleri bulunmaktadır. BM ile ilişkileri Cenevre ve New York'taki ofisler tarafından yürütülmektedir. Trieste'de IAEA'nın Uluslararası Teorik Fizik Merkezi olarak faaliyet gösteren UNESCO'yla ortak bir ofisi bulunmaktadır. Genel Konferans yılda bir kez toplanmaktadır.

Anlaşmanın 1973'de yürürlüğe giren 6. maddesi uyarınca Guvernörler Kurulu 34 üyeye çıkarılmıştır. 35 üyenin 13'ü kurul tarafından birer yıllığına, 11 üye ise Genel Konferans tarafından 3 yıllık bir görev süresi için seçilmektedir. Tüm üyelerin görev süreleri Genel Konferans döneminin sonunda başlamakta ve bir yada iki yıl sonraki Genel Konferans döneminde sona ermektedir. Değiştirilen madde uyarınca kurul tarafından atom enerjisi teknolojisinde ve kaynak materyaller üretiminde en ileri seviyede bulunan devletlerin temsilcilerinden oluşan 10 kişilik bir kurul ve Kuzey Amerika, Latin Amerika, Batı Avrupa, Doğu Avrupa, Afrika, Ortadoğu ve Güneydoğu Asya bölgelerinde yukarıda belirtilen ülkeler dışında atom enerjisi teknolojisinde en ileri seviyede bulunan 10 ülkenin temsilcileri yer almaktadır. Yasa değişikliği Ajans üyelerinin üçte ikisinin çoğunluğuyla kabul edilmemiş olsa da Kurul 1984'den bu yana bu düzenleme yürürlüğe girmiş gibi hareket etmektedir.

Genel Konferans tarafından seçilen üyeler şu bölgelerden gelen temsilcilerden oluşmaktadır. 5 üye Latin Amerika, 4 üye Batı Avrupa, 3 üye Doğu Avrupa, 4 üye Afrika, 2 üye Ortadoğu ve Güney Asya, 1 üye Güneydoğu Asya, diğer bir üye de Afrika, Ortadoğu, Güney Asya, Güneydoğu Asya ya da Pasifik bölgesinden meydana gelmektedir (www.dtm.gov.tr, 2013).

4.3.3.Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO)' nun İşlevleri

İkinci Dünya Savaşı sonrasında hava taşımacılığında meydana gelen politik ve teknik sorunların çözümüne esas genel düzenlemenin yapılması amacıyla, Kasım 1944'de Chicago'da yapılan çalışmalar sonucunda; 52 ülke temsilcisi tarafından hazırlanan "Uluslararası Sivil Havacılık Anlaşması" 7 Aralık 1944'te Washington D.C.'de ülkelerin imzasına açılmıştır.

Chicago Sözleşmesi olarak da anılan Anlaşmanın giriş bölümünde belirtilen amacı; uluslararası sivil havacılığın emin ve düzenli bir şekilde gelişebilmesi ve sivil havacılık hizmetlerinin, eşit imkânlar esası üzerine tesciliyle sağlam ve ekonomik bir şekilde işletilebilmesi için bazı düzenlemeler hususunda mutabık kalınması şeklindedir. Söz konusu Anlaşmanın 43. maddesi ile yukarıda belirtilen esas amaca ulaşılmasını teminin "Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı ICAO' nun kurulması öngörülmüş; daimi yapı oluşturulana kadar, PICA0 (Permanant ICAO) adıyla çalışma şekli benimsenmiştir. PICA0' nun 20 ay faaliyeti sonrasında, ICAO 4 Nisan

1947'de resmi olarak faaliyete geçmiş ve Kanada Hükümeti'nin daveti üzerine kuruluş merkezi için Montreal seçilmiştir.

ICAO' nun giderleri esas olarak, üye ülkelerin katkı payları ile karşılanmaktadır. Türkiye 5 Haziran 1945 tarih ve 4749 sayılı Kanun ile anılan anlaşmaya taraf olmuştur. Bugün itibariyle ICAO' ya üye olan ülke sayısı 188'e ulaşmıştır (<http://web.shgm.gov.tr>, 2013)

ICAO' nun amaç ve hedeflerini ana hatları ile aşağıdaki biçimde özetlemek mümkündür:

Sivil havacılığın uluslararası bağlamda ve küresel ölçekte güvenli ve düzenli gelişimini sağlamak, Uçuş emniyetini geliştirmek, Uçuş ve havaalanı güvenliğinin sağlanmasına destek olmak, Hava araçlarının barışsever amaçlar için yapım ve işletmelerini desteklemek, Daha etkin uluslararası sivil havacılık için havayolları, havaalanları ve hava seyrüsefer tesislerinin gelişimini sağlamak, Güvenli, düzenli ve ekonomik hava taşımacılığının küresel gereksinimlerini karşılamak, Haksız rekabetin yol açabileceği israfı önlemek, taraf ülkelerin haklarını tam olarak korumak ve ülkelere uluslararası havayolu işletmeciliği konusunda fırsat eşitliği sağlamak, taraf ülkeler arasında ayrımcılık yapmamak, Uluslararası sivil havacılığı ilgilendiren tüm konuların gelişimi ve yenilenmesi için çaba göstermek(<http://www.mfa.gov.tr/>,2013).

4.3.4.Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu'nun(IFAD) İşlevleri

1974'te yapılan Dünya Gıda Konferansının ardından 1977 yılında kurulan Birleşmiş Milletlere bağlı uluslararası bir finans kurumudur. Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonunun amacı gelişmekte olan ülkelere kırsal alanda yoksulluğu azaltmaktır. Merkezi Roma'dadır, Ülkemizde de faaliyetleri sürdürülmektedir (<http://hasanorenmaden.tr.gg>, 2013).

4.3.5.Uluslararası Çalışma Örgütü'nün İşlevleri

21. yüzyılda dünyamızda özellikle 1980 sonrasında hızla artan bir küreselleşme süreci yaşamıştır. Küreselleşmiş dünyada, çalışma yaşamına ilişkin standartların uygulanmasında ihlaller yaşanmakta, temel işçi hak ve özgürlükleri kısıtlanmakta, yeni çalışma biçimleri ortaya çıkmakta, yaşanan ekonomik krizler çalışanları da etkilemektedir. Bu gibi gelişmelerin yaşanması ILO'nun dünyanın her yerindeki

çalışan insanlara çalışma standartları belirlemeye ve uygulamaya hatta denetlemeye çalışan bir kuruluş olarak önemini arttırmakta ve daha da belirginleştirmektedir (<http://statik.iskur.gov.tr/>, 2013).

1919 yılında kurulmuş olan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), sosyal adaletin ve uluslararası insan ve çalışma haklarının iyileştirilmesi için çalışan bir Birleşmiş Milletler ihtisas kuruluşudur.

Örgüt, Sözleşme ve Tavsiye Kararları ile işçilerin hak ve menfaatlerini korumaya, çalışma hayatında genellikle daha fazla istismar edilen kadın ve çocuk işçileri özel koruma altına almaya, çocuk işçiliğini ortadan kaldırmaya çalışmaktadır.

ILO'nun dört temel stratejik hedefi vardır:

- 1-Çalışma yaşamında standartlar, temel ilke ve haklar geliştirmek ve gerçekleştirmek.
- 2-Kadın ve erkeklerin insana yakışır işlere sahip olabilmeleri için daha fazla fırsat yaratmak.
- 3-Sosyal koruma programlarının kapsamını ve etkinliğini artırmak.
- 4-Üçlü yapıyı ve sosyal diyalogu güçlendirmek.

ILO, hükümetler arası kuruluş olmakla birlikte, tüm faaliyetlerini hükümet-işçi-işveren temsilcilerinden oluşan üçlü (tripartite) yapı çerçevesinde yürütmektedir. Birleşmiş Milletlerde uygulanan değerlendirme esasları çerçevesinde üye devletlerden alınan katılım payları ile finanse edilen ILO bütçesi iki yıllık dönemleri kapsamaktadır.

1944 yılında ILO Konferansı'nın onayladığı Filedelfiya Bildirisi halen geçerli olan aşağıdaki ilkeleri kapsamaktadır;

- 1- Emek ticari bir meta değildir.
- 2- Düşünce ve dernek kurma özgürlükleri, kalıcı bir ilerlemeyi gerçekleştirmenin temel öğeleridir.
- 3-Yoksulluk, görüldüğü her yerde, refaha yönelik bir tehlikedir.
- 4-Bütün insanlar, ırk, inanç ve cinsiyetleri ne olursa olsun, kendi maddi durumlarını ve manevi gelişmelerini özgürlük, vakar, ekonomik güvence ve fırsat eşitliği koşulları altında geliştirmek hakkına sahiptir.

Yoksulluğa karşı mücadele, her ulusun kendi içerisinde tükenmez bir şevkle ve genel refahın geliştirilmesi için işçi ve işveren temsilcilerine, hükümetleriyle eşit

statü sağlayan özgürce tartışma ve demokratik kararlara birlikte katılma suretiyle, sürekli ve ortak bir uluslararası gayretle yürütülmeyi gerektirir (<http://www.enfal.de>, 2013).

Faaliyet Alanları

- Çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirmeye, iş bulma olanaklarını artırmaya ve insan temel haklarını daha ileri düzeylere götürmeye yönelik katkılarda bulunacak uluslararası politika esasları ve faaliyet programlarını hazırlamak,

- Bu politikaların ulusal yetkililer tarafından onaylanarak uygulanabilmesi için, uluslararası düzeyde çalışma standartları oluşturmak,

- Bu politikaların etkinlikle uygulanabilmesinde, hükümetlere yardımcı olacak içerikli bir uluslararası teknik işbirliği programı hazırlamak,

- Bu çabaların tümünü daha etkin bir çerçeve içinde ilerletebilmek amacı ile öğretim, eğitim, araştırma ve yayın faaliyetlerinde bulunmak (Hasgüler, 2012, 31).

1994 yılından itibaren ve özellikle 1995'te Kopenhag'da yapılan Dünya Sosyal Gelişme Zirvesinde ve 1996 Singapur Dünya Ticaret Örgütü Bakanlar Konferansı'nda ILO' ya atfedilen özel roller, ILO' nun, faaliyetlerini; yukarıda belirtilen ilkeler çerçevesinde, artan biçimde işsizlik ve yoksulluk ile savaşın ve Dünya ticaretinin serbestleştirilmesi ile küreselleşmenin yol açmakta olduğu değişimler sürecinde çalışanların temel haklarının korunması ve standart tesisi işlevi ve ilgili denetim mekanizmasının güçlendirilmesi üzerinde yoğunlaştırmaya başlamasına yol açmıştır (<http://www.teias.gov.tr>, 2013).

4.3.6.Uluslararası Denizcilik Örgütü' nün(IMO) İşlevleri

Denizcilik sektörünü uluslararası düzeyde geliştirme ve düzenlemesinden sorumlu, Birleşmiş Milletler çatısı altında çalışmalar yürüten uzman bir örgüttür. Uluslararası Denizcilik Örgütü, bir dizi komite ve alt komiteler aracılığıyla çalışmalarını yürütür. Uluslararası Denizcilik Örgütü'nün faaliyet alanları kısaca;

- Uluslararası denizlerde seyir güvenliği yönünden gerekli teknik önlemleri almak ve buna ilişkin uluslararası normların düzenlenmesini teşvik etmek;

- Deniz işletmeciliğinin verimli olmasını sağlamak üzere, en etkili kuralların kabulünü teşvik etmek;

- Denizlerin gemiler tarafından kirletilmesinin önlenmesine yönelik olarak, ülkeler arasında işbirliği yapılmasını sağlamak şeklinde özetlenebilir.

IMO, uluslararası denizcilik standartlarını belirlemek amacıyla bir dizi sözleşme ve yönerge hazırlamıştır. Bunlardan en önemlileri:

Uluslararası Denizde Can Güvenliği Sözleşmesi *Safety of Life At Sea* (SOLAS);

Gemi Adamlarının Eğitim, Belgelendirme ve Vardiya Tutma Standartları Sözleşmesi *Standards of Training, Certification and Watchkeeping Convention*(STCW);

Gemilerden Kaynaklanan Kirliliğin Önlenmesine İlişkin Sözleşmesi *Marine Pollution* (MARPOL) olarak gösterilebilir (<http://www.dadder.org>, 2013).

4.3.7.Uluslararası Para Fonu'nun(IMF) İşlevleri

II. Dünya Savaşı bitmeden yeni bir uluslararası para sisteminin kurulması, bu sistem aracılığıyla döviz kurlarında istikrar sağlanması, dünya ticaretinin serbestleştirilmesi, uluslararası rezerv sorununun çözüme kavuşturulması ihtiyacı meydana geldi. Bu ihtiyaçlara cevap verecek bir uluslararası para sistemini oluşturmak amacıyla ABD ve İngiltere gibi gelişmiş kapitalist ülkelerin öncülük etmesiyle, 1-22 Temmuz 1944 tarihleri arasında ABD'nin New Hampshire eyaletinin Bretton Woods kasabasında bir konferans toplandı ve IMF'nin kurulması kararlaştırıldı (Uzun, 2012).

IMF'in kuruluşundaki temel amaçlar Fon Ana Sözleşmesi'nin birinci maddesinden hareketle şöyle sıralanabilir:

- Uluslararası para sorunları konusunda danışma ve işbirliği olanağını sağlayacak geçici olmayan bir kurum aracılığıyla, uluslararası parasal işbirliğini teşvik etmek.
- Uluslararası ticaretin gelişmesini ve dengeli büyümesini kolaylaştırmak ve böylelikle ekonomi politikasının ana hedefleri olan yüksek istihdam ve reel gelir seviyelerinin artışı teşvik etmek, düşüşünü önlemek ve üye ilkelerdeki kaynakların verimliliğinin artırılmasına katkıda bulunmak.
- Kambiyo istikrarını teşvik etmek, üyeler arasında düzenli kambiyo ilişkilerini temin etmek ve birbirini izleyen kambiyo kuru düşüşlerini önlemek.

- Üye ülkelerin arasındaki cari işlemlerin yürütülmesi için çok yönlü bir ödemeler sisteminin kurulması ve dünya ticaretinin gelişmesini engelleyen kambiyo kontrollerinin kaldırılmasını desteklemek.
- Fonun kaynaklarının yeterli güvenceler altında (geçici olarak) üye ülkelere tahsis ederek kendilerine güvenlerini arttırmak ve böylelikle dış ödemelerdeki dengesizlikleri ulusal ya da uluslararası refahı zedeleyen önlemlere başvurmadan düzeltmelerini sağlamak.
- Üyelerin dış ödemelerdeki dengesizliklerin derecesini azaltmak ve süresini kısaltmaktır (Bayraktutan, 2005).

4.3.8.Uluslararası Telekomünikasyon Birliği' nin (ITU) İşlevleri

Dünyada haberleşme alanındaki ilk organizasyon 1865 yılında aralarında Osmanlı Devleti'nin de bulunduğu 18 ülke tarafından kurulan “Telgrafçılar Birliği”dir. Bu organizasyon 1947 yılında, Birleşmiş Milletler bünyesinde telekomünikasyon alanında faaliyet gösteren “Uluslararası Telekomünikasyon Birliği-ITU” haline dönüştürülmüştür. ITU, Haziran 2000 itibari ile 188 üye ülkeden oluşmaktadır.

Uluslararası Telekomünikasyon Birliği'nin amaçları şöyle ifade edilmektedir:

* 9 kHz-300GHz arasındaki frekans spektrumunun, üye ülkeler arasında eşit şekilde paylaşımını sağlamak.

*Telekomünikasyon servislerine ait sistemleri ve donanımları geliştirmek, standartlarını belirlemek ve bunların hem kendi içlerinde, hem servisler arası hem de üye ülkeler arasında uyumlu çalışmalarını sağlamak,

*Ülkelere ve servislere tahsis edilen frekans bandlarını planlamak,

*Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere telekomünikasyon alanında yardım etmek,

*Tüm bu faaliyetlerin gerektirdiği her türlü yasa, tüzük, yönetmelik ve anlaşmaları yapmak ve uygulanmasını sağlamaktır.

ITU, dört yılda bir yapılan “Tam Yetkili Temsilciler Konferansları”nda gözden geçirilen ITU Yasası (Constitution) ve Sözleşmesi (Convention) kapsamında faaliyet göstermektedir. Adı geçen Yasa ve Sözleşme, ITU'nun kuruluş, görev, yetki, sorumluluk ve işleyişini belirlemektedir. Bu Yasa ve Sözleşme maddeleri,

telekomünikasyon hizmetlerini düzenleyen ve bütün üye ülkeler üzerinde bağlayıcı nitelik taşıyan İdari Tüzüklerle-Radyo Tüzüğü (RR: Radio Regulations) ve Uluslararası Telekomünikasyon Tüzüğü ile tamamlanmaktadır (<http://www.satturkey.com>, 2013).

4.3.9. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün(UNESCO)

İşlevleri

Eğitim, bilim ve kültür alanında uluslararası iş birliğini gerçekleştirmek ve dünya barışına katkıda bulunmak için kurulmuş örgüt. Kısa adı UNESCO'dur.

UNESCO, bu amaçla 1946 yılında BM'ye bağlı olarak kuruldu. UNESCO'nun merkezi Fransa'nın Paris kentindedir. Bu kuruluş, ülkelerin eğitim, bilim ve kültür alanlarında yapacakları çalışmalarda onlara yardımcı olmayı hedefleyen önemli bir evrensel örgüttür. Bu yüzden UNESCO bünyesinde, eğitim ve araştırmalar için dünya çapında bir merkez işlevi gören Uluslararası Eğitim Plânlaması Enstitüsü kurulmuştur.

UNESCO, dünya çapında eğitimle ilgili yaptığı çalışmalarda okuma yazma programları düzenlemekte, ilköğretimi evrenselleştirmeyi amaçlamakta, öğretim ve eğitim plânlamacıları yetiştirmeye öncelik vermektedir. UNESCO, ülkelerin doğa bilimleri, toplum bilimleri ve kültürel alanda yaptıkları birçok araştırmayı ve gelişmeyi desteklemektedir. Bunun yanında, az gelişmiş ülkelerdeki iletişim eksikliğini gidermek için birtakım girişimlerde bulunmuştur (<http://www.unesco.org.tr>, 2013).

4.3.10. Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Teşkilatı'nın(UNIDO) İşlevleri

Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü (UNIDO), gelişmekte olan ülkelerin sınai kalkınma faaliyetlerine destek olmak amacıyla 1966'da kurulmuş, 1986'da BM'in bir uzman kuruluşu olmuştur.

Temmuz 2007 tarihi itibariyle, 172 ülke UNIDO'ya üyedir. Örgütün en yüksek idari organı iki yılda bir düzenlenen Genel Konferans'tır. Üye ülkelerin katılımıyla toplanan Genel Konferans, Örgütün stratejisini ve izlenecek politikaları saptar, çalışma programını ve bütçeyi onaylar, Örgüt Genel Direktörünü atar ve kurul üyelerini belirler. Örgütün diğer idari organları olan Sınai Kalkınma Kurulu 53,

Program ve Bütçe Kurulu ise 27 üyeden oluşur. Genel Direktör adayını Sınai Kalkınma Kurulu belirler. Genel Direktörün görev süresi dört yıldır (Hasgüler, 2012, 48).

4.3.11.Dünya Posta Birliği'nin(UPU) İşlevleri

Kısa adı UPU (Union Postale Universelle) olan Dünya Posta Birliği, ülkeler arasında haberleşmeyi geliştirmek, kültürel, sosyal ve ekonomik alanlardaki işbirliğinin en yüksek seviyeye ulaşmasını sağlamak amacıyla kurulmuş uluslararası bir birlik olup 01.07.1948 tarihinden itibaren Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın bir ihtisas organı olarak çalışmaktadır. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 22 devletin tam yetkili temsilcileri İsviçre'nin Bern kentinde toplanarak "Dünya Posta Birliği"nin esaslarını tespit etmiş ve bunlar 9 Ekim 1974 tarihinde ilk genel kurul kararları olarak imzalanmıştır.

Bu kararların imza tarihi olan 9 Ekim günü ise tüm dünya ülkelerinde "Dünya Posta Günü" olarak kutlanmaktadır.

Dünya Posta Birliği'nin Genel Prensipleri;

- * Posta alınıp verilmesi bakımından üye ülkeler topraklarının tek ülke sayılması,
- * Birlik üyesi ülke toprakları üzerinden transit serbestliğinin garanti edilmesi,
- * Posta servislerinin kurulmasının ve iyileştirilmesinin sağlanması ve bu alanda uluslararası işbirliğinin gelişmesine yardımcı olunması
- * Üye ülkelerin istedikleri teknik posta yardımına imkânlar ölçüsünde katılması.
- * Dünya posta birliğinin kongrelerinde önceki kongrelerde alınan kararların, uluslararası posta ilişkilerini düzenleyen senetlerde yapılması teklif edilen değişikliklerin incelenerek karara bağlanması, (bu kararlar, bütün üye ülkelere 5 yıl boyunca uygulanacak olan uluslararası posta mevzuatını oluşturmaktadır)

Birliğin ana sözleşmesi kuruluş yasasıdır. Bu yasanın her üye ülkenin yetkililerince onaylanması gerekir. Birliğin kuruluş yasasında yapılacak değişiklikler sadece UPU kongresi tarafından kararlaştırılır ve onaylanır. Kuruluş yasasının uygulanmasına ve birliğin işleyişine ilişkin hükümler genel tüzükte yer alır. Kuruluş yasası ve genel tüzük bütün üye ülkeleri bağlayıcı nitelik taşır.

Uluslararası posta servislerinde uygulanacak mektup postası, posta kolileri ve posta paralı hizmetlerine (çek, havale, ödeme şartlı gönderi) ilişkin hükümler ilgili

tüzüklerde yer almaktadır. BM Teşkilatı'nın tüm üyeleri UPU' ya üye olabileceği gibi BM Teşkilatı'na üye olmayan ülkeler de Dünya Posta Birliği üyesi ülkelerin en az üçte ikisinin onayı olması koşuluyla UPU üyesi olabilirler. UPU' nun halen 189 üyesi bulunmaktadır (<http://uidb.ptt.gov.tr/>, 2013).

4.3.12.Dünya Bankası'nın(WB) İşlevleri

Dünya Bankası; özellikle II. Dünya Savaşı'nın ülke ekonomileri üzerinde yarattığı ağır hasarın giderilebilmesine hizmet amacıyla, IMF ile birlikte, Bretton Woods Konferansı'nda, IMF'de olduğu gibi kırk dört kişinin imzasıyla 1944'te kurulmuştur ve 1946'da Washington'da çalışmaya başlamıştır.

Dünya Bankası'nın amaçları zaman içinde, özellikle savaşın yıkıntıları ABD'nin Avrupa'ya sağladığı Marshall yardımının da desteği ile yapılandıktan sonra değişmiştir ve Banka, gelişme yolundaki ülkelerin yatırım kredisi gereksinimlerini karşılamak amacını güden bir yatırım ve kalkınma bankası haline gelmiştir. Dünya Bankası'nın kuruluş ve işleyişini düzenleyen bir Anasözleşmesi (Articles of Agreement) vardır (Uzun,2012).

Dünya Bankası'nın temel amacı; gelişmiş ülkelere gelişme yolundaki ülkelere mali imkânları kanalize ederek, gelişme yolundaki ülkelerin yaşam standartlarının arttırılmasına yardımcı olmaktır.

Dünya Bankası, kuruluşundaki amaçlardan yalnızca bir tanesini sürdürmektedir. Bu amaç, gelişme yolundaki ülkelerin kalkınma çabalarına destek olmaktır. Kuruluş'un amaçları arasında en önemlilerinden olan II.Dünya Savaşı'ndan zarar gören ülkelerin bu zararlarını gidermek ve ekonomilerini yeniden canlandırmak amacı, ABD'nin Avrupa'ya yönelik Marshall yardımı sayesinde gerçekleştirildiği için, Banka tüm faaliyetini gelişme yolundaki ülkelere yönlendirmiş bulunmaktadır (Bayraktutan, 2005).

4.3.13.Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı'nın(WFP) İşlevleri

Dünya Gıda Programı (WFP), doğal afetler, iç savaşlar veya sınır çatışmaları gibi nedenlerle ani açlığa maruz kalan halk kitlelerine insani amaçlarla gıda yardımı sağlayan ve BM bünyesinde faaliyet gösteren, bu alanda dünyadaki en büyük yardım örgütüdür. Dünya Gıda Programı (WFP), BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve BM

Genel Kurulu'nun 1961 yılında kabul ettikleri paralel kararlar ile üç yıllık deneme süresi ile kurulmuştur. Üç yıllık deneme süresinin sonunda, çalışmalarının gerekliliğinin kabul görmesi üzerine, 6 Aralık 1965'te FAO Konferansı'nda ve 20 Aralık 1965'te de BM Genel Kurulu'nda alınan paralel kararlar uyarınca WFP, çok taraflı gıda yardımına ihtiyaç olduğu sürece faaliyet göstermek üzere süresiz olarak kurulmuştur.

WFP, BM Genel Sekreteri ve FAO Genel Direktörü tarafından atanan bir İcra Direktörü ile dört yardımcısı tarafından yönetilir. WFP İcra Direktörü'nün görev süresi 5 yıldır ve bir kez yenilenebilmektedir. WFP İcra Kurulu'nda 36 üye yer almakta olup bu üyeler Kurul'a listeler adına önerilerek ECOSOC ve FAO Konseyi tarafından seçilir. İcra kurulu yılda en az 3 defa toplanmaktadır. Üye ülkeler kuruluşa yönelik yönlendirme çalışmalarını beş liste altında gerçekleştirirler: D listesinde ülkemizin de yer aldığı "donör" ülkeler yer alırken, genelde yardım alan ülkelerin bulunduğu diğer listelerden A listesinde Asya, B listesinde Afrika, C listesinde Latin Amerika ve E listesinde de Doğu Avrupa ülkeleri yer almaktadır.

Kuruluşun yardım kaynaklarını büyük ölçüde ülkelerin gönüllü katkıları oluşturmaktadır. Ancak son yıllarda WFP'nin özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarından da önemli miktarda katkı sağlamaya çalıştığı gözlemlenmektedir (<http://unalkaragoz.blogspot.com>, 2013).

4.3.14. Dünya Sağlık Örgütü'nün(WHO) İşlevleri

1945 yılında ABD'nin San Francisco kentinde toplanan Birleşmiş Milletler Konferansı, bu dönemde bütün halkların sağlığının, dünyada barış ve güvenliğinin sağlanması açısından temel önem arz ettiğini kabul ederek Çin ve Brezilya'lı delegelerin bir "Uluslararası Sağlık Örgütü" kurulması amacıyla toplantı düzenlenmesi oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Birleşmiş Milletler (BM) Ekonomik ve Sosyal Konseyi, söz konusu toplantının hazırlanması için Belçika'lı Prof.Dr.Rene SARD başkanlığında 15 kişilik bir teknik komite oluşturmuştur. Teknik komite kısa bir süre içinde toplantının gündemini saptamış, kurulacak uluslararası sağlık örgütü için Anayasa taslağını hazırlamış ve alınması gereken kararları belirlemiştir. 19-22 Temmuz 1946 tarihlerinde New York'da düzenlenen Uluslararası Sağlık Konferansı'nda BM'ye üye 51 ülkenin

temsilcisi ile FAO, ILO, UNESCO, OIHP (Merkezi Paris'te bulunan Uluslararası Halk Sağlığı Bürosu), PAHO, Kızılhaç ,Dünya İşçi Sendikaları Federasyonu ve Rockefeller Vakfı Temsilcileri Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Anayasa'sını oluşturmuşlardır.

WHO Anayasası 22 Temmuz 1946 tarihinde 61 ülkenin temsilcisi tarafından imzalanmıştır. WHO Anayasası en az 26 üye ülke tarafından resmen kabulü ile yürürlüğe girecektir. Bu süre içerisinde WHO işlevlerini yerine getirecek bir Ara Komisyon seçilmiştir. WHO Anayasası'nın yürürlüğe girdiği 7 Nisan her yıl "Dünya Sağlık Günü" olarak kutlanmaya başlanmıştır.

Örgüt amaçlarına ulaşmak için yerine getirdiği görevler şunlardır:

- a) Sağlık alanında uluslararası nitelik taşıyan çalışmalarda yönetici ve koordinatör makam sıfatıyla hareket etmek.
- b) BM, İhtisas Kuruluşları, sağlık idareleri, meslek grupları ve keza uygun görülecek diğer örgütlerle fiili bir işbirliği kurmak ve sürdürmek.
- c) Hükümetlere, istek üzerine, sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi için yardım yapmak.
- d) Uygun teknik yardım yapmak ve acil durumlarda, hükümetlerin istekleri ya da kabulleri ile gereken yardımı yapmak.
- e) BM'in isteği üzerine, manda altındaki ülkeler halkı gibi özelliği olan topluluklara sağlık hizmetleri götürmek ve acil yardımlar yapmak ya da bunların sağlanmasına yardım etmek.
- f) Epidemiyoloji ve istatistik hizmetleri de dahil olmak üzere gerekli görülecek idari ve teknik hizmetleri kurmak ve sürdürmek.
- g) Epidemik, andemik vb. hastalıkların ortadan kaldırılması yolundaki çalışmalarını teşvik etmek ve geliştirmek.
- i) Gerektiğinde diğer İhtisas Kuruluşları ile işbirliği yaparak kazalardan doğan zararları önleyebilecek önlemlerin alınmasını teşvik etmek.
- j) Gerektiğinde diğer İhtisas Kuruluşları ile işbirliği yaparak, beslenme, mesken, eğlence, ekonomik ve çalışma koşullarının ve çevre sağlığı ile ilgili diğer bütün unsurların iyileştirilmesini kolaylaştırmak.
- k) Sağlığın geliştirilmesine katkıda bulunan bilim ve meslek grupları arasında işbirliğini kolaylaştırmak.

- l) Uluslararası sağlık sorunlarına ilişkin sözleşmeler, anlaşmalar ve tüzükler teklif etmek, tavsiyelerde bulunmak ve bunlardan dolayı örgüt'e düşebilecek ve amacına uygun görevleri yerine getirmek.
- m) Ana ve çocuk sağlığı ve refahı lehindeki hareketleri geliştirmek, ana ve çocuğun tam bir değişme halinde bulunan bir evre ile uyumlu halde yaşamaya olan kabiliyetlerini arttırmak.
- n) Ruh sağlığı alanında özellikle insanlar arasında uyumlu ilişkilerin kurulmasına ilişkin her türlü faaliyetleri kolaylaştırmak.
- o) Sağlık alanında araştırmaları teşvik ve rehberlik etmek.
- p) Sağlık, tıp ve yardımcı personelin ğretim ve yetiştirilme normlarının iyileştirilmesini kolaylaştırmak
- r) Gerekirse diğer ihtisas kuruluşları ile işbirliği yaparak kamu sağlığı, hastane hizmetleriyle sosyal güvenlik de dahil koruyucu ve tedavi edici tıbbi bakıma ilişkin idari ve sosyal teknikleri incelemek ve tanıtılmak.
- s) Sağlık alanında her türlü bilgi sağlamak, tavsiyelerde bulunmak ve yardımlar yapmak.
- t) Sağlık bakımından aydınlatılmış bir kamuoyu oluşumuna yardım etmek.
- u) Hastalıkların, lm nedenlerinin kamu sağlığı uygulama metodlarının uluslararası normlarını tayin etmek ve ihtiyaca göre yeniden gözden geçirmek.
- v) Teşhis yöntemlerini gerektiği kadar standart hale getirmek.
- y) Yiyeceklere, biyolojik, farmasötik ve benzeri ürünlere ilişkin uluslararası normlar geliştirmek, kurmak ve bunların kabulünü teşvik etmek.
- z) Genel olarak örgüt'n amacına ulaşmak için gereken her önlemi almak.

(<http://www.belgeler.com>, 2013)

4.3.15.Dünya Fikri Mülkiyet rgt'nün(WIPO) İşlevleri

Dünyada dengeli ve ulaşılabilir bir fikri mülkiyet sistemi oluşturabilmek ve yönetebilmek için oluşturulmuş uluslararası kuruluşların en başta geleni Dünya Fikri Mülkiyet rgt' dr (WIPO). 14 Temmuz 1967 tarihinde Stockholm' de imzalanan bir sözleşme ile kurulan örgütün merkezi İsviçre'nin Cenevre kentindedir.

WIPO' nun temelleri 1883 tarihli Sınaf Mülkiyetin Korunmasına İlişkin Paris Sözleşmesi ve 1886 tarihli Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern

Sözleşmesi 'ne dayanır. 1967'de imzalanan WIPO Anlaşması 1970'de yürürlüğe girmiş, 1979 yılında yeniden gözden geçirilmiştir. Hükümetler arası bir kuruluş olan WIPO, 1974' ten itibaren Birleşmiş Milletler' in teşkilat sistemi içinde yer alan uzmanlaşmış kuruluşlardan biri olmuştur.

Paris ve Bern Anlaşmaları ile oluşturulan Uluslararası Bürolar 1893'te birleştirilmiş ve Fikri Mülkiyetin Korunmasına İlişkin Birleşmiş Uluslararası Büro (BIRPI) adını almıştır. 1970 yılında BIRPI, yerini WIPO' ya bırakmıştır. 1996 yılında WIPO, Dünya Ticaret Örgütü ile bir işbirliği anlaşması imzalayarak fikri mülkiyet haklarının küresel ticaretteki önemine dikkat çekmiş ve bu alanda kendi rolünü genişletmiştir.

WIPO' nun iki temel amacı vardır: Fikri mülkiyet haklarının bütün dünyada etkin biçimde korunmasına yönelik çalışmalar yapmak ve WIPO tarafından yönetilen anlaşmalar gereği kurulan fikri mülkiyet birlikleri arasındaki idari işbirliğini sağlamak. Bu bağlamda WIPO, ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapar, söz konusu haklara ilişkin anlaşmalar hazırlar ve bunların yürürlüğe girmesini sağlar. WIPO bugün itibariyle örgütün Kuruluş Sözleşmesi ile on altı sınai mülkiyet ve yedi telif hakkı anlaşması olmak üzere toplam 24 anlaşmanın koordinesinden ve yürütülmesinden sorumludur. Ayrıca sayılan amaçları doğrultusunda WIPO kanun çalışmaları, hukuki ve teknik konularda ülkelere yardım, Fikir mülkiyetinin korunmasını geliştirmeyi amaçlayan uluslararası anlaşmalar öngörülmesini özendirme, Fikir mülkiyeti ile ilgili bütün bilgileri toplama ve yayımlama, uluslararası sınıflandırma, standartlaştırma ve tescil faaliyetleri gibi çalışmalar yapmaktadır. WIPO' nun temel politika geliştirme ve karar alma organları Genel Kurul ve Koordinasyon Komitesi'dir. WIPO' nun yönetimindeki birlikler ve üye devletlerin oluşturduğu meclis ve diğer organlar her yıl eylül ayı sonunda olağan veya olağanüstü olarak toplanarak örgütün çalışmalarını ve geleceğe dair politikalarını değerlendirmektedir. Günümüzde WIPO' ya üye 185 ülke bulunmaktadır (<http://www.telifhaklari.gov.tr>, 2013).

4.3.16.Dünya Meteoroloji Örgütü'nün(WMO) İşlevleri

Dünya Meteoroloji Örgütü, dünya çapında bir meteorolojik gözlem sisteminin kurulmasını, gözlem bilgilerinin standartlaştırılarak ülkeler arası değişime açılmasını, meteorolojinin başka alanlara uygulanmasını ve az gelişmiş ülkelerde ulusal meteoroloji hizmetlerinin geliştirilmesini amaç edinmek için kurulmuş bir örgüttür.

WMO'nun önceliği, hava durumuna ilişkin hizmet veren çeşitli ulusal kuruluşların yöneticilerince, hükümetler dışı bir örgüt olarak 1873'te kurulan Uluslararası Meteoroloji Örgütü'nün devamı niteliğindedir. 1947'de bu kuruluşun düzenlediği bir konferansta Dünya Meteoroloji Örgütü kuruldu. Bu sözleşmeyle kurulan WMO çalışmalarına 1951'de başladı. Dünya Meteoroloji Teşkilatı'nın kuruluş amaçları kısaca şunlardır:

- Ulusal Meteoroloji Servislerini destekleyerek gelişimlerine katkıda bulunmak.
- Hızlı ve etkin bir veri değişimi için gerekli teknik standartları ve yardımcı bilgileri temin etmek.
- Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ulusal meteoroloji servisleri arasında, köprü oluşturmak.
- Meteoroloji alanında bilimsel ve teknik araştırma ve eğitimleri teşvik etmek.
- Meteoroloji alanında uluslararası işbirliğini organize etmek.
- Birleşmiş Milletler sistemi kapsamında, meteoroloji, hidroloji ve çevresel bilimler konusunda bilimsel ve otoriter görüşler dile getirmek (<http://www.wmo.int>, 2013).

4.3.17.Dünya Turizm Örgütü'nün(UNWTO) İşlevleri

Seyahat ve turizm alanında faaliyet gösteren uluslararası bir örgüttür. Birleşmiş Milletlerin ilkeleri çerçevesinde görev yapan Örgütün amacı, uluslararası anlayış, barış, refah ve evrensel değerler ile insan haklarına saygı ilkeleri doğrultusunda, özellikle üye ülkelerin ekonomik gelişimlerini destekler mahiyette dünya turizmine katkıda bulunmaktır. Dünya Turizm Örgütünün temeli 1925 yılında Lahey'de kurulan Resmi Turizm Reklam Kuruluşları Uluslararası Birliği ile atılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Resmi Turizm Kuruluşları Uluslararası Birliği olarak yeniden adlandırılmış ve merkezi Cenevre'ye taşınmıştır.

1969 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda, Birleşmiş Milletlerin mevcut sistemiyle işbirliği halinde, turizm alanında “karar alıcı ve merkezi” rol üstlenmesi gerektiği yolunda bir tavsiye kararı alınmasının ardından söz konusu Birliğin ismi Dünya Turizm Örgütü olarak değiştirilmiş ve ilk Genel Kurul toplantısı 1975 yılında Madrid’de gerçekleştirilmiştir. 1976 yılında da Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının icracı bir ajansı haline gelmiş olan Dünya Turizm Örgütü, İspanya’nın daveti üzerine Sekretaryasını Madrid’de kurmuştur. 23 Aralık 2003 tarihinde Birleşmiş Milletlerle imzaladığı Anlaşma çerçevesinde Dünya Turizm Örgütü bir uzmanlık kuruluşu haline gelmiştir (<http://www2.unwto.org/>, 2013).

4.3.18. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu’nun (UNICEF) İşlevleri

UNICEF, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, çocuk haklarının uygulanmasını destekleme konusunda uzmanlaşmış Birleşmiş Milletler kurumudur. Kurumun bütün çalışmaları, tarihte en yaygın olarak benimsenen insan hakları sözleşmesi olan BM Çocuk Haklarına dair Sözleşme doğrultusunda yürütülmektedir. UNICEF çocuk haklarını, Birleşmiş Milletler Şartı’nda ve Binyıl Kalkınma Hedefleri’nde de öngörüldüğü gibi, beşeri kalkınmanın vazgeçilmez bir bileşeni olarak görmektedir.

Küresel düzeyde, UNICEF dünyanın öncü çocuk savunucusudur. Yerel düzeyde ise çocukların refahını artırmak ve tüm kız ve erkek çocuklarına tam potansiyellerine ulaşma olanağını sunmak için çeşitli ortaklarla birlikte çalışır. UNICEF’in çalışmalarının büyük bir kısmı dünyanın en yoksul bölgelerinde ve özellikle de acil durumlarda çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmasıyla ilgili olsa da, kurum toplam 190 ülkede güçlü bir varlığa sahiptir. UNICEF tamamen gönüllü olarak verilen fonlarla desteklenmektedir. Kurumun finansmanının üçte ikisi hükümetlerden, kalanıysa UNICEF Milli Komiteleri tarafından özel gruplardan ve bireylerden toplanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde 36 UNICEF Milli Komitesi bulunmaktadır. Bu sivil toplum kuruluşları çocuk haklarını destekler, ortaklıklar kurar, bağışlar toplar ve UNICEF kartpostallarını ve ürünlerini satar.

UNICEF’in çalışmaları, hükümet temsilcilerinden oluşan 36 üyelik bir İcra Kurulu tarafından denetlenir. Bu kurul politikalar geliştirir, programları onaylar ve

idari ve mali plan ve bütçelere karar verir. Kurulun üyeleri Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi tarafından seçilir.

UNICEF'in küresel öncelikleri şunlardır:

- Tüm bebeklerin hayatta kalmasını ve tüm çocukların sağlık bakımı, beslenme ve duygusal ve bilişsel gelişimlerini destekleyen bir ortam dahil olmak üzere uygun erken çocukluk bakımını almalarını sağlamak;
- Çocukların haklarını hayata geçirmek, toplumda toplumsal cinsiyet eşitliğinin temellerini atmak ve geleceğin çocuklarının eğitimi annelere sahip olmasını sağlamak üzere kız çocukları da dahil olmak üzere tüm çocukların ilköğretimi tamamlamalarını sağlamak;
- Herkesi çocuklar için koruyucu bir ortam yaratma çabalarına dahil ederek tüm çocukları ve ergenleri şiddet, sömürü ve istismarın tüm biçimlerinden korumak;
- HIV/AIDS'in gençler arasında yayılmasını önlemek ve HIV/AIDS'ten etkilenen çocuklara ve ailelerine yaşamlarını onurlu bir şekilde sürdürebilmeleri için yardımcı olmak;
- Çocuk hakları için ikna edici kanıtlar oluşturmak, kaynak yaratmak ve ortaklıklar kurmak ve kız ve erkek çocuklarına yaşamlarını etkileyen kararlara katılmaları ve seslerini duyurmaları için azami olanak sağlamak.

Bu genel çerçeve içinde, UNICEF'in öncelikleri ve belirlediği hedeflere ulaşmak için kullandığı stratejiler, çocukların karşı karşıya oldukları sorunlara ve mevcut kaynaklara bağlı olarak ülkeden ülkeye değişebilmektedir. Tüm ülkelerde, UNICEF, ayrımcılık veya sosyal dışlanma ile karşı karşıya olan çocuklar da dahil olmak üzere en korunmasız sosyal gruplara mensup olan veya kendilerini çok zor koşullarda bulan çocuklarla özellikle ilgilenmektedir (<http://www.unicef.org.tr>, 2013).

4.3.19.Uluslararası Arama Kurtarma Danışma Grubu'nun(INSARAG)

İşlevleri

Üye ülkelerin resmî afet müdahale kurumları ile arama kurtarma çalışmalarında yer alan sivil toplum kuruluşları ağıdır. Grubun amacı; üyelerinin, ihtiyaç olan bölgelere hızla ulaşmalarını ve verimli bir çalışma gerçekleştirmeleri için gereken koordinasyonu sağlamaktır. 1988 yılında, bugünkü Ermenistan'da meydana

gelen Spitak depremine müdahale eden uluslararası arama kurtarma ekiplerinin girişimleri sonucunda, 1991 yılında kurulmuştur.

Küresel Afet Alarm ve Koordinasyon Sistemi (GDACS) gibi, INSARAG da, İnsanî İlişkiler Koordinasyon Ofisi'nin (OCHA) Cenevre'deki Acil Hizmetler Bölümü'ne (ESB) bağlıdır. Bölümdeki Koordinasyon Destek Birimi (FCSS), INSARAG sekreterliği olarak çalışmaktadır. Arama kurtarma ekipleri sınava girdikleri takdirde, INSARAG standartlarına göre "ağır arama kurtarma ekibi" ve "orta ölçekli arama kurtarma ekibi" olmak üzere sınıflandırılmaktadırlar. Üyelik kriterleri ile beraber, hangi ekibin, hangi sınıfta olacağını belirleyen yeterlilik, teçhizat gibi daha spesifik kriterler de, güncellenerek duyurulan kılavuzlardan yer almaktadır. (www.afad.gov.tr, 2013)

5. EKONOMİK, SİYASAL VE DİPLOMATİK YÖNLERİYLE BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN ÖRGÜT YAPISI VE İŞLEVLERİYLE İLGİLİ SORUNLAR

5.1. Uluslararası Çevre Politikalarında Birleşmiş Milletlerin Rolü

İnsanlar yüz binlerce yıldır dünya üzerinde yaşamaktadır. Günümüze gelene kadar insanlar, çeşitli şekillerde yaşadığı çevreyi ihtiyaçları gereği şekillendirmek durumunda kalmışlardır. İnsanların gerçekleştirdiği çeşitli faaliyetler çevre üzerinde olumsuz etkiler doğurmuştur. Ancak çevresel değerlerin ciddi anlamda zarar görmesi 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkmıştır. Sanayi faaliyetlerindeki ve tarımsal faaliyetlerdeki gelişme ve artış, çevresel değerlerinde tahrip olmasını beraberinde getirmiştir. Bu durum ciddi çevre sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Günümüzde görülen başlıca çevre sorunları ormansızlaşma, çölleşme, iklim değişikliği, asit yağmurları, erozyon, ozon tabakasındaki incelme, biyolojik çeşitliliğin yok olması, karada, havada, denizlerde ve tatlı su kaynaklarında görülen kirlenmelerdir (Öztunç, 2006,1).

Çevreye zarar veren olayların etkileri belirli bir bölge ile sınırlı kalmamaktadır. Bu tür olaylar genellikle küresel boyutta sonuçlar doğurmakta, bu da çevre ile ilgili konularda küresel bir bakış açısı gerektirmektedir. Hava ve su kirleticileri kolaylıkla bir coğrafyadan diğerine taşımakta, dolayısıyla bir ülkenin sorunu gibi başlayan olaylar bir anda pek çok ülkeyi ilgilendirir duruma gelmektedir. Bu nedenle çevreye ilişkin sorunların çözümünde bölgesel uygulamalar yanında küresel kararlar da son derece önemlidir (Çamur, 2007, 297-306).

BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan'ın dediği gibi "Küreselleşen bir dönem küresel çabaları gerektirir." çevre sorunlarının birçoğu küresel olan sorunlardır ve bu sorunlarla savaşım da küresel bir çaba gerektirmektedir. Çevresel değerlerdeki tahribat uluslararası kamuoyunun da dikkati çekmiş ve bu konuda bir duyarlılık oluşmaya başlamıştır. Böylece 1972 yılında, İsveç'in Stockholm kentinde Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı (Stockholm Konferansı) gerçekleştirilmiştir. Stockholm konferansı çevre konusunda gerçekleştirilen kapsamlı ilk konferanstır. Bu konferansı, Birleşmiş Milletlerin gerçekleştirmesi bir rastlantı değildir. BM dünyadaki hemen hemen bütün ülkelerin üyesi olduğu bir uluslararası örgüttür.

Belirli konularda hiçbir uluslararası örgütün sahip olmadığı yaptırım gücüne sahip olan evrensel bir uluslararası örgüttür (Öztunç, 2006,2).

Çevre sorunlarının çok fazla olduğu günümüzde Kyoto Protokolü oluşturularak imzalanmıştır. Kyoto Protokolü küresel ısınma ve iklim değişikliği konusunda mücadeleyi sağlamaya yönelik uluslararası tek çerçevedir. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi içinde imzalanmıştır. Bu protokolü imzalayan ülkeler, karbondioksit ve sera etkisine neden olan diğer beş gazın salınımını azaltmaya veya bunu yapamıyorlarsa salınım ticareti yoluyla haklarını arttırmaya söz vermişlerdir. Protokol, ülkelerin atmosfere saldıkları karbon miktarını 1990 yılındaki düzeylere düşürmelerini gerekli kılmaktadır. 1997'de imzalanan protokol, 2005'te yürürlüğe girebilmiştir. Çünkü protokolün yürürlüğe girebilmesi için, onaylayan ülkelerin 1990'daki emisyonlarının (atmosfere saldıkları karbon miktarının) yeryüzündeki toplam emisyonun %55'ini bulması gerekmekteydi ve bu orana ancak 8 yılın sonunda Rusya'nın katılımıyla ulaşılabilmektedir. Türkiye Kyoto Protokolünü 30 Mayıs 2008 de imzalamıştır (<http://tr.wikipedia.org>, 2013).

5.1.1.Çevre Sorunlarının Ortaya Çıkışı ve Günümüzdeki Durum

İnsanoğlu varoluşundan beri kıtlık sorunu ile karşı karşıyadır. Bu sorunu aşmada kullanabilecek tek kaynak doğadır. Toplayıcılık ve avcılık dönemlerinde doğada ne bulduysa onunla yetinmek zorunda kalan insanoğlu, başlangıçta kendini doğanın bir parçası gibi hissetmiş ve doğrudan bir tahribata yönelmemiştir. Zamanla insanın her şeyi kontrol altına alma isteği doğa tahribatını başlatmıştır (Karabıçak, 2004, 204).

Çok sayıda insanı bir araya toplayan kentlerin gelişmesiyle çevre kirlenmesi sorunu da ortaya çıkmaya başlamıştır. Ortaçağda kentlerin daha da gelişip karmaşıklaşmasıyla çevre kirlenmesi önemli boyutlara ulaşmaya başlamış, caddelere ve suyollarına çöp dökülmesini önlemek için çeşitli yasal önlemler alınmış ve hava kirliliğine karşı ilk yasa 1273'te İngiltere'de çıkarılmıştır(Ana Britanica, 1994, 80). Sanayi Devrimi'yle birlikte, çevre kirlenmesinin etkileri de ilk kez kendini göstermeye başlamıştır. O dönemin teknolojisi, dar alanlarda yoğunlaşmış sanayi tesislerinin yol açtığı kirlenme ve gürültü durumunu önlemek için yeterli olmamıştır. Klorür, amonyak, karbon monoksit ve metan gibi hava kirleticilerinin etkisiyle bronşit ve zatürre olayları artmaya başlamış, sanayi atıkları su kaynaklarında da

kirlenmeye yol açmıştır. Sanayileşmenin ilk geliştiği ülkelerden İngiltere’de, 19. yüzyıl ortalarında, yoğun nüfuslu bölgelerdeki su kirlenmesi ciddi bir sorun durumunu almıştır. 19. yüzyılda Avrupa’da, havayı kirleten, insan sağlığı için tehlike yaratan, gürültü yapan işletmelere karşı çeşitli cezalar da içeren önlemler uygulamaya konulmuştur. 1857’de İngiltere’de, 1881’de ABD’de hava kirliliğini önlemek amacıyla yasalar çıkarılmış, Batı Avrupa’da, çevrecilerin ve başka baskı gruplarının verdiği savaşımlar sonucu birçok siyasal parti çevre sorunlarını programlarına almış, bu konuda yasalar çıkarılarak kamuoyunda çevre kirlenmesine karşı duyarlılık oluşmaya başlamıştır (Öztunç, 2006, 6).

İkinci dünya savaşından sonra, nüfustaki artış, sanayileşme sürecinin hızlı bir şekilde artması ve yayılması, kentlerin büyümesi yeni kentlerin oluşmaya başlaması, artan kara, deniz ve hava trafiği, yeni kimyasal maddelerin üretilmesi çok ciddi boyutlarda kara, tatlı su kaynakları, deniz ve hava kirliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu gelişmeler, ülkelerin tek yanlı eylemlerinin çevre kirliliğini kontrol altına almada yeterli olmadığını göstermiştir. Böylece uluslararası işbirliğinin ve düzenlemenin çevreyi korumak için bir gereklilik olduğu ortaya çıkmıştır. 1970’lerin başından itibaren bu durumun artan bir şekilde kabulü göze çarpmaktadır. Günümüz dünyasında görülen önemli çevre sorunları, yoğun şekilde gelişmekte olan ülkelerde görülen ve ağırlıklı olarak tarımsal üretim amacıyla ormanların yok edilmesi anlamına gelen ormansızlaşma, çöl alanlarının kurak ya da yarı kurak bölgelere yayılması ve yerleşmesi anlamına gelen çölleşme, havaya yayılan kükürt dioksit ve nitrojenin su ile reaksiyona geçmesinden oluşan asit yağmurları, dünyanın ikliminde, belirli sebeplerle, daha önceki dönemlere göre daha yüksek olan ısınma anlamına gelen iklim değişikliği, bizi güneşin ultraviole ışınlarına karşı koruyan atmosferin stratosfer katmanındaki ozon tabakasının incilmesi, dünyadaki canlı türlerinin yok olması anlamına gelen biyolojik çeşitliliğin yok olması ve okyanuslardaki kirlenmedir (Öztunç, 2006,7).

Kirlilik nedeniyle bir ülkede yaşayan olumsuzluk komşu diğer ülkeleri de değişik ölçülerde etkilemektedir. Örneğin, asit yağmurları bir ülkedeki kirliliği diğer bir ülkeye kolaylıkla taşımaktadır. Çevreye ilişkin bir çalışmadaki verilere göre Rusya’da doğaya salınan toplam gazın 2.7 milyon ton sülfür asidin 2.2 milyon tonu kendisinde kalırken, kalan 0.5 milyon tonu asit yağmurlarının etkisiyle İskandinav

lkeleri, AB ve diğer komşu ülkelere taşınmaktadır. Çevre sorunları, sınırlar ötesi özelliğinden dolayı tüm dünyanın ortak gündemini oluşturmaktadır. Ozon tabakasının delinmenin karbondioksit gazından kaynaklandığı herkesçe bilinmektedir. Günümüzde küresel ısınma dünyayı felaketin eşğine getirmiştir. Hatta bazı gelişmiş ülkelerde 2023 yılı için küresel ısınmayla ilgili senaryolar üretilmektedir. Aslında birçok ülkede hayat standardının yükselmesi ve halkın bilinçlenmesi çevrenin önemini daha da anlaşılır kılmıştır. Çevre sorunları konusunda ilk belirti ve duyarlılık gelişmiş ülkelere aittir. Çünkü yoğun sanayileşme neticesinde ilk olumsuz etkiler öncelikle bu ülkelerde çıkmıştır (Karabıçak, 2004, 205).

5.1.2. Birleşmiş Milletlerin Uluslararası Çevre Politikalarında Etkin Rol Alması

BM Anlaşmasında, çevreden ve çevrenin korunmasından söz edilmemektedir. Aslında, uluslararası düzeyde çevrenin korunması konusunda ilk örneklerden biri, 1902 tarihli Tarımda Gerekli Kuşların Korunması Uluslararası Sözleşmesidir. 1930'lu yıllarda da fauna ve floranın ve vahşi yaşamın korunması ile ilgili sözleşmeler imzalanmıştır. BM'nin kurulmasından sonra da çevre korumaya yönelik uluslararası sözleşmeler kabul edilmiştir. Uluslararası konferanslar, uluslararası politikanın gelişmesinde temel araçlardır (Öztunç, 2006, 27).

Doğal kaynakların korunmasına yönelik olan ilk BM konferansı, 1949 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler Kaynakların Korunması ve Kullanımı Bilimsel Konferansıdır. Bu konferans düzenlendiğinde çevre, politik bir kavram olarak ortaya çıkmamıştı. Konferansın hedefi, kaynakların korunması ve kullanımı konularındaki teknikler hususunda deneyim alış-verişi ile sınırlıydı. Konferansın gündemindeki kaynaklar mineraller, yakıt ve enerji, su, ormanlar, vahşi yaşam ve balıklardı. Daha sonra, Az-Gelişmiş Alanların Yararlanması İçin Bilim ve Teknolojinin Uygulanması BM Konferansı 1963 yılında Cenevre'de düzenlenmiştir. 1961 yılında da Roma'da enerji kaynakları ile ilgili bilimsel bir konferans düzenlenmiştir. Ayrıca, 1955, 1958, 1964 ve 1971 yıllarında Cenevre'de, atom enerjisinin barışçıl amaçlarla kullanımına yönelik konferanslar düzenlenmiştir. Bu konferanslar, görüş alış-verişi ve dünyanın kaynaklarının insanlar tarafından kullanılması ile ilgili bilginin düzenlenmesi açısından önemliydi (Engin, 2010,72).

Küresel çevre ile ilgili ilk uluslararası konferans, 1968 tarihinde düzenlenen biyosfer konferansıdır. Bu konferans, UNESCO'nun öncülüğünde Paris'te düzenlenmişti. Önceki konferanslar, belirli bilimler ve biyolojik konularla ilgilenmiş ancak ekolojiyi dikkate almamışlardır. Bu konferans, biyosfer kavramını uluslararası politikanın gündemine sokmuştur. Bu konferansta, bitki ve hayvan yaşamına destek sağlayanlar dışında inorganik kaynaklar ele alınmadı. Konferansta, özellikle insan yerleşimleri olmak üzere, yapay-çevre ele alınmış. Daha önceki konferanslardan farklı olarak sadece bilgi ve deneyim alış-verişi ile yetinilmedi. İleriki eylemler için 20 tavsiye kararı kabul edildi. BM'nin çevre konularıyla genel bir şekilde ilgilenmesi ise 1968 yılında başlamıştır. Bu yılda BM Genel Kurulu Stockholm Konferansının gerçekleştirilmesi yönünde karar almıştır. İnsan çevresinin sorunlarıyla ilgili bu konferans, 1972 yılında İsveç'in başkenti Stockholm'de gerçekleştirilmiştir. Stockholm konferansı uluslararası çevreciliğin yükselişinde bir dönüm noktasıdır. Bu konferans, o zamana değin çevre konusunda gerçekleştirilen en başarılı konferanstı. Katılanlar, çevresel sorunlarla baş edebilmek için etkili bir uluslararası eyleme gereksinim olduğu konusunda anlaşmaya vardılar. Çevre sorunlarının uluslararası boyutları bu konferansta kabul edildi. Konferans, çevre politikalarını, ülkeler arasında evrensel bir ilgi alanı olarak ortaya koydu ve birçok ülkenin ulusal gündeminde yer almayan çevre sorunlarını, ülke gündemlerine alınan bir olgu durumuna getirdi. Stockholm Konferansı sonucu, çevre ve kalkınmayı içeren 26 ilkededen oluşan bir deklarasyon ve eylem planı kabul edildi. Bu konferans hazırlık aşamasından itibaren eyleme yönelikti. Sadece ilkelerin belirtilmesi ile yetinilmedi. Bu konferans sonucu, BM sistemi içindeki çevresel eylemleri başlatmak ve koordine etmek yetkisiyle, BM Genel Kurulu tarafından BM Çevre Programı (UNEP) kurulmuştur. Stockholm Konferansından 20 yıl sonra, BM tarafından, 1992 yılında Rio de Janeiro kentinde, BM Çevre ve Kalkınma konferansı düzenlenmiştir. Bu alanda düzenlenen en geniş katılımlı konferans olmuştur. Hükümet-dışı örgütlerden 30.000 temsilci ve gelişmekte olan ülke toplumlarının temel grupları konferansa katılmıştır. Bu konferansta Çevre ve Kalkınma Üzerine Rio Deklarasyonu ve Gündem 21 adlı eylem planı kabul edilen belgeler arasındadır. Gündem 21, eğer küresel çevre konuları ve kalkınma uzlaştırılacaksa, hangi eylemlerin gerekli olduğunu ortaya koyan uluslararası düzeydeki en önemli ve etkili girişimdir. Bu

eylem planı ile bu planı kabul eden ülkeler için 21. yüzyılda sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi konusunda rehber olunması amaçlanmıştır. 2002 yılında düzenlenen Johannesburg Zirvesinde de, Gündem 21'in etkili bir şekilde uygulanması yönünde esaslar belirlenmiştir. Rio Konferansı sonucu, Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyon, çevre, kalkınma, sosyal ve ekonomik konular için yüksek düzeyde bir forum olma görevi görmektedir. Bu komisyon, Gündem 21'in uygulamalarını izlemekle görevlidir. Komisyonun, yeni sürdürülebilir kalkınma girişimlerinde öncü olma görevi de vardır(Öztunç,2006, 29-30).

Birleşmiş Milletlerin çevre ile ilgili faaliyetleri parçalı bir yapıya sahiptir. BM içinde, uluslararası çevre konusundaki sorumluluklar birçok kuruluş arasında yayılmış durumdadır. 30'un üzerinde kuruluş ve programlar ile BM uluslararası çevre politikalarında etkin bir şekilde yer almaktadır. UNEP dışında, BM Kalkınma Programı (UNDP), Dünya Meteoroloji Örgütü, Gıda ve Tarım Örgütü, BM Eğitim, Bilim ve Kültür örgütü gibi çalışmamızda ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz birçok BM uzmanlık kuruluşu ve komisyonlar çevre alanında faaliyet yürütmektedir. Montreal Protokolü, Basel Sözleşmesi, İklim Değişikliği Sözleşmesi gibi çeşitli sözleşmelerin de bağımsız sekretaryaları bulunmaktadır. Gerekli eşgüdümün tam olarak gerçekleştirilmesi için UNEP'in etkili bir uzmanlık kurumuna dönüştürülmesi ve bu örgütün çevre ile ilgili faaliyetler yürüten BM kuruluşları üzerinde doğrudan kontrolü olmasa da, konu ile ilgili sürekli danışma ağlarının oluşturulması önerilmektedir. Kurulması düşünülen bu uzmanlık örgütünün, uluslararası hukuki ve stratejik çerçeveler için siyasal bir platform sağlaması ve normların uyumlaştırılmasını ve uluslararası yükümlülüklerin ve finansmanın gerçekleştirilmesini de içerecek şekilde eşgüdümü ve uyumu temin etmesi önerilmektedir.

5.1.2.1. Birleşmiş Milletler Çevre Programının Politikaları

UNEP, Birleşmiş Milletlerde çevre konusunun eşgüdümünü, çevrenin durumunun küresel düzeyde sürekli gözden geçirilmesini, çevre sorunları hakkında uluslararası toplumun dikkatinin çekilmesini, uluslararası ve ulusal çevre politikasının ve hukukunun gelişiminin sağlanmasını amaçlamaktadır. 1972 yılında

Stokholm 'de gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı'nda, BM çevre sorunlarını küresel boyutta ele alacak uluslararası bir organın kurulmasına karar verilmiştir. Bunun üzerine, BM Genel Kurulu'nun 2997 sayılı ve 15 Aralık 1972 sayılı kararıyla, Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), BM'ye bağlı bir "program" olarak oluşturulmuştur. UNEP'in merkezi, Kenya'nın başkenti Nairobi'dedir. Bu örgüt, merkezi gelişmekte olan bir ülkede olan ilk BM kuruluşudur. Merkezinin gelişmekte olan bir ülkede olmasının temel nedeni bu konunun önemini geliştirmekte olan ülkelere göstermektedir. Bahse konu Karar uyarınca, 58 üye ülkeden oluşacak biçimde ve 4 yıllığına seçilmek üzere "UNEP Yönetim Konseyi" ile "Çevre Fonu" kurulmuş, ayrıca, Birleşmiş Milletler örgütleri arasında çevre alanında eşgüdümü sağlamak üzere "Çevre Koordinasyon Paneli" oluşturulmuştur. 1977 yılında Panel, 2000 yılında "Çevre Yönetim Grubu" adıyla yeniden hayata geçirilmiştir.

UNEP' in gelişiminde ve güçlenmesinde, 1992 yılında Rio de Janeiro'da gerçekleştirilen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı, 2002 yılında Johannesburg'da düzenlenen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi ve son olarak 2005 yılındaki Dünya Zirvesi gibi uluslararası çevre politikasına yön veren konferanslar çerçevesinde edindiği görevler etkili olmuştur. UNEP, kurulduğu günden bugüne kadar çok sayıda çok taraflı çevre sözleşmesinin gelişiminde kilit rol oynamıştır. UNEP 'e yeni sorumluluklar getiren bu sözleşmeler arasında, Nesli Tehlike Altındaki Bitki ve Hayvan Türlerinin Uluslararası Ticaretine ilişkin CITES Sözleşmesi (1973), Vahşi Hayvanların Göçmen Türlerinin Korunmasına ilişkin Bonn Sözleşmesi (1979), Ozon Tabakasının Korunmasına ilişkin Viyana Sözleşmesi (1985), Ozon Tabakasını İncelten Maddelere ilişkin Montreal Protokolü (1987), Tehlikeli Atıkların Sınırlanması ve Bertarafının Kontrolüne ilişkin Basel Sözleşmesi (1989), Biyoçeşitlilik Sözleşmesi (1992), Belirli Tehlikeli Kimyasalların ve Pestisitlerin Uluslararası Ticaretinde Ön Bildirime ilişkin Rotterdam Sözleşmesi (1998), Biyogüvenlik Kartagena Protokolü (2000), Kalıcı Organik Kirleticilere İlişkin Stokholm Sözleşmesi (2001) yer almaktadır. Küresel süreçlerin yanı sıra, UNEP Yönetim Konseyi'nde alınan kararlar da, UNEP' in rolünün güçlenmesinde etkili olmuştur. UNEP' in, çevre alanında lider otorite olduğunu teyid eden, 1997 yılında gerçekleştirilen UNEP 19. Yönetim Konseyi'nde kabul edilen "UNEP'in Rolüne ve

Görev Tanımına ilişkin Nairobi Deklarasyonu” ile 2002’de düzenlenen UNEP Yönetim Konseyi/Küresel Çevre Bakanları Forumu 7. Özel Oturumu’nda kabul edilen “Kartagena Paketi”, UNEP’in rolünü güçlendiren önemli belgeler olma özelliği taşımaktadır.

UNEP’in en yüksek karar-alma organı UNEP Yönetim Konseyi oturumları olup, bu oturumlarda çevre alanındaki önemli ve ortaya çıkan yeni küresel çevre sorunları gözden geçirilmekte, var olan ve ileride ortaya çıkabilecek sorunlara ilişkin politikalar görüşülmekte, UNEP’in görevlerini belirleyen kararlar alınmakta ve UNEP’in iki yıllık bütçe ve çalışma programları onaylanmaktadır. Ülkelerin, UNEP’in faaliyetlerini yakından takip etmelerini ve UNEP’in yaptığı çalışmalarda daha etkili olmalarını sağlamak amacıyla, 4 Nisan 1997 tarih ve 19/32 sayılı UNEP Yönetim Konseyi Kararıyla, Yönetim Konseyi’nin yardımcı organı olarak Daimi Temsilciler Komitesi kurulmuştur. Komite, UNEP’e akredite BM üyesi ülkelerin temsilcilerinden oluşmaktadır. Çevre alanında ortaya çıkan önemli küresel sorunları tüm ülkelerin ele alabilmeleri amacıyla yönelik olarak ise, 1999 yılında BM Genel Kurulu tarafından, her yıl toplanacak biçimde küresel çevre bakanları forumunun oluşturulmasına karar verilmiştir. UNEP Yönetim Konseyi toplantılarıyla eşzamanlı olarak yapılan Küresel Çevre Bakanları Forumunun ilk toplantısı 2000 yılında Malmö/İsveç’te gerçekleştirilmiştir (<http://www.mfa.gov.tr>, 2013).

UNEP, dünyanın çevresel durumunun gözden geçirilerek korunması ve çevresel bilginin elde edilmesi, değerlendirilmesi ve değişimi için uluslararası bilimsel ve diğer uzman topluluklara gerekli katkının artırılması amacıyla oluşturulmuştur. UNEP’in sorumlu olduğu konular şöyledir:

- Çevre alanında uluslararası işbirliğini arttırmak ve uygun politikalar önermek,
- Küresel çevrenin durumunu izleme ve çevreyle ilgili bilgileri toplama ve yayma,
- Çevresel bilinci arttırmak ve hükümetler, özel sektör ve sivil toplum arasında temel çevresel tehditlere yönelik eylemleri başlatmak,
- Çevre ile ilgili konularda BM faaliyetlerinin eşgüdümünü kolaylaştırmak ve işbirliği, bağlantı, katılma yoluyla faaliyetlerinde çevresel konuların göz önüne alınması,
- Çevresel sürdürülebilirlik için bölgesel programlar geliştirme,

- Gelişmekte olan ülkelere çevresel politikaların şekillenmesi ve uygulanmasında yardımcı olmak,
- Ülke düzeyinde, çevresel kapasite inşasının ve teknoloji desteğinin sağlanması,
- Uluslararası çevre hukukunun gelişmesine yardım etmek ve çevresel kavramların veya araçların geliştirilmesi ve kullanımını sağlamak (Öztunç,2006, 37-38).

5.1.2.2. Küresel Çevre Fonu (GEF)

Küresel Çevre Fonu (GEF), dünya çapında çevrenin korunması amacıyla gelişmekte olan ülkelere hibe ve uygun koşullu krediler yoluyla finansman sağlayan, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından yönetilen bir fondur (<http://web.ogm.gov.tr>, 2014). GEF, iklim değişikliği, biyolojik çeşitliliğin kaybı, uluslararası suların kirlenmesi ve ozon tabakasının incilmesi gibi bütün yerküreyi ilgilendiren sorunların gelişmekte olan ülkeler için yaratacağı maliyet yükünü azaltmak üzere, 1991’de, üç yıllığına geçici olarak kurulmuştur. Toprak kirliliği, çölleşme ve ormansızlaşma da bu dört alanla ilgili olduğu ölçüde fonun ilgi alanına girmektedir. Fon, ayrıca, 1994 ‘ten bu yana Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi’nin düzenneği olarak çalışmaktadır. GEF’ in küresel çevre sorunlarını önlemek için özel sektörle birlikte 183 ülkenin katılımıyla 1991 yılından bu yana, hibe olarak 11.5 milyar \$ veren ve 165 ülkede 3.215 üzerinde projeler için eş-finansman olarak 57 milyar \$ yararlanarak, gelişmekte olan ülkelerde ve geçiş ekonomisi ülkelerine ve Küçük Hibe Programı (SGP) aracılığıyla da GEF de 653.200.000 \$ tutarında, sivil toplum ve topluluk temelli örgütler doğrudan 16.030 küçük hibeler yapmıştır (<http://www.thegef.org/gef>, 2014). GEF, su, toprak kirliliği gibi birikimli sorunlardan çok küresel iklim değişikliği, ozon tabakasının incilmesi gibi yapısal sorun alanları ile ilgili projeleri desteklemek üzere kurulsada, krediler daha çok, küresel ısınmanın önlenmesi amacını taşıyan projelere verilmektedir. Örneğin, 1991-1994 döneminde GEF bütçesinin %40’ını küresel ısınma ile ilgili projelere ayrılmıştır; bunu % 17 ile uluslararası sular izlemekte, ozon tabakasının incilmesi ile ilgili projelerse yalnızca %1’ lik bir kümeyi oluşturmaktaydı. 1995-1996 dönemi için bu rakamlar, iklim değişikliği için 0/047 ve ozon tabakası içinse %9 olarak

belirlenmiştir. Fondan verilecek krediler, bir projenin bütün maliyetini karşılamaya yönelik değildir, yalnızca belli bir bölümüne katkıda bulunması hedeflenmiştir. Göz önünde bulundurulacak bir diğer ölçüt, desteklenecek projelerin, yerelden çok uluslararası sorunlarla ilgili olmasıdır. GEF' ten yapılacak yardımlarda, destek verilecek ülkelerin coğrafi konumu önemli bir ölçüt olarak alınmamıştır (Duru, 2003, 83-84).

5.1.3. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü

Fosil yakıtların yakılması, ormansızlaşma, tarım ve arazi kullanımı değişiklikleri gibi insan etkinlikleri, küresel olarak sera gazlarının ve bazı bölgelerde de sülfat aerosollerin atmosferdeki birikimini arttırmaktadır. Bu artış sanayi devriminden beri sürmekte ve yıllar geçtikçe artmaktadır. Sera gazlarının birikimlerindeki artış atmosferi ısıtma eğilimi gösterirken, aerosollerdeki artış soğutma eğilimindedir. Sera gazları ve aerosollerdeki bu değişikliklerin, sıcaklık, yağış, toprak nemi ve deniz seviyesi gibi iklimsel ve iklim ile ilgili öğelerdeki küresel ve bölgesel değişiklikleri yönlendirdiklerini göstermektedir(Türkeş,2000,1).

UNEP ve Dünya Meteoroloji Örgütü tarafından ortaklaşa yürütülen Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli raporuna göre, yeni bulgulara göstermiştir ki küresel iklim üzerinde belirgin bir insan etkisinin bulunmaktadır ve iklim geçen yüzyıl boyunca değişmiştir. İklim değişikliği üzerine bir sözleşmenin hazırlanması için uluslararası resmi bir tartışma 1988 yılında İklim Değişikliği Hükümetlerarası Panelinin (IPCC) kurulmasıyla başlamıştır. Bu panel, ön müzakereler için bir zemin olarak hizmet vermiştir. Bu panele katılanların çoğu aynı panelin gözetimi altında resmi müzakerelerin başlayacağını umuyordu, ancak bunun yerine, BM Genel Kurulunca Aralık 1990'da kabul edilen karar uyarınca, Hükümetlerarası Müzakere Komitesi oluşturuldu. Katılanların çoğu, 9 Mayıs 1992'de sonuçlandırılan sözleşme metnini kabul etti. Böylece Rio Konferansında imzaya açılacak bir sözleşme ortaya çıkmış oldu. Sözleşme, 21 Mart 1994'te yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin amacı, küresel ısınmayla savaşım için sera gazları emisyonunun azaltılmasıdır. Sera gazlarının iklim sistemlerine zarar vermeyecek seviyede sabit tutulması sözleşmenin hedefidir. Ancak sözleşme, emisyonlara belirli zorunlu sınırlamalar getirmemektedir.

Sözleşme, gelişmekte olan ülkelere uygulamada destek olmak için mali bir yardım mekanizması oluşturmuştur. Ayrıca, sözleşme, periyodik olarak gözden geçirme ve taahhütlerin güncelleştirilmesi için bir kurumsal mekanizma oluşturmuştur. 11 Aralık 1997 tarihinde, Japonya'nın Kyoto kentinde gerçekleştirilen zirvede Kyoto protokolü oluşturulmuştur. 16 Mart 1998'de imzaya açılmıştır. 16 Şubat 2005'te Rusya'nın onayı ile yürürlüğe girmiştir. Eylül 2005 itibariyle toplam 158 ülke protokolü onaylamıştı(Türkeş, 2000, 2).

Kyoto protokolü, sera etkisi yaratan gazların salınımını sınırlamayı ve azaltmayı amaçlayan uluslararası bir anlaşmadır. Bu protokol, İklim Değişikliği Birleşmiş Milletler Çerçeve Sözleşmesinin belirlediği ilkelere dayanmaktadır. Bu sözleşmeye taraf olmayan ülkeler Kyoto protokolünü onaylayamazlar. Protokole taraf olan ülkeler, ulusal ekonomilerinin ilgili sektörlerinde enerji etkinliğini iyileştirmeye ve sera etkisi yaratan gazların salınımını sınırlamaya ve azaltmaya yönelik önlemler almakla, sera etkisi yaratan (karbondioksit ve metan gibi) gazların salınımında 2012 yılına kadar, 1990 yılındaki düzeyinden toplam yüzde 5,2 oranında bir azalma sağlamakla yükümlü olduklarını kabul etmektedir. Atmosfere en çok sera gazı salan Amerika Birleşik Devletleri protokolün dışındadır (Arıkan, 2006, 9).

2012 yılında biten Kyoto Protokolünün uluslararası iklim müzakereleri her yıl gerçekleştirilen taraflar konferansı (Conference of Parties) ismindeki çoklu oturumlu toplantılar yoluyla yürütülmekte olup, toplantı kararları toplantının gerçekleştirildiği yerin ismiyle anılmaktadır.

-KOPENHAG MUTABAKATI (COP-15, 2009)

- Artan ortalama küresel sıcaklığın 2°C nin altında tutulması,
- EK-I ülkelerinin **sera gazı emisyonu 2020 hedeflerini**; EK-I Dışı ülkelerin ise, **ulusal programlarına uygun azaltım faaliyetlerini (NAMAS)** Sekreteryaya'ya iletmesi,
- Afrika, Az Gelişmiş Ülkeler ve Küçük Ada Devletlerinin uyum faaliyetlerinin finansmanına öncelik verilmesi,
- Gelişmekte olan ülkelerin uyum ve azaltım faaliyetlerinin finansmanı için 2010-2012 periyodunda 30 milyar \$, 2012-2020 arasında yıllık 100 milyar \$ kaynak sağlaması, "**Kopenhag Yeşil Çevre Fonu**"nun oluşturulması,

- 2015 yılında bu mutabakatın uygulanmasına yönelik değerlendirme yapılması,

-CANCUN ANLAŞMASI (COP-16, 2010)

Cancun Anlaşmasında 26/CP.7 kararına atıf yapılarak, ilk defa Türkiye'nin diğer EK-I ülkelerinden farklı koşullarda olduğu tüm ülkeler nezdinde tanınmıştır. Anlaşma ile aşağıdaki hususlar karar altına alınmıştır.

- Küresel sıcaklık artışının 2°C derece ile sınırlandırılması,
- Ek I ülkelerinin (Gelişmiş ülkeler) ekonomileri genelinde sayısal azaltım hedefleri almaları ve düşük karbonlu büyüme planları ve stratejileri yapmaları
- Ek I dışı (Gelişmekte olan ülkeler) ülkelerin destek talep edilen NAMA'lar ve sağlanan destekler için kayıt sistemi kurması, ulusal programlarına uygun azaltım faaliyetleri gerçekleştirmeleri ve düşük karbonlu büyüme planları ve stratejilerini teşvik etmeleri,
- **Yeşil İklim Fonu adı altında bir fon kurularak;** gelişmekte olan ülkelere kısa dönemde (2012 yılına kadar) 30 milyar dolar, uzun dönemde ise (2020 yılından sonra her yıl) 100 milyar dolar finansman yardımı yapılması,
- İklim değişikliğine uyum konusunda '**Cancun Uyum Çerçevesi**' kurulması,
- "**Teknoloji İcra Komitesi ve İklim Teknoloji Merkezi ve Ağı**" kurulması.

-DURBAN İKLİM KONFERANSI(COP-17, 2011)

Konferans sonucunda; 2012 yılı sonunda ilk yükümlülük dönemi bitecek olan Kyoto Protokolü sonrasında uluslararası iklim değişikliği rejimini şekillendirmek üzere ülkeler bir **kararlar paketi** üstünde anlaşmaya varmıştır.

- "Tüm ülke taraflarını kapsayan yasal bir anlaşma"nın sağlanmasına yönelik "**Durban Güçlendirilmiş Eylem Platformu Geçici Çalışma Grubu**" oluşturulmuştur. (2020 yılında yürürlüğe girecek yeni anlaşmaya ilişkin çalışmaların 2015 yılı sonuna kadar tamamlanması hedeflenmektedir.)
- Kyoto Protokolünün **II. Yükümlülük Döneminin 1 Ocak 2013** tarihinde başlamasına ve yükümlülük döneminin müzakere sürecinde alınacak karar çerçevesinde 5 ila 8 yıl uzatılmasına karar verilmiştir.

- Kanada Kyoto Protokolünden çekileceğini, Rusya ve Japonya Protokolün II. Dönemi için taahhüt almayacaklarını açıklamışlardır.
- Gelişmiş ve Gelişmekte olan ülkelerin sera gazı emisyon azaltım raporlamaları için çerçeve oluşturulmuştur.
- 2020 yılında yıllık büyüklüğünün 100 Milyar ABD Dolarına ulaşması hedeflenen **Yeşil İklim Fonu** işler hale getirilmiştir.
- Teknoloji Mekanizmasının 2012 yılından itibaren işler hale getirecek **İklim Teknoloji Merkezi ve Ağı**'nın yapısı belirlenmiştir.
- Sözleşme altında her ülkenin kendi ulusal koşullarına uygun şekilde katılabileceği, küresel emisyon azaltımlarını maliyet etkin şekilde gerçekleştirmek ve desteklemek amacıyla yeni **bir mekanizma tanımlanmıştır**.
- İklim değişikliğine uyum konusunda küresel koordinasyonu sağlayacak **Uyum Komitesi** kurulmuştur.

-DOHA İKLİM ZİRVESİ (COP-18, 2012)

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin 18'inci Taraflar Konferansı (COP 18) 26 Kasım-7 Aralık 2012 tarihlerinde Katar'ın başkenti Doha'da gerçekleşmiştir. Zirvede; 2020 yılında yürürlüğe girmesi beklenen yeni iklim anlaşmasına yönelik olarak ortak vizyon geliştirme, emisyon azaltımı, finansman, iklim değişikliğine uyum, teknoloji ve kapasite geliştirme konularında müzakereler yapıldı. **Konferans sonucunda;** 2015 yılına kadar tüm ülkeleri kapsayacak evrensel iklim değişikliği anlaşması için daha fazla çaba gösterilmesi ve anılan tarihe kadar da bitirilmesine ve bunun da en geç 2020 yılında yürürlüğe girmesine karar verildi. Ayrıca; Kyoto Protokolünün 2. Yükümlülük döneminin 1 Ocak 2013 tarihinde başlamasına ve 31 Aralık 2020 tarihinde de bitmesine karar verilmiştir. İlk dönemde yükümlülüğü bulunmayan Türkiye'nin 2. dönemde de herhangi bir sayısallaştırılmış sera gazı emisyon hedefi bulunmamaktadır. Ayrıca Rusya, ABD, Kanada, Japonya ve Yeni Zelanda da Kyoto Protokolünün 2. Döneminde yükümlülük almamışlardır. Kyoto Protokolü altında yer alan esneklik mekanizmalarının da devamına karar verildi. Bir sonraki Birleşmiş Milletler İklim

Değişikliği Taraflar Konferansının 2013 yılında Polonya'nın Varşova kentinde yapılmasına karar verilmiştir. Ülkelerin 2020 yılına kadar emisyon azaltım hedefleri konusunda daha fazla çaba göstermeleri gerektiği, 2020 yılı sonunda da küresel olarak ortalama sıcaklık artışının 2 derecede sabitlenmesine karar verilmiştir. Yeni anlaşma için taslak müzakere notunun 2014 yılı sonuna kadar bitirilmesine, 2013 yılı içerisinde birçok üst düzey katılımlı toplantılar yapılmasına karar verildi. Güney Kore'nin Yeşil İklim Fonuna ev sahipliği yapmasına ve İklim Teknoloji Merkezi'ne Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın (UNEP) 5 yıllığına ev sahipliği yapmasına da karar verilmiştir. Almanya, İngiltere, Fransa, Danimarka, İsveç ve AB Komisyonu, 2015 yılına kadar iklim değişikliği ile mücadele kapsamında geliştirmekte olan ülkelere 6 milyar dolar para aktaracaklarını açıkladılar. Sözleşme altında ve Sözleşme altında olmayan (ülkelerin kendi emisyon ticareti programları, ikili anlaşmalar vb.) Yeni Piyasa Mekanizmalarına yönelik çalışma grubu oluşturulmuştur. En fazla etkilenecek bölgeler için uyum kapasitelerinin güçlendirilmesine yönelik yöntemler belirlenmiştir. En savunmasız popülasyonlara, yükselen deniz seviyesi gibi olayların neden olduğu kayıp ve zararlara karşı daha iyi koruma sağlanması için somut kurumsal düzenlemelere karşı bir yöntem geliştirilmiştir. Az gelişmiş ülkeler için Ulusal Uyum Planı uygulanma şekli fon ve diğer destek de dahil olmak üzere kabul edilmiştir. (<http://iklim.cob.gov.tr>, 2014)

5.1.4.Çevre ve Kalkınma İle İlgili Gerçekleştirilen Önemli Konferanslar

5.1.4.1 Stockholm Konferansı

1968 yılında, BM Genel Kurulu İsveç'ten gelen teklif üzerine insan çevresinin sorunlarıyla ve ilgili bir dünya konferansı toplanması için karar aldı. Konferansın hazırlık çalışmaları iki yıldan fazla sürdü. Konferansın hazırlık komitesi 1970 ve 1972 yılları arasında dört kez toplandı. Konferansta çevresel sorunlar üzerinde yoğunlaşılmasına karar verildi. Ancak geliştirmekte olan ülkelerin ısrarıyla kalkınma konuları da bu gündeme eklendi. 5-16 Haziran 1972 toplanan Stockholm Konferansı o zamana değin çevre üzerine yapılan en önemli ve başarılı konferanstı. 113 ülkenin katıldığı konferans, Birleşmiş Milletler'in çevre konusundaki çalışmalarının temelini oluşturmaktadır. Konferans sonunda "*Stockholm Deklarasyonu*" yayınlanmıştır. Ayrıca konferansta Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın (UNEP) kurulması ve 5

Haziran'ın "Dünya Çevre Günü" olarak kutlanması kararları da alınmıştır. Konferansa katılanlar çevresel bozulmalarla savaşıma karşı uluslararası bir eyleme gereksinim olduğu sonucuna vardılar (Çamur, 2007, 299).

Konferans sonunda İnsan Çevresi Üzerine Bir Deklarasyon, 109 tavsiyeden oluşan bir eylem planı ve kurumsal ve mali düzenlemeler konusunda bir tavsiye kararı kabul edilmiştir. Stockholm konferansı sonucu kabul edilen deklarasyonun ülkeler için herhangi bir bağlayıcılığı yoktur. Stockholm deklarasyonu çevre ve kalkınma ile ilgili 26 ilkeyi içermektedir. Stockholm deklarasyonuna göre, insan çevresinin korunması ve iyileştirilmesi insanların refahı ve kalkınması için temel bir konudur. Dünya nüfusunun doğal artışının bu şekilde devam etmesi çevrenin korunması açısından önemli bir sorundur. Ancak sosyal ilerlemeler ve üretimin artışıyla birlikte, bilim ve teknolojilerdeki ilerlemelerle insanlığın çevresini geliştirmesi yeteneği her geçen gün artmaktadır. İnsanlar, bugünkü ve gelecek kuşaklar için çevrenin korunması ve iyileştirilmesi için çok önemli bir sorumluluk taşımaktadır. Eşitlik, özgürlük ve kaliteli bir çevre içinde yaşam için gerekli koşullar gibi temel insan hakları deklarasyonda belirtilmiştir. Irk ayrımcılığı, ayrımcılık, kolonicilik ve baskının diğer türleri kınanmıştır. Deklarasyonda, doğal kaynakların sadece petrol ve mineraller olmadığı ayrıca su, hava, bitkiler ve hayvanlar olduğu vurgulanmıştır. Bu kaynaklar bugünkü ve gelecek kuşaklar için korunmalıdır. İnsanlığın doğal yaşamı ve habitatlarını korumada belirli sorumluluğu vardır. Yenilenemeyen kaynaklar tüketilmemelidir. Doğada absorbe edilemeyen toksik atıkların ve diğer maddelerin üretimi özellikle deniz kirliliğinin önlenmesi için durdurulmalıdır. Ülkeler, çevreyi korumak ve geliştirmek için işbirliği yapmalıdır. Ülkeler, kendi sınırları dışında olan kirlilik ve diğer çevre tahribatı mağdurları ile ilgili sorumluluk ve tazminatla ilgili uluslararası hukuk kuralları geliştirilmesi için işbirliği yapmalıdır. Ülkeler çevresel olaylarla ilgili ölçütler ve normlar belirlemelidir. Ayrıca, deklarasyonda her türlü nükleer silah ve kitle imha silahı üretimi kınanmıştır (<http://www.genbilim.com>, 2013).

Stockholm Konferansının çeşitli önemli sonuçları olmuştur. Çevresel sorunların uluslararası boyutları ve insan çevresinin önemi bu konferansta kabul edildi. Stockholm'den önce çevre insandan ayrı bir şey olarak görülmekteydi. Konferansı takiben, çevresel kötü yönetimin sonuçlarının temel mağduru insan olduğu

anlayışıyla, insan çevresini algılama konusunda daha geniş bir perspektif oluşmuştur. Konferans zengin ve fakir ülkeler arasındaki farklı bakış açıları açısından bir uzlaşma sağlanmasına yardımcı oldu. Konferansa birçok hükümet-dışı örgütün katılımı ve tartışmalardaki durumları, hükümet-dışı örgütler için, hükümetlerin ve uluslararası örgütlerin çalışmalarında yeni bir rolün başlangıcı olmuştur.

Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) bu konferans sonucu kurulmuştur. Stockholm Konferansında altı temel konu ele alınmıştır. Bunlar:

- Çevresel kalite için yerleşim alanlarının planlaması ve yönetimi
- Doğal kaynakların kullanımında çevre koruma ağırlıklı bakış açısı
- Uluslararası öneme sahip kirleticilerin tanımlanması ve kontrolü
- Çevresel sorunlarla ilgili eğitim, kültür, sosyal ve bilgi politikaları
- Kalkınma ve çevre
- Eylem önerilerinde uluslararası örgütlerin yer alması (Öztunç,2006,75).

5.1.4.2.Rio Konferansı

Birleşmiş Milletlere üye ülkeler, insanlığın karşı karşıya olduğu çevre sorunlarının global yapısının, yani iklim değişikliği, ozon tabakasının incelmeye, sınırları aşan hava ve deniz kirliliği gibi sorunların tüm ülkelerin katılımını ve her düzeyde ortak eylem programları gerektiği inancından yola çıkarak Aralık 1989'da Rio Konferansının düzenlenmesi kararını almışlardır. Rio Çevre Konferansı 3- 14 Haziran 1992 tarihleri arasında çalışmalarını yapmıştır (Alada, 1993: 95) Rio Konferansının temelleri İnsan ve Çevresi Stockholm Konferansına dayanmaktadır. 1983'te, Birleşmiş Milletler, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nu kurmuştur. Bu komisyonun hazırladığı "Ortak Geleceğimiz" raporu, insanların iş ve günlük yaşamlarında birçok şeyi değiştirmeleri gerektiğini, aksi durumda dünyamızın kabul edilemeyecek ölçüde yoksullukla ve çevre tahribatıyla karşı karşıya kalacağı uyarısında bulunmuştur. Komisyon, küresel ekonominin insanların meşru istemlerine yanıt vermek zorunda olduğunu, ancak ekonomik büyümenin gezegenin ekolojik sınırlarına uyması gerektiğini belirtmiştir. Brundtland Komisyonu olarak da bilinen Komisyon, "çevresel olarak sağlam yeni bir ekonomik kalkınma dönemi" çağrısında bulunmuştur. "Ortak geleceğimiz" raporunda; insanlık, kalkınmayı sürdürebilme

niteliğine sahiptir ve bunu gerçekleştirmek için ‘insanlık, gelecek kuşakların kendi gereksinimlerini karşılamalarını tehlikeye atmadan bugünkü gereksinimlerini karşılar’denmektedir. 3–14 Haziran 1992 tarihinde, Brezilya’nın Rio de Janerio kentinde düzenlenen konferans, yüzden fazla devlet başkanını ve 175 ülkenin temsilcisini, BM kuruluşlarının temsilcilerini, diğer uluslararası örgütlerden ve hükümet-dışı örgütlerden birçok temsilciyi bir araya getiren dönüm noktası niteliğinde bir konferans olmuştur. Rio Konferansı, geçmişte örneği olmayan bir toplantıydı. Bu zirve en çok devlet başkanını bir araya getiren bir zirve oldu. Toplumun bütün kesimlerini konu üzerinde düşünmeye ve karar vermeye destek çabası ile bu zirve, hükümetler arası kararların demokratik bir şekilde alınması açısından ilk uluslararası deneyim olmuştur. Konferans çevre ile ekonomik ve sosyal kalkınmanın ayrı konular olarak görülemeyeceğini ortaya koymuştur. Rio deklarasyonu, sosyoekonomik kalkınmaya çevre boyutunu da katarak, ülkelerin gelecekteki karar ve politikalarını dayandırmak zorunda oldukları temel ilkeleri içermektedir(<http://www.ncsa-turkey.cevreorman.gov.tr>, 2013). 21.yüzyıl için kapsamlı bir çalışma programı olan Gündem 21, Rio de Janerio’da 175 ülkenin bir buluşma noktası olmuştur. Gündem 21,tüm dünya insanları için kaliteli bir çevrenin ve gelişmiş bir ekonominin bir gereksinim olduğunu amaçlayan bir küresel ortaklık planıdır. Rio Konferansı sonucunda yukarıda belirttiğimiz gibi Rio Deklarasyonu ve Gündem 21 adını taşıyan eylem planı, Orman İlkeleri, iki uluslararası sözleşme ortaya çıktı. Bu belgelerin içerikleri şöyledir:

- Rio Deklarasyonu: Bu deklarasyon ülkeler, ülkelerin önemli sektörleri ve toplumlar arasında yeni düzeylerde işbirliği oluşturulması yoluyla, yeni ve adil bir küresel ortaklığın tesisini amaçlamaktadır.
- Gündem 21: 21. yüzyılda, çevrenin sürdürülebilir yönetimi için yapılması gerekenleri belirten bir eylem planıdır.
- Orman İlkeleri: Ormanların yönetimine, korunmasına ve sürdürülebilirliğine yönelik olan ve ülkeler için bağlayıcılığı olmayan ilkelerdir.
- İki önemli uluslararası sözleşme, Rio konferansı hazırlıklarından ayrı ancak ona paralel olarak tartışıldı ve Rio’da bulunan çoğu ülke temsilcisi tarafından imzalandı (Öztunç, 2006, 76–77).

Bu sözleşmelerden ilki, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesidir. Bu sözleşmenin amacı, küresel ısınmayla savaşıma için sera gazları emisyonunun azaltılması ve bu amaçla alınacak tedbirler için geliştirmekte olan ülkelere finansman kaynağı ve teknoloji transferleri sağlanmasıdır. Sözleşme 153 ülke ve AB tarafından imzalanmış ve 1 yıl süreyle imzaya açık kalmıştır. Sözleşmelerden ikincisi, Biyolojik Çeşitlilik sözleşmesidir. Bu sözleşme ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde biyolojik kaynakların korunmasına; bu kaynaklara yönelik tehditlerin önlenmesine, biyolojik ve genetik kaynakların izinsiz kullanımını önleyici yönde tedbirler getirilmesi ve bu amaçla alınacak tedbirler için gelişme yolundaki ülkelere yeni ve ek finansman kaynağı temin edilmesini ve teknolojik transferin sağlanması hedeflenmiştir. Ayrıca bitki, hayvan ve mikroorganizmalar üzerinde yapılacak araştırmaların ve koruma tedbirlerinin ekosistemi bozmayacak şekilde düzenlenmesi öngörülmektedir (Alada, 1993, 96-97)

5.1.5. Birleşmiş Milletler Uzmanlık Kurumlarının, Çevre İle İlgili Faaliyetleri

BM sistemi içindeki çevre ile ilgili faaliyetlerin büyük bir bölümü BM uzmanlık kurumlarınca yürütülmektedir.

5.1.5.1. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü ve Çevre

UNESCO'nun bilim alanındaki faaliyetleri Doğa Bilimleri ve Sosyal ve İnsan Bilimleri adlı iki ana program ile yürütülmektedir. UNESCO'nun çevre ile ilgili faaliyetleri daha çok doğa bilimleri programı içinde yürütülmektedir. Doğa Bilimleri Ana Programının çalışmaları, tatlı su kaynakları, insan ve doğa, okyanuslar, yer bilimleri, kıyıları ve küçük adalar, temel bilimler, mühendislik ve bilim politikaları başlıkları altında toparlanabilir. UNESCO doğa bilimleri alanında dört program yürütmektedir.

Bu programlardan üçü çevre ile doğrudan ilgilidir. İlk programın adı Uluslararası Hidroloji Programıdır. Bu programa 1975 yılında başlanmıştır. Programın amacı, hidrolojik çalışmalar için metod geliştirilmesi ve su bilimleri alanında eğitim verilmesidir. UNESCO'da, 2002 yılından itibaren su kaynakları ve ekosistemler Doğa Bilimleri programının öncelikli faaliyet alanları olmuştur. 2001 yılında su ile ilgili 23 BM örgütünün ortak girişimi olan Dünya Su Değerlendirme Programı UNESCO bünyesinde faaliyete başlamıştır. Bu programın temel yaklaşımları içme

suyuna eşit olmayan erişimin önemli bir çatışma ögesi durumuna gelmesini önlemek için acil eylemin gerekli olduğu, su kaynakları ve yönetimi sorununa sosyal, bilimsel ve çevresel kaygıları da dikkate alarak önceden entegre ve çok disiplinli bir yaklaşım geliştirilmesi gereğidir. Uluslararası Hidroloji Programı UNESCO'nun su ile ilgili konuları yürüttüğü temel programdır(Öztunç, 2006,112).

Doğa bilimleri alanındaki ikinci program İnsan ve Biyosfer Programıdır (MAB). Bu programa resmen 1971 yılında başlanmıştır. MAB, 1968 tarihli Biyosfer Konferansının doğrudan bir sonucudur. MAB' in amacı; İnsan ile doğal kaynak kullanımı arasında sürdürülebilir ve dengeli ilişkilerin kurulması, biyolojik çeşitliliğin korunması, sürdürülebilir kalkınma ve eğitim, sınır ötesi işbirliğinin teşvik edilmesi, kurumsal ve kişisel kapasitenin artırılmasıdır. MAB programı doğal kaynakların yönetimi alanında disiplinler arası araştırmayı ve eğitimi desteklemektedir. MAB programı, küresel değişim de dâhil çevrenin daha iyi algılanmasına katkıda bulunmanın yanında, biyolojik çeşitliliğin akıllı kullanımıyla ilgili politika geliştirilmesine bilim ve bilim adamlarının daha fazla dahil edilmesi yönünde de olumlu etki gerçekleştirmektedir. MAB'in temel fonksiyonu, ekolojik öneme sahip yerler için koruma alanları oluşturulmasıdır. 95 ülkeden 425 biyosfer rezervinin bulunduğu Küresel Biyosfer Rezervleri Ağının program içerisinde önemli bir yeri bulunmaktadır(<http://www.unesco.org.tr>, 2013).

UNESCO'nun doğa bilimleri alanında üçüncü programı Hükümetler Arası Oşinografi Komisyonu, okyanusların iklim değişikliği ve karbon çevrimi üzerindeki etkileri ile insanların okyanuslar üzerindeki etkilerini araştırmaktadır. UNESCO, 1972 yılında iki önemli uluslararası antlaşmayı meydana getirmiştir. İlk antlaşma sulak alanlar konusunda çalışmalar yapılmış ve bunun sonucunda RAMSAR (02 Kasım 1972) ve Kültür ve Doğal Varlıklarına İlişkin Paris (16 Kasım 1972) Sözleşmeleridir (<http://did.ormansu.gov.tr>, 2014).

UNESCO, çevresel eğitim konularında da faaliyet göstermektedir. UNESCO ve UNEP, 1975 yılında ortaklaşa Çevresel Eğitim Uluslararası Programı başlatmışlardır. Dünya ülkelerinde çevresel eğitimin durumuna ilişkin yoğun bir çalışmadan sonra 1975 yılında Belgrad kentinde Uluslararası Çevresel Eğitim Semineri toplanmıştır. Bu seminer sonucu, Belgrad Şartı: Çevresel Eğitim için Küresel Bir Çerçeve, kabul edilmiştir. Daha sonra Tiflis ve Moskova'da toplantılar düzenlenmiştir. Tiflis

Deklarasyonu, çevresel eğitim hem okulda hem de okul dışında yaşam boyu devam etmelidir, çevresel eğitim disiplinler arası bir yaklaşım içinde olmalıdır, çevresel eğitim, çevreyi doğal, insan yapımı, ekolojik, ekonomik, politik, teknolojik, sosyal, kültürel, estetik bir açıdan ele almalıdır, çevresel eğitim hem şimdiki hem de gelecekteki çevresel durumlar üzerinde yoğunlaşmalıdır gibi ulusal eylem için rehber ilkeler içermektedir. UNESCO, üçüncü dünya ülkelerinde okul müfredatlarına çevresel eğitimin dahil edilmesine yardımcı olmaktadır (Öztunç,2006, 113-114).

5.1.5.2.Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü ve Çevre

FAO'nun önceliklerini, tarımsal üretim ve verimliliği artırmak, ürün kalitesini ve rekabet gücünü geliştirmek, tarım, ormancılık, balıkçılık ve sürdürülebilir kırsal kalkınma, ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması konularında teknik yardımda bulunmak, hükümetlere özellikle toprak, su ve ormanlar gibi doğal kaynakların korunması ve yönetimde tavsiyelerde bulunmak, insanların ve çocuklar, yaşlılar, kadınlar gibi hassas grupların genel beslenme durumlarının iyileştirilmesini sağlamak oluşturmaktadır. **FAO'nun faaliyet alanı bazı durumlarda çevreyi olumsuz etkileyebilmektedir.** Tarımsal alanlardaki genişleme toprağın, ormanların, vahşi yaşamın ve doğal çevrenin tahribatını da beraberinde getirmektedir (<http://did.ormansu.gov.tr/>, 2014).

FAO, doğal ekosistemlere zarar verilmesine karşıdır. FAO, 1954 tarihli, BM Denizlerin Petrol İle Kirlenmesinin Önlenmesi Sözleşmesinin aktif bir katılımcısıdır. FAO, 1955 yılında, Denizlerdeki Yaşam Kaynaklarının Korunması Üzerine Uluslararası Teknik Konferansını organize etmiştir. Ayrıca, FAO, 1970 yılında düzenlenen Deniz Kirliliği ve Bunun Yaşam Kaynakları ve Balıklar Üzerindeki Etkisi Teknik Konferansının sponsorudur. FAO'nun diğer çevresel faaliyetleri, dünya toprak haritasının hazırlanması, bölgesel orman komisyonlarının kurulması, UNCTAD (BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı) ile işbirliği ile 1983 yılında BM Tropik Ormanlar Konferansının düzenlenmesi ve toprak kullanım planlamasında teknik yardım sağlamasıdır. Ayrıca FAO'nun ve Dünya Kaynakları Enstitüsünün çabalarıyla Tropik Ormanlar Eylem Planı hazırlanmıştır. Plan tropik ormanların yok olmasının önlenmesine yöneliktir. Bu eylem planı, gelişmekte olan ülkelerin ormancılık sektöründe sürdürülebilir kalkınma için ulusal planlar geliştirmesini

desteklemektedir. FAO, planın gözden geçirilmesinin ve uygulanmasının eşgüdümünü sağlamaktadır. Ayrıca FAO, 1981 yılında Dünya Toprak Kullanma Şartını kabul etmiştir(<http://www.fao.org>, 2013).

5.1.5.3.Dünya Meteoroloji Örgütü ve Çevre

WMO, altı bölgede örgütlenmiştir. Bu bölgeler Afrika, Asya, Güney Amerika, Kuzey ve Orta Amerika, Avrupa ve Güney-Batı Pasifik'tir. WMO, sekiz teknik komisyon aracılığıyla faaliyet göstermektedir. WMO, on temel bilimsel ve teknik program sürdürmektedir. Bunlardan en önemlisi Dünya Hava Gözlemi (Word Weather Watch) adlı programdır. Bu program çok uluslu bir programdır. Küresel düzeyde meteorolojik verilerin toplanmasının geliştirilmesini amaçlayan işbirliği programıdır. Bu program bu verileri bütün dünya ülkelerine ulaştırılmasını sağlamaktadır.

Dünya Hava Gözlemi Programı, hem yerde kurulu hem de uzayda oluşturulmuş küresel iletişim sistemleri ve küresel veri sağlama sistemlerini içeren küresel gözlem sistemlerinden yararlanmaktadır. Anılan örgüt ve Bilimsel Birlikler Uluslararası Konseyi, Küresel Atmosfer Araştırma Programında (Global Atmospheric Research Programme) işbirliği içindedir. Bu işbirliği sonucu, küresel atmosferin büyük ölçekli hareketleri, deniz yüzeyi ve atmosfer arasındaki değişim süreçleri konularında alt-programlar oluşturulmuştur. Bu çabaların temel hedeflerinden biri, uzun dönemde güvenilir hava tahminlerinin gerçekleştirilmesidir. Cenevre'de 1979 yılında toplanan Dünya İklim Konferansı sonucunda Dünya İklim Programı oluşturulmuştur. Program uluslararası eşgüdümlü araştırmalar yoluyla iklim süreçlerinin anlaşılmasının geliştirilmesini amaçlamaktadır. Bu program iklim değişikliklerini de izlemektedir. Program, insanlığı etkileyebilecek, doğal veya yapay iklim değişiklikleri konusunda ülkeleri uyarmakta ve iklim ve iklim değişiklikleri hakkında bilgiyi arttırmayı amaçlamaktadır. Program, Dünya İklim Veri ve İzleme Programını, Dünya İklim Uygulama ve Hizmetler Programını, Dünya İklim Etki Değerlendirme ve Çözüm Stratejileri Programını ve Dünya İklim Araştırma Programını içermektedir(<http://www.wmo.int>, 2013).

WMO, tarım hidrolojisi ve tarım meteorolojisi konularında da programlar yürütmektedir. Örgütün yürüttüğü programlardan biri de Hidroloji ve Su Kaynakları Programıdır. Programın amacı, toplumsal gereksinimleri karşılamak, küresel

çevrenin durumunu korumak ve geliştirmek için su kaynaklarının miktarının ve kalitesinin değerlendirilmesidir. Hidrolojik gözlemlerin standardizasyonu ve hidrolojik tekniklerin ve yöntemlerin etkili transferi programın hedefleri arasındadır. Bu program UNESCO'nun Uluslararası Hidroloji Programıyla yakın bir eşgüdüm içinde çalışmaktadır. Örgüt, Doğal Afetleri Önleme ve Azaltma programını da yürütmektedir (Öztunç, 2006,120).

5.1.5.4.Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO) ve Çevre

IMO, denizcilik alanındaki güvenlik ve çevre konularında uluslararası işbirliğini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. IMO, hükümetler arasında, uluslararası ticaret alanında faaliyet gösteren gemiciliği etkileyen teknik konular üzerine bilgi değişimi ve işbirliği sağlamaktadır. IMO, deniz güvenliği ve gemilerden kaynaklanan deniz kirliliğinin önlenmesini ve kontrolü konularında en yüksek uygulanabilir standartların kabulünü teşvik etmektedir. Hükümetler arası işbirliği yoluyla kirlilik kontrolü standartlarının uygulanması da IMO'nun görevleri arasındadır. Deniz kirliliğin önlenememesi durumunda, kirliliğin ortadan kaldırılması için yardım sağlanması da IMO'nun sorumlulukları içindedir.

IMO, üye ülkeler ve ilgili örgütler için bilgi değişimi ve gemicilik ve gemilerden kaynaklanan deniz kirliliğinin önlenmesi ile ilgili teknik, yasal ve diğer sorunlarla ilgili problemlerin çözümü çabaları için bir forum sağlamaktadır. Bu görüşmeler sonucu, IMO, hükümetlerin kabul ettiği ve yürürlüğe giren birçok sözleşme ve tavsiye taslağı hazırladı. 1954 tarihli Denizlerin Petrol ile Kirlenmesinin Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi, 1972 tarihli Atıkların ve Diğer Maddelerin Boşaltılmasından Kaynaklanan Deniz Kirliliğinin Önlenmesi Sözleşmesi, 1973 tarihli Gemilerden Kaynaklanan Kirliliğin Önlenmesi Sözleşmesi gibi sözleşmeler, IMO'nun girişimleriyle hazırlanmış olan deniz çevresinin kirlenmesini önleme amacına yönelik sözleşmelerdir. 1973 yılında IMO genel kurulu Deniz Çevresi Koruma Komitesi adlı komiteyi sürekli bir organ olarak kurmuştur(Öztunç, 2006,120).

5.1.5.5.Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Çevre

Çevresel etkenlerin sağlık üzerindeki etkisi, WHO'nun çevre ile ilgili konularla ilgilenmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Örneğin güvenli içme suyunun sağlanmasında, temiz hava için WHO, önemli bir rol oynamaktadır. Bunun için WHO, Su Sağlama ve Sanitasyon Birimini kurmuştur. Bu birim sağlık açısından gelişme sağlayarak, sektörle ilgili gözlemler yapmakta ve raporlar hazırlamaktadır. WHO'nun, Çevresel Sağlık Bölümüne bağlı Çevresel Kirliliği Önleme Birimi, kimyasal, fiziksel veya biyolojik kaynaklı çevresel sağlık tehlikelerinin kontrolü için üye ülkelere ulusal programlar geliştirmesi için destek sağlamaktadır ve çevresel kaliteyle ilgili gözlem yapmaktadır. 8 Aralık 1989 tarihinde, WHO'nun, sağlık ve çevre bakanlarından oluşan bölgesel bir konferansında Çevre ve Sağlık üzerine Avrupa Şartı kabul edilmiştir(<http://www.who.int>, 2013).

5.1.5.6.Dünya Bankası (WB) ve Çevre

Ekonomik kalkınma için uluslararası yardımında en temel kuruluş Dünya Bankasıdır. Bundan dolayı Dünya Bankası, çevre politikalarında kaçınılmaz bir etkiye sahiptir. Dünya Bankasının, kalkınma amacı için borç verme ve yatırım görevi onu doğrudan uluslararası çevre politikaları arenasına sokmuştur. Banka, kuruluş amacına uygun olarak, önceliği kalkınma yatırımlarına vermiştir. Diğer yandan banka, çevre amacına yönelik kredilerde vermektedir. Banka, stratejilerinde, sürdürülebilir kalkınma ilkesini ön plana çıkarmakta, çevreci projelere destek vermekte, çevreci hükümet-dışı örgütlerle işbirliği yapmaktadır. 1970 tarihinde, Dünya Bankası, yatırım projelerinin çevreye etkilerini yeniden gözden geçirmek ve değerlendirmek için çevre konularında danışman atadı. 1973 tarihinde, çevresel konular ofisi kuruldu. 1988 yılından beri, dünya bankası biyo-çeşitlilik projelerine en fazla fon sağlayan kuruluşlardan biridir. Banka, Küresel Çevre Fonu (GEF), Mac Arthur Vakfı ve Japon hükümetinin katılımıyla, gelişmekte olan ülkelerdeki biyo-çeşitlilik yönünden duyarlı olan noktaların korunmasına yönelik bir fona önderlik etmektedir(Duru, 2004, 1).

Dünya Bankası, ormanların korunması için Dünya Yaban Yaşam Fonu'na, küresel ısınmayı azaltmak için Prototip Karbon Fonu'na katılmıştır. Ayrıca Dünya Bankası, amacı etkin bilim tekniklerini açlığın ve yoksulluğun azaltılması, çevrenin

korunması, beslenme ve sağlığın geliştirilmesi için seferber etmek olan Uluslararası Tarım Araştırma Danışma Grubuna katılmıştır (Öztunç, 2006,122).

5.1.5.7.Uluslararası alışma Örgütü (ILO) ve evre

ILO'nun çevresel faaliyetleri, iş çevresinin güvenliği ve sağlığına yöneliktir. 1969'dan beri ILO ve WHO'nun oluşturduğu iş sağlığı üzerine olan bir komite havadan gelen kirleticiler sorunu ve standartları konusunda çalışmaktadır.1976 yılında, ILO, alışma çevresinin ve koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası bir program başlattı. Bu programın hedefi hükümetlere, iş güvenliği ve sağlığı konusunda ulusal politikaların uygulanması ve Şekillenmesinde yardımcı olmaktır(Öztunç, 2006,124).

5.2. Birleşmiş Milletler ve İnsanı Müdahale

5.2.1.İnsani Müdahale Nedir?

Bugün hala devletlerin temel aktör olduğu uluslararası bir sistemde yaşamaktayız. Uluslararası Hukuk açısından insani müdahalenin önünde engeller vardır. Bu engeller müdahale etmeme ve iç işlerine karışmama ilkeleridir. Ancak bu anlayış zaman zaman farklılıklar göstermektedir. Uluslararası alandaki değişiklikler, uluslararası düzeni zorunlu kılan temel ilkeleri yeniden değerlendirme fikrinin doğmasına neden olmuştur. İnsan hakları hareketlerindeki artış, ulusalcı ve ayrılıkçı grupların kendi geleceklerini belirleme istekleri, mülteci sayısındaki artışlar, ekonomik bağımsızlığa ilişkin gelişmeler, uluslar üstü sorunlar vb. durumlar, devlet egemenliği ilkesini yeni dış siyasa tartışmalarının n planına koymuştur. Devlet egemenliğinin önceliği ilkesi ve bu ilkeye meydan okuyan diğer değerler arasındaki gerilim, günümüz Uluslararası Hukuk'unun en önemli tartışma konularındandır. Dünya sistematik insan hakları ihlallerinin yer aldığı bir ortamda ayakta duramaz. Uluslararası normlar, sivilleri korumaya yönelik müdahale yandaşlığı yönünde gelişmektedir. Savaş sonrası dönemde, dünya gündemindeki önemli gelişmelerin bir tanesi de insan hakları ile ilgili sorunların önem kazanmasıdır. İnsan haklarının genişleyen boyutları ve uluslararası düzenlemeler, bu hakların korunmasını ön plana çıkarmaktadır. Egemenlik ve müdahale etmeme ilkeleri hala uluslararası ilişkilerde

geçerliliklerini korumalarına rağmen, günümüzde BM'nin insan hakları ihlallerine karşı daha tepkisel olmasını öngören küresel bir uzlaşma vardır(Müdüroğlu,2007, 4).

Çok sayıda insani müdahale tanımı vardır. İnsani müdahale, bir devletin başka bir devlete karşı, buradaki geniş çaplı insan hakları ihlallerini önlemek için kuvvet kullanmasıdır. İnsani müdahale, büyük insani acıların veya insan hakları ihlallerinin yaşandığı durumlarda, hedef ülkenin vatandaşlarını korumak amacıyla, bir devlet, devletler grubu veya uluslararası örgüt aracılığıyla kuvvet kullanmasıdır. Bu çerçevede insani müdahale kısaca, insanların çektikleri acılardan kurtarmayı hedefleyen bir kuvvet kullanımımıdır(Keskin, 1998, 25).

Diğer bir tanıma göre insani müdahale; temel insan haklarının yabancı devletlerce veya kendi hükümetlerince, kitlesel ya da zalimane bir biçimde çiğnenmesini gidermek için yapılan müdahaledir. İnsani müdahale bir devlet ya da devletler topluluğunun, insan haklarına yönelik kabul edilemez şiddete son vermek için kuvvet kullanmasıdır. İnsani müdahalenin uygulanabilirliği konusunda farklı değerlendirmeler vardır (Duran, 2001, 132).

Doktrinler olarak, her ne kadar uluslararası hukukta müdahale yasağı ilkesi benimsenmiş olsa da, insani müdahalenin bu ilkenin bir istisnasını oluşturduğu ve uluslararası hukukta bu konuda bir teamül olduğu ileri sürülmektedir. Bu görüş “insan haklarının açık ve sistematik ihlallerinin uluslararası barışı tehdit ettiği, hukuka inancı ortadan kaldırdığı ve devletlerin diğer devletlerdeki insan hakları ihlalleriyle ilgilenmediği sürece insan haklarının korumasının etkisiz kalacağı” düşüncesine dayanmaktadır. Bu görüşten hareket edilerek, eğer bir devlet vatandaşlarına temel insan haklarını reddedecek ve insanlığın vicdanını sarsacak biçimde davranıyorsa, bu konu artık onun iç işi olmaktan çıkar ve insani nedenlerle müdahale etmek mümkün olur(Keskin, 1998,125).

Bazı düşünürler ise, BM Anlaşması'nın devletlere ve BM'ye insani müdahalenin yapılmasında bir takım engeller getirdiğini ileri sürmektedirler. Anlaşmanın 2/4. maddesine göre, herhangi bir devletin siyasal egemenliği ve ülkesel bütünlüğüne karşı güç kullanılması veya güç kullanma tehdidi yasaklanmıştır. Bu müdahale yasağı güç kullanma eğilimindeki devletin hedeflerini ve niyetlerini dikkate almayan bir bağlayıcılıktır. Benzer şekilde de 2/7. maddede, BM' nin herhangi bir devletin iç işleri ile ilgili sorunlarına müdahale etmesi yasaklanmıştır. Anlaşmanın 39. maddesi,

Güvenlik Konseyi'ne saldırganlık eylemi, barışı bozma ve barışı tehdit etme durumlarını belirleme yetkisi vermektedir. 42. madde ise, barışçı önlemlerin sonuç vermemesinden sonra, Güvenlik Konseyi'ne hava, deniz ve kara kuvvetleriyle birlikte askeri eylem yapma yetkisi vermektedir. Bu eylem ancak uluslararası barış ve güvenliği yeniden kurmak ve muhafaza etmek için kullanılabilir. Anlaşma'nın 7. bölümünde Güvenlik Konseyi'ne verilen yetkiler açık bir şekilde barışın bozulması, tehdidi ve saldırganlık ile sınırlandırılmıştır(Müdüroğlu, 2007,5).

İnsani müdahale karşıtları, madde 2/4 ve 2/7'nin insani müdahaleye izin verecek bir şekilde yorumlanmasının, istisnanın kötüye kullanılmasına neden olacağını düşünmektedirler. Bu kötüye kullanma örneklerinden birisi Irak'a yapılan müdahaledir. Kuzey Irak'ta ABD liderliğinde gerçekleştirilen Huzur Operasyonu, Irak'ın içişlerine müdahaledir. Bu nedenle yapılan müdahale yasadışıdır ve BM Anlaşması'na tezat teşkil etmektedir. Ancak Irak yönetimi, Kürt halkına karşı geniş çaplı bir kıyıma giriştiği için, bu operasyon uluslararası arenada ciddi bir sorgulamaya tabi tutulmadı. Bu müdahalenin kime huzur vermiş olduğu tartışma konusudur(Müdüroğlu, 2007,6).

Diğer yandan, Haiti, Burma ve Nijerya gibi ülkelerde halkın iradesinin ifade edildiği seçimler, şiddet kullanılarak göz ardı edilmiştir. Bu ülkelerde demokrasiyi yeniden tesis etmek üzere herhangi bir uluslararası müdahale yapılmamıştır. Irak ve Haiti'deki olaylar, mevcut yapıda insani müdahalenin keyfi olma, büyük güçlerin ulusal çıkarlarından etkilenme gibi riskleri taşıdığını göstermektedir. Bu keyfilik, özellikle güçsüz devletler bakımından tehlike oluşturabilir. Çünkü güçlü devletlerin, güçsüz devletler üzerinde insan haklarını bahane ederek baskı kurması ve bu suretle kendi ekonomik ve siyasi amaçlarını gerçekleştirmesi oldukça mümkündür. Gerçekten de, insancıl amaçları ileri sürerek yapılan müdahalelerin hiçbirisi, sırf bu nedenle ve insan hakları ihlallerine engel olmak amacıyla yapılmamıştır. Zaten başka bir çıkarı olmayan bir devletin tek başına insan hakları ihlalleri olan bir devlete müdahale etmesini beklemek, böyle bir müdahalenin maliyeti ve neden olabileceği insan kaybı göz önüne alınırsa çok akla yatkın olmaz (Keskin, 1998, 128). Geçmişte insani müdahalenin özellikle güçlü devletler tarafından kendi ekonomik ve siyasi menfaatleri yönünde kullanılmış olması ve bu tehlikenin her zaman mevcut bulunması sebepleriyle uluslararası hukuk doktrinindeki genel eğilim, insani

müdahalenin reddi yönündedir. Aynı şekilde Uluslararası Adalet Divanı da Nikaragua Davasındaki kararında bir devletin baskı altındaki insanların korunması amacıyla, diğer bir devlete müdahalede bulunmasının uluslararası hukuka aykırı olduğunu belirtmiştir. Buna göre, Uluslararası Adalet Divanı'nca Nikaragua'da ABD'nin gerçekleştirmiş olduğu askeri faaliyetler kuvvet kullanılması yasağına aykırılık teşkil etmekte, insani sebeplere dayanılarak bu yasağın ihlal edilemeyeceği “insani müdahale” yerine “insani yardım” yapılması gereği vurgulanmaktadır. Yani, bugün geçerli olan uluslararası hukukta bir devlet içerisinde gerçekleşen insan hakları ihlallerine yönelik olarak diğer devletlerin insani müdahalede bulunabileceğine ilişkin ne anlaşmalarda ne de uluslararası teamüllerde herhangi bir kural oluşmuştur. Etik açıdan bir devlet içerisindeki ağır ve sistemli insan hakları ihlallerine göz yumulmaması ve bunlara diğer devletler tarafından müdahale edilmesi gerekliliği her ne kadar kabul edilebilirse de, bu gibi ahlaki kurallar, uluslararası hukuk düzeni tarafından kabul edilmediği müddetçe, bir devlet içinde mevcut insan hakları ihlallerine diğer devlet veya devlet gruplarının müdahalesini uluslararası hukuk bakımından geçerli bir şekle getirmez. İnsani müdahale karşıtlarına göre, ortaya çıkan yeni müdahaleciler uluslararası toplumun ahlaki yükümlülüklerine karşı aşırı derecede vurgu yapmaktadırlar. Bu vurguların amacı, BM'yi tüm dünyadaki iç çatışmalara yöneltmektir. Bu yeni anlayışın kurallarına göre geleneksel egemenlik kavramları tartışmalı hale sokulmakta ve düzeni olmayan yeni bir alana doğru yönlendirilmektedir. Bu çerçevede, BM ve ABD kötü hazırlanmış bir takım programlarla kendilerini iç çatışmaların içinde bulmakta ve bu çatışma ortamlarında da barışı sağlayacak yeterli irade ve kaynaktan yoksun kalmaktadırlar (Müdüroğlu, 2007, 6–7).BM Anlaşması'na göre insani müdahalenin yapabileceğini savunanlar ise, insani müdahalenin madde 2/4' e aykırı olmayacağı gibi, 2/7. maddesinin 7. Bölüm çerçevesinde müdahale edilmesine izin verdiğini iddia etmektedir (Duran,2001,132).Güvenlik Konseyi, insani trajedilere tepki olarak bazı müdahalelere – Irak, Somali, Bosna-Hersek, Raunda gibi – yetki vermiştir. Bu yetki verilirken yaygın insan hakları ihlallerinin uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği tespiti yapılmış sonra da kuvvet kullanmaya izin verilmiştir. Bu tespit yapılırken Güvenlik Konseyi'nin hangi objektif ölçüte göre hareket ettiği ise belirsizdir. Diğer taraftan Güvenlik Konseyi, uluslararası barışın tehdit edildiğinin belirlenmesinde,

geniş bir değerlendirme hakkına sahiptir. Bosna-Hersek'teki savaş sırasında etnik temizlik yapan Slobodan Milošević önderliğindeki Sırlara karşı, hava saldırıları yapan müttefik kuvvetler halktan önemli bir destek almalarına rağmen, bu saldırılar hukuki açıdan BM Anlaşması'na göre yasal değildir. Somali'ye yapılan insani müdahaledeki asıl amaç, yardım paylaşımındaki çatışmadan doğan geniş ölçekli açlıktan ölümleri sona erdirmektir. Bununla birlikte Somali'deki siyasal yeniden yapılanma sürecini başlatmaya yönelik çabalar başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Yine Ruanda'ya yapılan müdahale insani amaçlarla yapılmıştır. Yaklaşık 100 günlük sürede yüz binlerce Tutsi ve Hutu öldürülmüştür. İnsani müdahalelere ilişkin standardın olmaması müdahaleyi geciktirdiği gibi insan kaybının da artmasına neden olmuştur (Müdüroğlu, 2007,8).

Scheffer'e göre ise, herhangi bir insani müdahaleye ilişkin meşru bir karara varmadan önce sağlanması gereken altı koşul vardır. Bu koşullar: 1. Güvenlik Konseyi, insani müdahalenin yetkilendirilmesi konusunda bir çıkmaza girmiş olmalı ancak müdahaleyi yasaklamamış olmalıdır. 2. Alternatif önlemler denenmiş ve tüketilmiş olmalıdır. 3. İnsan hakları ihlalleri tartışılmaz bir hale gelmiş olmalıdır. 4. Müdahaleci gücün farklı aktörlerden oluşturulmasını sağlayacak çabalar harcanmalıdır. 5. İnsani müdahalenin zarardan çok fayda getireceğine inanma yönünde geçerli nedenler olmalıdır. 6. Hedef ülkenin uzun vadede bağımsızlığı ve bütünlüğü tehlikeye atılmamalıdır. Bu çerçevede Güvenlik Konseyi'nde bir gecikme olduğunda, diğer koşullar uygunsa başka uluslararası örgütler devreye girebilir. Bu nedenle BM Anlaşması'nda, insani zeminlerde müdahaleyi öngören yasal bir yetki hakkı yönünde değişiklik yapılmalıdır. İnsanların güvenliğine yönelik kapsamlı şiddet uygulamaları, uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmese bile bu değişiklik mutlaka yapılmalıdır (Scheffer,1992, 11–12).

5.2.2.İnsan Hakları İhlalleri ve Birleşmiş Milletlerin İnsanı Müdahale Yetkisi

BM'nin bir devlet içerisinde gerçekleşen insan hakları ile ilgili olaylara insani müdahalede bulunabilmesinin temel şartı Güvenlik Konseyinin insan hakları ihlallerini barışı tehdit eden veya bozan bir durum olarak nitelendirmesi ve buna karşı gerekli tedbirlerin alınması yönünde karar vermesidir. Bu aynı zamanda kuvvet kullanma yasağı ilkesinin ikinci istisnasını oluşturmaktadır.

BM Antlaşmasının 39. maddesine göre, Güvenlik Konseyi, barışın tehdidi veya bozulması durumlarında, bunu tespit ve gerekli tavsiyelerde bulunma ya da 41 ve 42. maddeler gereği alınacak tedbirleri kararlaştırma yetkisine sahiptir. Hangi durumlarda barışın tehdit edildiği veya bozulduğunun tespiti oldukça zordur. BM Antlaşmasında bu konulara ilişkin açık bir düzenleme bulunmamaktadır (Pazarcı,1999,214). Bu konuda Güvenlik Konseyinin yetkisi oldukça geniştir. Konuya bir devlet içerisinde meydana gelen insan hakları ihlalleri açısından bakıldığında durum daha da karışıktır. Ne ölçüdeki insan hakları ihlallerinin barışın tehdidi veya bozulması olarak nitelendirileceği ve buna ek olarak kolektif güvenlik tedbirlerinin alınabileceği meselesi hemen çözümlenecek bir sorun değildir. Gerçekte 39. maddenin asıl amacı insan haklarının korunması değil, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasıdır. Fakat Güvenlik Konseyi içerisinde insan hakları ihlallerinin bulunduğu dünya barışını tehdit eden veya bozan bir olaya müdahale etmesi halinde dolaylı olarak insan hakları ihlalleri de önlenmiş olacaktır. İnsan hakları ihlallerine ilişkin her durum, uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye sokan veya bozan bir durum arz etmeyeceği için, Güvenlik Konseyinin 39. Madde doğrultusunda alacağı kararların sadece uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden insan hakları ihlalleriyle sınırlı olması gerekmektedir. Güvenlik Konseyi, 39. madde çerçevesinde bir durum tespit ettiğinde alabileceği önlemleri geçici ve zorlayıcı önlemler olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür. BM Antlaşmasının 40. maddesine göre geçici tedbirlerin amacı, durumun daha fazla kötüleşmesinin önüne geçmektir. Bu önlemlerin neler olduğu Antlaşmada düzenlenmemiş olmakla birlikte Güvenlik Konseyinin, çatışmaların durdurulması, ateşkes, silahlı kuvvetlerin geri çekilmesi, anlaşmaya varılması ve askeri malzemeye ambargo konulması gibi geçici önlemler aldığı görülmektedir.

Antlaşma, 41 ve 42. maddeleriyle, silahlı kuvvetler kullanılmasını gerektiren ve gerektirmeyen yaptırımlar olmak üzere iki çeşit zorlayıcı önlemler öngörmektedir. 41. Madde diplomatik, siyasi, ekonomik ilişkilerin ve hava, deniz, demiryolu ulaşımının, radyo, televizyon, posta, iletişiminin kesilmesi gibi silahlı kuvvet kullanımını gerektirmeyen önlemleri kapsamaktadır. 42. madde ise, gerektiğinde hava, deniz ve kara kuvvetleri aracılığıyla kuvvet kullanılmasını öngören zorlayıcı önlemleri kapsamaktadır (Pazarcı,1999,215–216). Zorlayıcı önlemlere ilişkin

maddeler ve uygulamaya beraberce bakıldığında BM'nin, üye devletlerin silahlı kuvvetleri aracılığıyla yapmış olduğu operasyonlarını iki yolla gerçekleştirdiği görülmektedir. Bunlardan birincisi Kore, I. Körfez Savaşı ve Somali olaylarında olduğu gibi BM adına ya da onun izniyle üye devletlerin silahlı kuvvetlerini kullanarak; ikincisi ise, tarafların rızasıyla BM Barış Gücü Birliklerinin müdahalesi yoluyla. Ancak yukarıda belirtildiği gibi, bu operasyonların temel amacı insan haklarının korunması değil, aksine uluslararası barış ve güvenliğin korunmasıdır. Fakat Soğuk Savaşın sona ermesiyle beraber, 1991 yılından itibaren gittikçe artarak Güvenlik Konseyi, operasyonlarını insani sebeplere ve insan hakları temellerine dayandırmaktadır. Bunun için iyi bir örnek Güvenlik Konseyinin I. Körfez Krizi sırasında almış olduğu 5 Nisan 1991 tarih ve 688 sayılı karardır. Konsey bu kararla ilk kez insani sebepleri barışın tehdit edildiğine yönelik olarak temel almıştır (Müdüroğlu, 2006,9).

5.2.3. Müdahaleler Ne Kadar İnsani?

İnsani müdahale, doğası gereği istismara açık bir olgudur. Birçok insani müdahale bunu kanıtlar niteliktedir. En basitinden Irak ve Afganistan müdahaleleri(Irak Savaşı'nda yaklaşık 1 milyon, Afganistan Harekâtı'nda ise yaklaşık 50 bin sivil yaşamını yitirmiştir), bölge halkını şiddetten korumaktan, özgürlüğünü pekiştirmekten, demokrasi çitalarını yükseltmekten ziyade müdahaleci yönetimlerin emperyal alanını genişletmesine hizmet etmiştir. Nitekim bu yönetimlerin söz konusu bölgenin zenginliklerinden yararlanmaları, iktidarın nimetlerinin paylaşılması hususunda önemli konumlar elde etmeleri ve müdahalenin sonuçlarını kendi önceliklerine göre şekillendirmeleri bu gerçeği su yüzüne çıkarmaktadır. Sonuçların şekillendirilmesine en güzel örnek de Kosova müdahalesidir. Sırp çetelerinin Arnavut ahalisi üzerindeki zulmünün önüne geçmek için yürütülen müdahale, NATO'nun silahlı Arnavut örgütü olan KLA' nın (KLA, 1993–2001 arası dönemde faaliyette bulunan bağımsız Kosova devletini kuran ve Büyük Arnavutluk'u kurmayı amaç edinen silahlı grup, Türkçe adıyla Kosova Kurtuluş Örgütü, Sırbistan tarafından yasadışı terör örgütü olarak nitelendirilmektedir) aynı vahşeti Sırlara uygulanmasına açıkça göz yummuştur. Ve neticesinde Robert Fisk'in dediği gibi “Savaştan sonraki 5 ay içinde öldürülen Sırp sivillerin sayısı, NATO bombardımanı başlamadan önceki 5 ay içinde öldürülen

Arnavut sayısına yaklaşmıştır” ve 250 binden fazla Sırp, Roman, Boşnak, Hırvat, Yahudi ve Türk bölgeden göç etmeye zorlanmıştır. (<http://afasam.org/tr>,2013)

BM Güvenlik Konseyi 17 Mart 2011 tarih ve 1973 sayılı kararla üye devletlere Libya'ya insani gerekçelerle askeri müdahale için izin verdiler. Karar Konsey üyelerinden 10'unun olumlu 5'inin de çekimser oyuyla alındı. Konsey'in veto hakkına sahip 5 daimi üyesinden ABD, Fransa ve Büyük Britanya olumlu oy kullanırken, Çin ve Rusya ise çekimser kaldı. Karar BM Şartı'nın VII. bölümüne atıfta bulunarak Libya'da sivilleri Kaddafi rejiminin saldırılarından korumak amacıyla uçuşa yasak bölge oluşturulması için üye ülkelerce gerekli her türlü önlemin alınmasını içeriyordu. BM'in ana amacı insan haklarının korunması değil, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasıdır. Şart üye devletlerin egemenliklerini güvence altına almıştır ve insani gerekçelerle de olsa askeri kuvvet kullanımına izin verilmesi o devletin egemenliğine müdahaledir, bu ise Şart da yasaklanmıştır. Çok ciddi insani krizlerin yaşandığı Soğuk Savaş dönemi boyunca bu anlayış egemen olmuş ve Güvenlik Konseyi bu krizler ne kadar ciddi olursa olsun askeri müdahale için yetki vermekten uzak durmuştur. Ancak bu, Soğuk Savaş döneminde insani gerekçelerle askeri müdahalelerin gerçekleşmediği anlamına gelmemektedir. Bunlar arasında en ciddi olanları Hindistan'ın Doğu Pakistan'a (1971), Vietnam'ın Kamboçya'ya (1979) ve Tanzania'nın da Uganda'ya (1979) müdahalesidir. Ne Doğu Pakistan'da 1.000.000 kişinin öldürülmesi ve milyonlarcasının Hindistan'a göç etmesi; ne tarihteki en kanlı rejimlerden biri olarak adlandırılan Pol Pot (Kızıl Kimmerler) ne de İdi Amin'in diğer Afrika diktatörlerini bile utandıracak boyuttaki insan hakları ihlalleri Güvenlik Konseyi'ni harekete geçirebilmiştir. Bu insani krizlere müdahale ederek sonlandıran devletler ise Tanzania hariç bu müdahaleleri nedeniyle cezalandırılarak ciddi bedeller ödemek durumunda bırakılmışlardır.

Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Soğuk Savaşın sona ermesiyle Güvenlik Konseyi'nin tutumunda ciddi bir değişiklik vardır. Güvenlik Konseyi ilk olarak Saddam rejiminin Kürtlere uyguladığı kanlı eylemler nedeniyle 1991'de Irak'la ilgili 688 nolu kararında insani krizin uluslararası barış ve güvenliğe bir tehdit olduğu saptamasını yapmışlardır. 1991'de de Somali'de devletin çökmesi ve iç savaşın çıkması, Güvenlik Konseyini insani krizin uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğu saptamasını yapmaya götürmüştür. Tüm insanlık için bir utanç olarak

tarihe geçen ve bir ay gibi bir sürede 1.000.000'a yakın kişinin öldüğü Ruanda örneğinde ise uluslararası toplum olayların başlayıp hızla tırmanmasına seyirci kalmıştır. Ancak iş işten geçtikten sonra Güvenlik Konseyinden müdahale için karar çıkmış, soykırımı sona erdirmek için müdahaleye gönüllü tek devlet olan Fransa'nın ise, soykırımı durdurmak bir yana daha da ateşlediği hakkında hala ciddi kuşkular söz konusudur. İnsani gerekçelerle askeri müdahalenin doruk noktası ve tartışmaları en ateşli hale dönüştüren olay ise NATO'nun Kosova'ya müdahalesi olmuştur. Rusya'nın Kosova'ya müdahaleyi veto edeceği açığa çıkınca oylama gerçekleştirilmemiş ve NATO Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesi olmaksızın askeri müdahalede bulunmuştur. NATO'nun Kosova'ya müdahalesi Güvenlik Konseyi'nde oluşmuş olan bazılarınca uzun süreli olacağı düşünülen ittifakın sona erdiğinin göstergesidir. Devletler Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesi olmaksızın askeri müdahalelerini resmi olarak gerekçelendirirken insan hakları ihlallerine değil öz savunma hakkına dayanmıştır. Bu davranışlarının arkasında yatan şey, hukuki olarak insani gerekçelerle kuvvet kullanma haklarının olmadığı konusundaki kabullenmeleridir. NATO'nun Kosova'ya müdahalesini farklılaştıran şey ise, müdahalenin gerekçelendirilmesinin resmi olarak da bireysel ya da ortak öz savunma hakkına değil, doğrudan insani gerekçelere dayandırılmasıdır. Nitekim NATO'nun bu eyleminin hukuki açıdan meşru olmamakla birlikte ahlaki olarak meşru olduğu resmi makamlarca onaylanmış ve NATO ülkelerine bu müdahaleleri nedeniyle bir yaptırım uygulanmamıştır. NATO müdahalesinin ardından tartışma daha ziyade Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesi olmaksızın insani gerekçelerle de olsa bir devlete askeri müdahalede bulunup bulunulamayacağı konusundaydı. Westfalyan sistemden BM Şartı sistemine miras kalmış olan devlet egemenliği ilkesi ile esas olarak BM Şartı sistemiyle başlamış olan insan haklarının korunması gerekliliğinin oluşturduğu ikilemdir. Bu, ciddi insani kriz durumlarında Güvenlik Konseyi'nden müdahale kararının çıkmaması durumunda ya mevcut uluslararası sistemin temel normu olarak iş gören devlet egemenliği normunun rafa kaldırılması gerçekleşmesi olası ya da mevcut soykırım da dâhil ciddi insan hakları ihlallerine seyirci kalınması insani müdahalelerde ikilemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Devlet egemenliği ilkesinin uluslararası sistemin vazgeçilemez temel normu olduğunu savunanlar haklı olarak bu ilkenin güçsüz ülkelerin, kendi emperyal

amaçlarını gerçekleştirmek isteyen güçlüler karşısında tek koruma kalkanıdır. Ayrıca devlet egemenliği ilkesinden vazgeçilmesinin uluslararası sistemde Hobbesçu bir doğa durumuna yol açacağını ve bunun da sürekli bir korku ve onun yol açacağı bir savaş durumu yaratacağı belirtilmektedir. Buna karşı çıkanlar ise devlet egemenliği ilkesini, kendi halkının insan haklarını yoğun ve sistematik bir şekilde ihlal eden eli kanlı diktatörlere ardına sığınacakları bir kalkan olarak belirtilmektedir. Her iki grup da endişelerinde haklı görünmektedir. Bu ikilemin üstesinden gelmek için farklı çevrelerden gerek kavramsal gerekse de yapısal farklı öneriler getirildi. Bunlar arasında "insani müdahale hakkı" kavramı yerine "koruma sorumluluğu" "egemenlik kavramı" yerine "sorumluluk olarak egemenlik", "devlet güvenliği" kavramı yerine "halkın güvenliği" kavramları yer almıştır. Yapısal olarak ise daha ziyade insani müdahale konusunda hukuki bazı düzenlemeler öneriliyor. Bunlar BM şartında değişikliğe gidilmesi; BM Sosyal ve Ekonomik Konseyin yetkilerinin artırılması; Güvenlik Konseyinin daha hakkaniyetli bir temsile olanak verecek şekilde hem üye devlet sayısının hem de veto hakkı olan üye devlet sayısının artırılmasıdır. Ancak BM şartında herhangi bir değişikliğe gidilmesinin mevcut durumda olanaksız görünmesi nedeniyle Batılılardan BM sistemi dışında bir sözleşme hazırlanmasını bile önerenler bulunmaktadır. Önemli bir öneri ise Batı karşıtı camiadan bazılarının getirdiği, insani krizlerde ne türden önlemler alınacağına karar ve müdahaleye izin verme yetkisine sahip; üyeleri hükümet temsilcilerinden değil, bağımsız kişilerden oluşan; hakkaniyetli temsiliyeti gözeterek oluşturulacak bağımsız bir insan hakları komisyonu oluşturulmasıdır.

Ancak, Kosova müdahalesinin üzerinden 12 yıl geçmesine rağmen yapısal herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir. Bunun iki nedeni olduğunu söyleyebiliriz. Birincisi, Güvenlik Konseyi'nde veto hakkına sahip daimi üye devletlerin BM şartında kendi kendilerine vermiş oldukları ayrıcalıklı konumdan vazgeçmek istememeleridir. İkincisi, ancak daha az önemli olanı, 11 Eylül saldırısı ertesinde insani müdahalenin tartışma gündeminde alt sıralara itilerek, terörle mücadelenin ana gündem maddesi haline getirilmesidir.

Libya'ya müdahale konusunda, karar alınacak oylanmadan önce Rusya ve Çin çekimser kalacaklarını belirtmişlerdir. Bu da aslında, müdahalenin arkasından istedikleri kadar müdahaleyi eleştirip karşı çıksınlar, müdahaleyi Kaddafi gibi Haçlı

Seferi olarak adlandırınlar, bu devletlerin de müdahaleyi onayladığı anlamına gelmektedir. İki ülkeden biri kararı veto etmiş olsaydı ya bu müdahale gerçekleşmeyecekti ya da gerçekleşse bile hukuki meşrutiyete sahip olmayacaktı. Rusya ve Çin veto etmeyip çekimser kalarak müdahaleye hukuki meşrutiyet kazandırmışlardır. Bu kararı, özellikle Ruanda'da soykırım yaşanırken müdahale kararı çıkaramayarak; NATO'nun Konsey'in yetkilendirmesi olmaksızın Kosova'ya müdahalesini ahlaki meşrutiyete sahip görüp bir yaptırım uygulamayarak; ABD ve müttefiklerinin Irak'ı işgaline engel olamaması bir yana, orada işlenen savaş suçlarına yaptırım uygulamayarak ciddi anlamda meşrutiyet kaybına uğramış olan Birleşmiş Milletler kendi çıkarlarına uygun düşecek şekilde meşrutiyetini yeniden kazandırma çabası olarak görmekteyiz. Rusya ve Çin'in bu tutumundan hareketle önümüzdeki dönemde BM'de yapısal herhangi bir değişikliğe gidilmeyeceğini, yeni dünya düzenini oluştururken söz konusu devletlerin kendi ayrıcalıklı konularından vazgeçmeyeceklerini rahatça görülebilmektedir. Ancak işin oldukça tedirgin edici yanı, bu ayrıcalıklı devletlerin gerekli gördüklerinde, çıkarları bunu gerektirdiğinde insani gerekçelerle bir devlete hem de hukuki meşrutiyeti sağlayarak daha kolay askeri müdahale gerçekleştirebilecek olmasıdır. Küresel aktörler Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte aslında, diktatörlerin küresel aktörlere hizmet ettikleri dönemin sonuna geldiği fark etmişlerdi. Ancak ayaklarına artık bağ olan bu diktatörlüklere son vermenin henüz zamanı gelmemiştir. Libya'da yaşananlar böylesine acil bir müdahaleyi gerektirecek boyutta değilken tamamen küresel aktörlerin çıkarları doğrultusunda oluşturmaya çalıştıkları yeni dünya düzeni için yapılan bir müdahaledir. "Sizin gibi diktatörlere ihtiyacımız kalmadı, ya rejimlerinizi bizim istediğimiz şekilde değiştirin ya da hem hukuki hem de ahlaki zemini kullanarak biz değiştireceğiz" demektir. (<http://www.bianet.org>, 2013)

5.3.Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesiyle İlgili Faaliyetleri

5.3.1.Birleşmiş Milletlerde Kadın Hakları ve CEDAW Sözleşmesi

Kadınların 1789 Fransız Devrimiyle başlayan erkeklerle eşit haklara sahip olma mücadelesi ancak 20. yy da sonuç vermeye başlamıştır. Kadın sorunlarıyla ilgili 20.yy'ın ilk yarısında kabul edilen anlaşmalar belirli sosyal problemleri tanımlamak için - insan ticaretini önlemek veya kadınların iş yaşamına katılımlarını sağlamak gibi- oluşturulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan beri, toplum yaşamında ve özel hayatta kadınlara karşı ayrımcılığı tanımlayan ve kadınların temel insan haklarından ve özgürlüklerinden yararlanmalarını sağlamaya yönelik sözleşmeler kabul edilmiştir (Moroğlu,2002,881). Yıllar boyunca kabul edilen cinsiyet temelli uluslararası sözleşmeler kadının toplumdaki rolü ve sosyal yaşamın tüm alanlarına katılabilme yetisiyle ilgili görüşlerdeki çeşitlilikleri yansıtmaktadır. Zaman ve görüşler değiştikçe bu değişim yeni sözleşmelerin kabulüne yol açmış, eskileri ya tamamen terk edilmiş veya yeniden ele alınarak değiştirilmiştir. Bununla beraber uluslararası kural koyma aktivitesi yavaş bir süreç olduğundan zamanının görüşlerini yansıtan eski sözleşmelerle daha modern bir bakış açısı taşıyan sözleşmeler bir arada var olmaya devam etmişlerdir. Bu arada uluslararası kural koyucuların kadınların rolü hakkında aynı görüşü paylaşmamaları da bu süreci yavaşlatan bir diğer unsur olmuştur. Uluslararası sözleşmelerin kabul edilmesinin ve yenilenmesinin yavaş işleyen bir prosedüre sahip olmasından dolayı eski gelenekçi fikirler baskın çıkmış tüm bu unsurlara, yüzyıllarca kadın rolünün ikincil planda olduğu görüşünün de köklülüğü ve konunun hassasiyeti eklenince, kadın haklarını düzenleyen kuralların oluşumu son derece yavaş ve çok kademeli olarak gerçekleşmiştir(Erşen, 2006, 6).

Kadınlar için hakların eşitliği BM'nin temel bir prensibidir. BM Şartının girişinde örgütün temel amaçlarını saptarken “insan haklarına, insan kişiliğinin onur ve değerine, erkeklerle kadınların hak eşitliğine olan inancı” yeniden ilan edilmektedir. 1. maddede BM'nin amaçlarından birinin, ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetilmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası işbirliğini sağlamak olduğu belirtilmektedir. BM Şartı özellikle insan haklarına ve kadınlara erkeğin eşit haklarına atıfta bulunan ilk uluslararası dokümandır. Kadınlara erkeklerin eşitliği amacını

içeren kadın haklarının statüsü asama kaydetmiş, bir etik konusu olarak tüm hükümetler ve BM için bağlayıcı bir yükümlülük haline gelmiştir. 1948'de İHEB' nin kabul edilmesiyle uluslararası toplum, kadının erkeklerle eşitliğini bütün toplumların etik bir sorumluluğu olarak tanımakla kalmamış aynı zamanda bu prensip uluslararası hukukta ve çeşitli BM dokümanlarında yer edinmeye başlamıştır.

Kadınların Uluslararası Haklar Bildirgesi (*Bill of Rights*) olarak adlandırılan CEDAW, kadın haklarını siyasal, kültürel, ekonomik, sosyal ve aile yaşantısı çerçevesinde tüm yönleriyle kapsamlı olarak ele alan tek sözleşmedir. CEDAW, 1950'lerden 1970'lere kadının statüsü konusunda gelişen fikirleri yansıtır ve ayrımcılığın önlenmesi ve yasal eşitlik prensiplerini vurgular; 1950'ler ve 60'ların eşit haklar yönelimine, 1970'lerin politik ve ekonomik gelişmeyle ilgili endişeleri eklenmiştir. Kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi ve kadın haklarının güvence altına alınması konularında hem yeni yükümlülükler getirmiş hem de var olan insan hakları sözleşmelerinin ilgili hükümlerini bünyesinde toplamıştır.

CEDAW, tüm belgelerin içerisinde kadınların maruz kaldıkları ayrımcılığın çeşitli biçimlerini en kapsamlı içeren belgedir. Uluslararası insan hakları sözleşmelerinden kişiler tarafından gerçekleştirilen ayrımcılığın yasaklanmasını açıkça dile getirmesiyle farklılık gösterir. CEDAW, ayrımcılığa karşı bakış açısı ve yaklaşım getirmiştir. Kadınlara karşı şiddet, eşitliğe cinsiyet yansız yaklaşımın (*gender neutral approach*) sınırlamalarıyla çözülemeyecek ve yasal eşitlikten ziyade - sığınma evleri gibi – özel uygulamalara ihtiyaç duyan bir sorundur. Sözleşmeyi yorumlamaya yönelik olarak komitenin sağlık ve kadınlara karşı şiddet gibi konularda aldığı tavsiye kararları ayrımcılık çerçevesinin ötesinde sosyal ve ekonomik gelişmeye odaklanmıştır. CEDAW sadece geniş bir çerçevede hakları içermez aynı zamanda kadınlara karşı ayrımcılığın sistematik yapısını da ortaya koyar. CEDAW'ın uygulanması sadece tek bir alanla sınırlı değildir, ayrımcılığın tüm alanlarını ve çeşitlerini kapsar.

Bu alanlara sadece kamusal alan değil özellikle aile hayatını da içeren özel kişisel alanlar da dâhildir. Evrensel sözleşmelerin aksine CEDAW kadınların günlük yaşamlarının gerçekliği içerisinde karşılaştıkları ayrımcılık biçimlerini içermektedir(<http://www.unicef.org>, 2013).

CEDAW kadın hakları çerçevesinde ayrımcılığa karşı standartlar getiren tek uluslararası bağlayıcı belgedir. Bu uluslararası sözleşme kadınlara karşı ayrımcılıkta evrensel bir başvuru kaynağı oluşturmakta ve böylece toplumlarda cinsiyet eşitliği kavramının yerleştirilmesini sağlamaktadır. Ulusal ve uluslararası düzeyde kadınlara karşı ayrımcılığın evrensel standartlarını gerçekleştirebilmek için devletlerin eylemler ve politikalar tespit etmesini, hayata geçirmesini ve cinsiyet eşitliğinin kavranmasının yaygınlaştırılmasını sağlamasına çalışmasını zorunlu kılan en kapsamlı sözleşmedir. CEDAW'ın farklılığı ve önemi sadece yasal değil aynı zamanda bu gerçek anlamda yararlanılabilir eşitliğin sağlanmasını öngörmesidir. Ayrımcılığın toplumsal olarak yerleştiğini ve yasaların politikaların ve uygulamaların da ayrımcılığın sürmesinde etkili olduğunu kabul etmektedir. Sözleşme çerçevesinde nötr olmak meşru değildir, kadınların haklarının gelişimi ve korunması için taraf devletlerin pozitif eylemlerde bulunmaları gerekir. Kadın hakları için pozitif yasal çerçevenin varlığı kadınlara otomatik olarak bu hakların verildiğini göstermez, aynı zamanda haklardan yararlanılmasının sağlanması gerekir.

CEDAW, kadınların hak taleplerini meşrulaştırmakta ve kadınların hakları konusunda pasif yararlanıcılardan aktif hak sahiplerine dönüşümünü sağlamaktadır. CEDAW cinsiyet eşitliğini soyut bir kavram olarak ele almaz, bunun yerine kadınların yasalarla tanımlanan eşitlikten fiili olarak yararlanmalarının sağlanmasını öngörür. Taraf devletler, kadınlara karşı ayrımcılığı tüm alanlarını ve formlarını tanımlamak, bunlara karşı önlemler geliştirmek yanında mağdurlara yardım etmek, şiddeti gerçekleştirenleri cezalandırmak yükümlülüğü altına girmektedirler. CEDAW bir kadın hakları dilinin yaratılmasını sağlamıştır.

Sözleşme, tüm dünyadaki kadınların sorunlarını ifade etmek için referans gösterecekleri bir kaynak, hak arayışlarında kullanabilecekleri, sahip olmaları ve yararlanmaları gereken haklar konusunda bilinçlenmelerine ön ayak olan bir kılavuz olmuştur. Varılması hedeflenen idealleri tüm ayrıntılarıyla tanımlayan sözleşme bu yönüyle kadınları aynı hedef etrafında toplamıştır. Kadın hakları kavramının yerleştirilebilmesi amacıyla eşitlik hakkına engelleri tanımlamak, ihtiyaçlarını tespit etmek, amaçları belirlemek, önlemleri tanımlamak için bir çerçeve oluşturmuştur. Bu çerçeve prensipleri, kuralları, ulaşılmak istenen hedefleri, dünya konferansları gibi

birçok uluslararası katılımcıyla oluşan organizasyonları içermektedir(Belek, 2006,5–17).

5.3.2.Birleşmiş Milletlerin Örgütlerinin Faaliyetleri

5.3.2.1.Ekonomik ve Sosyal Konsey (ECOSOC)Taraından Yürütölen Çalışmalar

2010 yılında, EKOSOK Yıllık Bakanlık incelemeleri, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesiyle ilgili olarak, uluslararası anlamda kabul edilmiş hedefler ve taahhütlerin uygulanması konusuna odaklanmıştır. Bu incelemeler, EKOSOK' un Binyıl Kalkınma Hedefleri ile ilgili olarak toplumsal cinsiyet eşitliği üzerinde yoğunlaşmasına ve kapsamlı stratejiler geliştirmesine yardımcı olmaktadır (<http://www.un.org>,2013).

Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu(UNCSW)

Birleşmiş Milletler örgütünün altı temel organından biri olan Ekonomik ve Sosyal Konsey'e bağlı olarak oluşturulan Kadının Statüsü Komisyonu, 21 Haziran 1946 yılında 11 sayılı EKOSOK kararıyla kurulmuştur (<http://www.un.org>, 2013).

Komisyon bugün, Birleşmiş Milletler Kadın Ajansı (UN Women)'na da bağlı olarak çalışmalarını yürütmektedir.

Komisyonun görevi; bölgesel ve küresel düzeyde eşitlik, kalkınma ve barış hedeflerinin teşvik edilmesi, kadınların ilerlemesi için önlemlerin izlenmesi ile ulusal ve alt bölgesel ilerlemenin gözden geçirilerek değerlendirilmesi işlevlerini içerecek şekilde, ECOSOC' un kararı ile 1987 yılında genişletilmiştir. ECOSOC, 1996 yılında Komisyonun görevlerini şöyle sıralamıştır:

- Kaydedilen ilerlemeler ve Pekin Deklarasyonu uygulamalarında karşılaşılan sorunlar konusunda Konsey'i bilgilendirmeli ve Konsey'e tüm bunların gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesinde yardımcı olmalı,

- BM faaliyetleri içerisinde bir toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısının sağlanmasına destek vermeli ve konuyla ilgili diğer alanlarda harekete geçirici rolünü geliştirmeli,

- Birleşmiş Milletlerin, sistem çapında ihtiyaç duyduğu konuları belirlemeli,

•Üzerinde durulması ve somut tavsiyeler üretilmesi gereken kadın-erkek eşitliğini ya da kadınların durumunu etkileyen güncel konuları, yeni eğilimleri ve yaklaşımları tespit etmeli,

•Eylem Platformu'nun (Platform for Action) uygulanmasını desteklemek için kamuoyu bilincini korumalı ve geliştirmelidir. Kadının Statüsü Komisyonu'nun temel çıktıları, her yıl belirlenen öncelikli temalara sadık kalmaktadır. Bu önceden belirlenmiş çıktılar, zorluklar ve engeller kadar ilerlemelerin de değerlendirilmesini içermektedir. Özellikle, hükümetler, hükümetler arası kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve diğer ilgili paydaşların, ulusal, uluslararası, bölgesel ve yerel düzeyde faydalanabilecekleri somut önerileri kapsamaktadırlar. Ek olarak, komisyon, Filistinli kadınların durumundan, HIV/AIDS ile ilgili çalışmalara kadar oldukça geniş bir kapsamda çalışmalar yürütmektedir (<http://www.un.org>, 2013).

Pekin Süreci ve Ötesi:

BM Kadının Statüsü Komisyonu; 1975 Meksika,1980 Kopenhag, 1985 Nairobi ve 1995 Pekin olmak üzere, dört tane uluslararası kadın konferansı düzenlemiştir.

-Birleşmiş Milletler Birinci Dünya Kadın Konferansı

Birleşmiş Milletler tarafından 1975 yılında, Mexico City'de Birinci Dünya Kadın Konferansı düzenlenmiş, bunu takiben Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1975-1985 yılları arasındaki dönem Kadın On Yılı olarak ilan edilmiştir. "Eşitlik, Kalkınma ve Barış" hedeflerine ulaşmayı amaçlayan Kadın On Yılı'nın ana teması "İstihdam, Sağlık ve Eğitim" olarak belirlenmiştir. Meksika Konferansı ve Kadın On Yılı bağlamında yapılan uluslararası ve ulusal çalışmalar sonucunda 127 ülkede eşitlik mekanizmaları kurulmuş Birleşmiş Milletler bünyesinde de Kadının İlerlemesi için Araştırma ve Eğitim Enstitüsü (INSTRAW) BM Kadın İçin Kalkınma Fonu (UNIFEM) oluşturulmuştur. Kadın konusunda da yaklaşım değişikliği yine bu çalışmalar sonucunda gerçekleşmiş, kadın artık destek ve yardımın nesnesi değil, kalkınmanın temel ve eşit öznesi olarak algılanmaya başlamıştır.

-Birleşmiş Milletler İkinci Dünya Kadın Konferansı

On yıllık dönemin ilk yarısındaki gelişmeleri gözden geçirmek için 1980 yılında Kopenhag'da İkinci Dünya Kadın Konferansı düzenlenmiştir. Burada kadınların durumunun iyileştirilmesi için alınacak önlemleri belirleyen "Hareket

Planı” kabul edilmiştir. İkinci Dünya Kadın Konferansının ardından 1979 yılında Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) Genel Kurul tarafından kabul edilmiş ve 1980 yılında üye ülkelerin imzasına açılmıştır. CEDAW Sözleşmesi, BM sisteminde Çocuk Hakları Sözleşmesinden sonra en geniş katılımlı sözleşme olma özelliğini taşımaktadır ve aralarında Türkiye'nin de bulunduğu yaklaşık 165 ülke tarafından imzalanmıştır.

-Birleşmiş Milletler Üçüncü Dünya Kadın Konferansı

15-26 Temmuz 1985 tarihlerinde Nairobi’de Kadın İçin Eşitlik, Kalkınma ve Barış konularında Birleşmiş Milletler Kadın On Yılı'nın Başarılarının Gözden Geçirilmesi ve Değerlendirilmesi konusunda Üçüncü Dünya Konferansı gerçekleştirilmiş ve 157 ülkenin resmen temsil edildiği, pek çok hükümetlerarası organizasyon ve kuruluşun katıldığı Konferansta “Kadının İlerlemesi İçin Nairobi İleriye Yönelik Stratejileri” kabul edilmiştir. Üçüncü Dünya Kadın Konferansı kararları bağlamında alınacak önlemler üç kategoride toplanmıştır; kurucu ve yasal adımlar, sosyal katılımı eşitlik, siyasi katılım ve kara almada eşitlik. 1993 yılında ise Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konferansında benimsenen, kadın haklarının evrensel insan haklarının ayrılmaz, bölünemez, devredilemez bir parçası olduğunun resmi kabulü Nairobi sonrasındaki dönemin en önemli gelişmelerinden biri olmuştur (www.tbmm.gov.tr, 2014)

-Birleşmiş Milletler Dördüncü Dünya Kadın Konferansı

4-15 Eylül 1995 tarihlerinde Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey’in kararıyla Pekin’de bir ‘taahhütler konferansı’ olarak planlanan Dördüncü Dünya Kadın Konferansı gerçekleştirilmiştir. 189 ülke temsilcilerinin katılımıyla gerçekleştirilen Konferansın sonucunda Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu isimli iki belge kabul edilmiştir. Türkiye, her iki belgeyi de hiçbir çekince koymadan kabul etmiştir. Pekin Deklarasyonu, hükümetleri kadının güçlenmesi ve ilerlemesi, kadın-erkek eşitliğinin geliştirilmesi ve toplumsal cinsiyet perspektifinin ana politika ve programlara yerleştirilmesi konularında yükümlü kılmakta ve Eylem Platformunun hayata geçirilmesini öngörmektedir. Eylem Platformu ise, kadının güçlendirilmesinin gündemi olarak tanımlanmaktadır. Eylem Platformu kadının özel

ve kamusal alana tam ve eşit katılımı önündeki engellerin kadınların ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi karar alma pozisyonlarında ve mekanizmalarında yer almaları yoluyla ortadan kaldırılabileceğini ifade etmektedir. Eylem Platformunun uygulanması ve izlenmesinde temel görev hükümetlere verilmiştir ve Platform uyarınca bu görev Birleşmiş Milletler kuruluşları, bölgesel ve uluslararası kuruluşlar, gönüllü kuruluşlar ile sivil toplumun tüm katılımcılarının işbirliği ile yerine getirilecektir (<http://www.tbmm.gov.tr>, 2014)

-Pekin+5 Birleşmiş Milletler Genel Kurul Özel Oturumu

Dördüncü Dünya Kadın Konferansından bu yana meydana gelen gelişmeleri değerlendirmek ve yeni eylem ve girişimleri belirlemek amacıyla Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından bir Özel Oturum yapılması kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede, 5-9 Haziran 2000 tarihleri arasında NewYork’ ta “Kadın 2000: 21.Yüzyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış” konulu Birleşmiş Milletler Genel Kurul Özel Oturumu gerçekleştirilmiştir. İlk verilere göre, Birleşmiş Milletler Genel Kurul Özel Oturumu’na 188 ülke ve bu ülkelerden toplam 1500 sivil toplum kuruluşundan 3000 temsilcinin katıldığı bildirilmiştir. Özel Oturuma resmi delegasyonlar ve sivil toplum örgütlerinden toplam 10000 kişi katılmıştır. Birleşmiş Milletler Özel Oturumu süresince, BM kuruluşları ve bazı sivil toplum örgütleri BM binasında 70 adet panel, seminer, sempozyum ve benzeri ve BM binası dışında ise çok sayıda etkinlik düzenlemişlerdir. Özel Oturum sonucunda Siyasi Deklarasyon (Political Declaration) ve Sonuç Belgesi (Outcome Document) kabul edilmiştir (www.kadininstatusu.gov.tr, 2014).

-Pekin+10 Birleşmiş Milletler Genel Kurul Özel Oturumu

Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonunun 49. Özel Oturumu (Pekin +10) Pekin Eylem Platformu’nun ilerleyişini ve ilerideki uygulanışını gözden geçirmek ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun Haziran 2000’deki 23. özel oturumunda (Pekin +5) karar verildiği üzere yeni girişimleri değerlendirmek için 28 Şubat – 11 Mart 2005 tarihleri arasında Newyork’da toplanmıştır. Komisyon iki konuyu ele almıştır: 1. “Dördüncü Dünya Kadın Konferansı sonucu kabul edilen Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformunun ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun

23. Özel Oturumunun sonuç belgelerinin uygulanışlarının gözden geçirilmesi". 2. "Kadınların ve kız çocuklarının ilerlemeleri ve güçlenmeleri için güncel engeller ve ileriye yönelik stratejiler". Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler, cinsel ve üreme sağlığı haklarının korunmasına yönelik uluslararası çabalara katkıda bulunmak ve uluslararası toplum tarafından çoğu zaman ön yargıyla karşılanan bölgelerde cinsel ve üreme haklarını geliştirmek için uğraşan aktivistlerin çabalarını görünür kılmak amacıyla Müslüman toplumlarda cinsel, üreme ve bedensel hakları insan hakları olarak savunan Müslüman Toplumlarında Cinsel ve Bedensel Haklar Koalisyonu bölgesel ağının temsilcilerinin 2005 Kadının Statüsü Komisyonunun Özel Oturumuna katılımını düzenlemiştir. Müslüman Toplumlarında Cinsel ve Bedensel Haklar Koalisyonu'nun Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler tarafından koordine edilen delegasyonu Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Güney/Güneydoğu Asyadan 8 ülkenin ileri gelen 18 aktivistinden oluşuyordu: Bangladeş, Mısır, Lübnan, Malezya, Filipinler, Tunus, Türkiye ve Yemen. Özel Oturum boyunca, delegasyon üyeleri hem kendi hükümetleri hem de bölgelerindeki diğer hükümetler nezdinde lobi yapmış, aynı zamanda, cinsel ve üreme hakları savunuculuğu konusundaki uluslararası STK etkinliklerine ve kararlar üzerindeki çalıştaylara aktif bir şekilde katılmışlardır (<http://www.kadinininsanhaklari.org>, 2014).

5.3.2.2.UNDP (BM Kalkınma Programı) Tarafından Yürütülen Çalışmalar

Kadınların Güçlendirilmesi (Empowering Women)

UNDP, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi konusuna, yalnızca insan hakları temelli değil; aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma ve Binyıl Kalkınma Hedeflerini gerçekleştirebilmenin bir yolu olarak yaklaşmaktadır. Bu amaçla şu noktalara odaklanmaktadır:

Toplumsal Cinsiyet ve Yoksulluğun Azaltılması: Dünyadaki en yoksul 10 kişiden 6'sı; ailenin birincil bakımını yapan, gıda üreticisi olan, toprağı işleyen, tahılları öğüten, gerekli suyu taşıyan ve yemek pişiren kadınlardır. Bu, taşınması kolay bir yük değildir. Kenya'da kadınlar yalnızca su taşırken, günlük kalori alımlarının %85'ini yakmaktadırlar. Dünyadaki kadın nüfusunun %75'i, herhangi bir banka kredisi alamıyorlar çünkü ücretsiz veya sigortasız işlerde çalışıyorlar ve kendilerine ait herhangi bir mülkleri bulunmuyor. İşte bu; nüfusun yarısını

oluşturan kadınların, niçin dünya servetinin %1'ine sahip olabildiklerini açıklıyor (<http://www.betaundp.org>, 2013).

Kadın-erkek eşitliği, bir sosyal adalet meselesinden çok, temel bir insan hakları konusudur. Ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin ekonomik anlamda da iyi etkileri mevcuttur. Kadınlar, eğitime erişimde eşit haklara sahip olurlarsa, iş hayatında tam anlamıyla temsil edilirlerse ve ekonomik karar alma süreçlerine katılımları artarsa, yoksulluğa karşı çok önemli bir itici güç konumunda olurlar. Erkeklerle eşit haklara sahip olan kadınlar, daha eğitilmiş, daha sağlıklı; toprak, iş ve finansal kaynaklara erişimde daha şanslı olacaklardır. Kadınların, ev içi karar alma süreçlerindeki kontrolünün artırılması, çocukların daha iyi bir geleceğe sahip olmalarında ve gelecek nesillerin yoksulluğunun azaltılmasında da önemli rol oynar. Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi, Bin Yıl Kalkınma Hedeflerinin başarılmasında da merkezi bir konudur. Ancak; toplumsal cinsiyet eşitliği alanında olumlu gelişmeler olsa da, endişe verici durumlar da halen varlığını sürdürmektedir. Gelişmekte olan dünyada, kız çocuklarının okullaşma oranları oldukça düşüktür, kadınların üçte ikisi de ya gayri resmi sektörlerde ya da ev içinde ücretsiz şekilde çalışmaktadırlar. Parlamenter temsil oranlarının artışına rağmen, kadınların yasama organlarındaki temsil oranı halen 1/4 oranındadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği, kapsamlı, demokratik, şiddetten arınmış ve sürdürülebilir kalkınma için bir koşuldur. UNDP, şu nedenlerle ulusal ortaklarıyla işbirliği içerisinde çalışmaktadır:

- Kadınları planlama, bütçeleme ve siyasi karar alma süreçlerine dâhil etmek,
- Kadınların ve kız çocukların ekonomik hak ve fırsatlarını teşvik etmek,
- HIV ve AIDS'in toplumsal cinsiyet boyutuna dikkat çekmek,
- Toplumsal cinsiyete duyarlı verilerin toplanması ve analiz edilmesini güçlendirmek,
- Eğitim ve sağlık gibi yaşamsal hizmetlere ulaşımın, kadın-erkek, kız çocuk-erkek çocuklar arasında eşitlenmesi sağlamak (<http://www.betaundp.org>, 2013).

5.3.2.3.UNFPA (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu)Taraından Yürütölen Çalışmalar

BM Nüfus Fonu, üreme ve cinsel sağlık hizmetlerine evrensel erişim hakkı ile anne ölüm oranların azaltılması konusunda, BM Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşma hedefiyle çalışmalar yürüten bir uluslararası temsilciliktir. Ayrıca, yoksulluğın azaltılması, her gebeliğin isteğe bağlı, sağlıklı ve güvenli bir şekilde yaşanması ve gençlerin HIV/AIDS’ ten korunmaları konularında, hükümetleri destekler (<http://www.unfpa.org>, 2013).

•Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Kalkınmanın Dönüm Noktası:

Toplumsal cinsiyet eşitliği, her şeyden önce bir insan hakkıdır. Kadınlar, korkudan arınmış bir şekilde, onurlu ve güvenli yaşam hakkına sahiptirler. Kadınların güçlendirilmesi; yoksulluğın azaltılması ve kalkınma için vazgeçilmez bir araçtır. Güçlenmiş kadın, tüm aile hatta toplumların sağlığı ve verimliliğine katkıda bulunurken, yeni nesiller için umutları da geliştiren kişidir.

(<http://www.unfpa.org>, 2013).

•Kadın Sünnetinin Durdurulması:

Kadın sünneti, kadın genital organının kesilmesini de içeren, bir dizi zararlı uygulamaya verilen addır. Her yıl, çoğunluğu on beş yaşın altında olan üç milyona yakın kız çocuğuna bu uygulamanın yapıldığı tahmin edilmektedir. Bu, oldukça köklü bir gelenektir ve ısrarla sürdürölmektedir çünkü “kadın sünneti”, altında toplumsal cinsiyet yapıları ve iktidar ilişkilerinin yattığı bir tür sosyal düzen olgusudur. Reformcular, onlarca yıldır, kadın ve kız çocukları için zararlı olan bu yaygın geleneği sona erdirmek için uğraşmaktadırlar. Ancak şimdi, yeni bir yaklaşım sayesinde, Afrika ve bazı Arap ölkeleri genelindeki topluluklar, bu uygulamaya karşı ayaklanmış; derinlere kök salmış bu toplumsal normu devirmeye çalışmaktadırlar(Çubukçuoğlu,2012, 14).

•Dünya Genelinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Desteklenmesi:

Toplumsal cinsiyet eşitliği, aynı toplumu paylaşan kadın ve erkeklerin eşit fırsat, hak ve sorumluluklara sahip olması anlamına gelmektedir. Ancak, cinsiyete dayalı

ayrımcılık ve şiddet, kadınların fırsatlara ulaşmalarını baltalamak ve onların temel insan haklarını kullanmalarını önlemek suretiyle, yaşamın her alanına yayılmış haldedir. Tüm dünyada, kadınlar erkeklere göre politik anlamda daha az aktifken ve aile içi şiddet kurbanı olmak konusunda onlardan sayıca fazladır. 30 yıldan fazla bir süredir, UNFPA, yasal siyasal reformları destekleyerek, toplumsal cinsiyete duyarlı verilerin toplanmasına yardımcı olarak ve kadınların güçlenmesine ve sağlıklı üremelerinin korunmasına yardımcı projeleri destekleyerek, toplumsal cinsiyet sorunlarına büyük ilgi göstermektedir. 1994 Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı ve diğer uluslararası antlaşmalarla UNFPA, dünya çapında farklı toplumların kültürel hassasiyetlerini dikkate alarak toplumsal cinsiyet dengesizliklerini düzeltmeye çalışır.

UNFPA, erkekleri bu sürece dâhil etmenin gerekli olduğuna inanmaktadır. Bu nedenle UNFPA, HIV/AIDS'in önlenmesinden, aile hayatına daha fazla erkek katılmasına kadar farklı hedeflere ulaşabilmek için, askerler ve dini liderler gibi farklı erkek gruplarının UNFPA destekli projelere katılmalarını desteklemektedir. UNFPA, dünya çapında erken evlilik, namus cinayetleri ve cinsiyete dayalı kürtaj (bebeğin cinsiyetine göre) gibi kadınlara zarar verebilecek uygulamaların karşısında durur (<http://www.unfpa.org>, 2013).

Bu noktada, yine UNFPA içerisinde, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesinin bir yöntemi olarak kabul edilen “mücadeleye erkeklerin katılımı” başlığından bahsetmek gerekmektedir:

•Erkeklerin katılımı önemli:

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve üreme sağlığı programlarının başarıya ulaşabilmesi için, erkeklerin sürece dâhil edilmeleri gerekmektedir. Bazı araştırmalar, erkeklerin de bizzat dâhil olmak istediklerini gösterir ki güven ve iletişim üzerine inşa edilmiş fikirlerin karşılıklı olarak daha tatmin edici olacağını düşünülmektedir. UNFPA'nın sahadaki çalışmaları da gösterir ki, üreme sağlığı, anne ölümleri ve kadına yönelik şiddete dikkat çekilmesinde, erkekler önemli bir müttefiklerdir.

Burada bahsedilen, toplumsal cinsiyet normlarının “doğru aktarımı” konusunda erkeklerin de bilinçlenmelerini sağlamanın ve özellikle HIV/AIDS yayılımını azaltmak için erkeklerin evliliğe (özellikle tek eşliliğe) yönlendirilmesinin önemini

vurgulamaktır. UNFPA, kadına yönelik şiddetin önlenmesi için, kadınların bilinçlenmesi kadar, erkeklerin de eğitilmesi gerektiğini düşünmektedir. Dünya çapındaki farklı toplulukların kültürel hassasiyetleriyle erkekleri farklı eğitim programlar sunarak eğitmeli, kadının önemi dünya geneli arttırılmalıdır (<http://www.unfpa.org>, 2013).

5.4.Birleşmiş Milletlerin Kalkınma Faaliyetleri

5.4.1.Kalkınma Nedir?

Genel anlamıyla “kalkınma”, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda ilerleme kaydedilmesi ve toplum refahının artması yönündedir. Kalkınma kavramı, iktisadi kalkınma, sosyal kalkınma, kültürel kalkınma gibi sadece iktisat disiplinde değil, diğer birçok disiplinde de kullanılan bir kavramdır. Gelişmeyi, ilerlemeyi ifade etmek için kullanılan kalkınma kavramının anlamı, toplumların yaşadığı değişim süreçlerine paralel olarak farklı içerikler kazanabilmektedir. 70’li yıllar öncesinde genelde dar anlamında kullanılan kalkınma kavramı, daha çok ulusal artışla ölçülen iktisadi büyümeyi hedeflemiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan “büyüme merkezli kalkınma” yaklaşımında, kalkınmanın temel amacı, üretim ve istihdam yapısını, tarımdan ziyade, sanayi ve hizmet sektörleri doğrultusunda dönüştürmek olduğundan, kişi başına düşen milli gelir, ülke refahındaki değişimlerin temel göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla bu yaklaşımda, iktisadi alanın iyi yönetilmesi ve büyümenin devamlılığının sağlanması esas olmuştur. Ancak, daha çok üretim kapasitesinin ve üretimin artmasıyla sağlanan ekonomik kalkınma endeksli klasik kalkınma kavramı, 1960’lardan sonra siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda yaşanan gelişmeleri ve ekonomik olmayan unsurları yansıtmakta veya ifade etmekte yetersiz kalmıştır. Bu yaklaşımın yetersiz kalması ve ekonomik açıdan kalkınmış birçok ülkede bile sosyal sorunların çözülemediğinin görülmesi, kalkınma kavramının 1970’lerde yeniden tanımlanmasını ve ekonomik büyüme ile insani gelişme arasındaki ilişkinin daha iyi kurulmasını gerektirmiştir (Altan, 2008, 16).

Kalkınmaya, insani, sosyal, kültürel, çevresel ve mekânsal boyutları da katma amacı taşıyan yeni kalkınma anlayışı, ekonomik büyüme kavramı yanında,

yoksulluk, issizlik, gelir dağılımı ve bölgesel dengesizlikler gibi unsurların da kalkınma tanımları içinde yer alması gerektiğini ve kalkınmanın bu konularda saplanacağı öngörülmektedir (Demir, 2006, 1).

Özellikle 1990'lerden sonraki kalkınma tartışmaları, kalkınmanın sosyal, kültürel ve siyasal yönlerinin geçmişte ihmal edildiğini belirterek, makroekonomik istikrar, yönetim kurumların güçlendirilmesi ve katılım gibi konulara odaklanmıştır. 1990'lerden itibaren uluslararası sistemde meydana gelen gelişmeler kalkınma anlayışındaki değişikliğe farklı bir boyut kazandırmıştır. Bu gelişmelerin basında, Sovyetler Birliği'nin yıkılışı Doğu Avrupa'nın çözülmesi, ulusal bağımsızlık mücadelelerinin artması ve etnik ve dini çatışmaların alevlenmesi gibi siyasi gelişmelerin yanı sıra, çevre kirliliğinin artması ve buna bağlı olarak ekolojik dengenin bozulmaya başlaması, kalkınmanın sürdürülebilirliğine vurgu yapılması, AIDS gibi bulaşıcı hastalıklar ve uyuşturucu ile mücadele gereği gibi ekonomik ve toplumsal sorunların artması gelmektedir. Ulusal ve uluslararası alanda meydana gelen bu değişim süreci ve büyüme merkezli kalkınma anlayışının dünyanın karşı karşıya kaldığı açlık, etnik ayrılıklar ve ekolojik felaketlerden kurtaramaması, hatta bazı görüşlere göre bu duruma katkıda bulunması, insanı kalkınmanın bir metası olarak gören klasik kalkınma anlayışının ve genel anlamda Ortodoks İktisadın sorgulanmasına ve kalkınma sorunsalında büyüme merkezli anlayıştan "insan merkezli" kalkınma anlayışına geçilmesine neden olmuştur (Altan, 2008,19).

İnsan merkezli yeni kalkınma anlayışına göre, kalkınma, iktisadi büyümenin ötesinde insanın yaşam kalitesi ve koşullarının iyileştirilmesiyle ilgilidir. Kalkınma, uzun vadeli çıkarları, kültürel farklılıkları, ekolojik dengeleri ve ekonomik büyümenin sürdürülebilirlik boyutunu dikkate almalıdır. Kalkınma, bir ekonomik terim olmaktan çıkarılıp, sosyal, siyasal ve kültürel boyutları da içeren disiplinler arası bir yaklaşım olarak anlaşılmalıdır. Kalkınma, küreselleşen dünyada ortak çıkarların sürdürülebilir şekilde sağlanması için, dünyayı bir bütün olarak algılayan ve gelişmiş olsun az gelişmiş olsun tüm ülkelerin ortak yükümlülükler yüklediği ve işbirliği halinde hareket ettiği bir anlayış olarak anlaşılmalıdır. Bunların yanında, yeni kalkınma yaklaşımında, beşeri ve doğal kaynakların doğru yönetimi, eşitlik, sosyal adalet, demokratikleşme, sivil toplumun yaygınlaştırılması, âdem-i

merkeziyetçilik, kaynakların yönetiminde yerel sivil topluma hükümetin yanında söz hakkı tanınması gibi unsurlar ön plana çıkmaktadır (Altan, 2008, 20).

5.4.2. Birleşmiş Milletlerin Kalkınma Çabaları

Güvenlik ile kalkınma arasındaki bağlantı, uluslararası toplumun, güvenlik sektörü girişimleri ile geniş anlamda kalkınma programları arasındaki ilişkiye odaklanmasını gerektirmiştir. Bu bağlamda, dünyadaki kalkınma sorunuyla uğraşma ve ülkelerin sürdürülebilir kalkınmayı sağlama kapasitelerini geliştirme, Birleşmiş Milletlerin dünya barışını sağlama stratejisinin entegre bir parçasını oluşturmuştur. Her ne kadar Birleşmiş Milletler genellikle barış ve güvenlik sorunlarıyla özdeşleştiriliyorsa da, tam istihdamı ve hayat standartlarını ve ekonomik ve sosyal kalkınma şartlarını iyileştirmeyi sağlamak da, BM'nin temel hedeflerindedir. Bu yüzden, yoksulluğu ortadan kaldırmanın ve insanların refah seviyesini yükseltmenin, kalıcı dünya barışı için gerekli olduğu inancıyla hareket eden BM sistemi, çalışmalarının % 70'ini bu hedefi yakalamaya adanmıştır. Diğer bir ifadeyle, kalıcı uluslararası barış ve güvenliğin ancak bütün insanların ekonomik ve sosyal refahlarının sağlanmasına bağlı olduğu düşüncesi, BM'yi, kaynaklarının büyük bir çoğunluğu ekonomik, sosyal ve sürdürülebilir kalkınmaya ayırmaya teşvik etmiştir (Altan, 2008, 64).

BM sisteminin, dünyanın en yoksul insanlarına yardım etmek üzere, UNDP, UNICEF, WFP ve diğer programlar kanalıyla gerçekleştirdiği ekonomik ve sosyal programlar için yaptığı harcamalar, yılda 7.3 milyar ABD Dolar'a ulaşmaktadır. Bu bağlamda gösterilen BM kalkınma çabaları, dünyanın birçok yerindeki milyonlarca insanın hayatını ve refah düzeyini önemli ölçüde etkilemektedir. Küresel konumu ve siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlar gibi hemen her alanda çalışmalar yapabilmesi, BM'yi kalkınmayı sağlamada güçlü kılmaktadır. Gerçekte, BM çalışmaları, son elli yılda dünya ölçeğinde meydana gelen birçok ekonomik ve sosyal dönüşümün şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. BM, ülkelerin gelişmelerine yardım etmek ve destekleyici bir küresel iktisadi çevre geliştirmek amacıyla, uluslararası işbirliği için önceliklerin ve amaçların belirlenmesinde ve kalkınma için harekete geçme konusunda uluslararası uzlaşma sağlanmasında hayati rol oynamıştır. 1960'lardan itibaren Genel Kurul, bir dizi on yıllık uluslararası kalkınma stratejileri

yoluyla önceliklerin ve amaçların belirlenmesine yardımcı olmuştur. BM, sürdürülebilir kalkınma, kadınların güçlendirilmesi, insan hakları, çevrenin korunması ve iyi yönetim gibi önemli alanlarda yeni kalkınma hedeflerini ve bu hedefleri gerçekleştirecek programları geliştirmeye devam etmektedir. Çatışmaların önlenmesi ve barışın sağlanmasının, insani güvenlik ve insani kalkınmaya bağlı olduğunu ve diğer yandan, şiddetli çatışmaların kalkınma süreçlerinin kısmen de olsa sekteye uğramasına neden olduğunu değerlendiren BM, barışı sağlama hedefini kalkınma programları ve çevre stratejileriyle bütünleştirmek suretiyle insani gelişmeye entegre etmeye çalışmakta, ve kalkınma stratejilerinin ve çeşitli projelerin güvenlik riski üzerindeki etkilerini göz önüne almaktadır. Kalkınma hem yol, köprü, sulama sistemi ve üretim faaliyetleri gibi ekonomik büyüme ve kalkınma için zorunlu olan “donanım”ın yanı sıra, eğitilmiş işgücü, etkin seçim sistemleri ve parlamentolar, uygun enerji ve çevre politikaları ve ulusal kapasitelerin diğer unsurları gibi yazılımı da gerektirmektedir (<http://www.undp.org>, 2013) .

İşte Birleşmiş Milletler, daha çok kalkınmanın beşeri unsurlarını finanse etmekte ve desteklemektedir. Küresel bir kuruluş olan Birleşmiş Milletler, başta Kalkınma Programı aracılığıyla olmak üzere, tüm dünyada herkesin hayat standardının yükseltilmesini sağlayacak sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek amacıyla hem ülkelerin ulusal düzeyde yerel ihtiyaç ve önceliklerine göre kalkınma stratejilerini geliştirip uygulamalarına, hem de ülkelerin çalışmalarını koordine ederek onların küresel sorunlarla mücadelede ortak hareket etmelerine yardımcı olmaktadır. BM, ayrıca, Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin ulusal kalkınma politikalarıyla bütünleştirilmesine ve ülkelerin taahhüt ettikleri bu hedeflere ulaşmalarına yardım etmektedir. Dünyada ihtilafların öncesinde, devamında ve sonrasındaki her aşamada, özellikle Kalkınma Programı'nın Kriz Önleme ve Etkilerini Atlatma Bürosu aracılığıyla, ülkelere yardım etmeye çalışan BM, hükümetlerin, sivil toplumun ve diğer ilgili aktörlerin ihtilafları yapıcı şekilde çözme kapasitelerini geliştirmeye ve ekonomik ve politik yönetişimi güçlendirmeye çaba göstermektedir. Silahlı çatışmaların önlenmesine katkıda bulunmak amacıyla, özellikle çatışmaları önleyici tedbirlerin üzerine yoğunlaşan BM, sosyo-ekonomik eşitsizlikler ve zayıf yönetim sistemleri gibi şiddete dönüşen ihtilafların kökeninde yatan yapısal faktörlere odaklanarak, gerginliklerin çıkmadan önce giderilmesine

yardımcı olabilecek kurum ve mekanizmaların güçlendirilmesi için ülkelere yardım etmektedir (Altan, 2008, 65).

BM, çatışmaların önlenmesine yönelik olarak danışmanlık, kapasite kurma, araç ve metodolojileri geliştirme, cinsiyet eşitliğini teşvik etme, bilgi ağını kurma, stratejik planlama ve programlama yapma, politika ve standart belirleme ve kalkınma programlarını hazırlama faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Kalkınma programları, yerli aktörlerin barışçıl ve adil bir toplum kurmaları için gerekli olan kaynakların belirlenmesi, geliştirilmesi ve kullanılmasını sağlayacak fırsatların ve ekonomik, politik ve sosyal alanların oluşturulmasını kolaylaştırmaktadır. BM sistemi, barışı sağlama, rehabilitasyon, yeniden yapılandırma ve entegrasyon ve silahsızlandırma gibi kriz ve kriz sonrasındaki durumlarla mücadelede, hükümetler, sivil toplum, bölgesel ve Dünya Bankası gibi uluslararası örgütlerin yanı sıra, BM'nin çok sayıdaki örgütlerinden yararlanmaktadır (<http://www.unicankara.org.tr>, 2013).

5.4.3. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

Birleşmiş Milletlerin küresel kalkınma kuruluşu olan BM Kalkınma Programı (UNDP), BM Genişletilmiş Teknik Yardım Programı ve BM Özel Fonu'nun birleşmesi ile kurulduğu 1966 yılından bu yana, BM'nin operasyonel kalkınma sisteminin merkezinde yer alarak, insani gelişme ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek ve ilerletmek amacıyla ulusal kapasitelerin insansı ve kalkınma sorununun ulusal ve küresel gündemde yerini alması için çalışmaktadır.

BMKP, özellikle 2000 yılında Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin kabul edilmesinden sonra, faaliyetlerini arttırarak, ortaklarıyla birlikte yoksullukla daha etkin bir şekilde mücadele etme ve Binyıl Kalkınma Hedefleri'ni (BKH) başarma çabası içerisine girişmiştir. BMKP, küresel erişimi ve önemli miktardaki parasal kaynağı ile Birleşmiş Milletlerin kalkınma yardımı sağlayan en büyük kuruluşu ve BM'nin kalkınma konusundaki çalışmalarını koordine eden ana yapı durumundadır. Ulusal, bölgesel ve küresel düzeylerde adil büyümeyi ve sürdürülebilirliği savunan BMKP, 166 ülkede, insanların daha iyi bir yaşama kavuşmaları için kapasitelerini geliştirmek, ülkelerin bilgi, deneyim ve kaynaklara ulaşmalarını sağlamak ve kalkınma yolunda karşılaşılan ulusal ve küresel düzeydeki zorlukları aşmak amacıyla, çeşitli ortakları ile birlikte, ülkelerin ulusal ve küresel kalkınma çabalarına

ve yerel ve yenilikçi yöntemlerle sorunlarını çözmelerine her türlü desteği sağlamaktadır.

BMKP, ülkelerin dışarıdan kalkınma yardımı ve diğer destek şekillerine ulaşmalarında ve stratejik bağlantılar kurmalarında önemli rol oynamaktadır. Tüm faaliyetlerinde insan haklarının korunmasını ve kadının güçlendirilmesini teşvik eden BMKP, bir yandan ülkelerin yerel ihtiyaç ve önceliklerine dayanarak oluşturdukları ulusal kalkınma stratejilerini desteklerken, diğer yandan da ülkeleri küresel sorunlara karşı ortak mücadele vermeleri için bir araya getirmeye çalışarak Birleşmiş Milletlerin prensip ve değerlerine uygun olarak hareket etmektedir. Herhangi bir kalkınma yaklaşımını temsil etmediğini savunan BMKP, hükümetlerin kendi yaklaşımlarını kendi özel ulusal şartlarına göre tespit etmelerine ve kendi kalkınma stratejilerini etkin şekilde uygulamaları için ulusal kapasitenin güçlendirilmesine yardımcı olmaktadır. Her zaman ortaklık prensibini faaliyetlerinin merkezine alan BMKP, ortaklar olarak hükümetler, BM'nin diğer kuruluşları, uluslararası mali kurumlar, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarıyla katılımcı bir yaklaşımla işbirliği içerisinde çalışmaktadır. BMKP'nin tüm ülke ofislerindeki Daimi Temsilcileri, aynı zamanda tüm BM sisteminin kalkınma faaliyetlerinin Daimi Koordinatörü olarak da hizmet etmektedir (<http://www.tr.undp.org>, 2013).

Mali ve idari olarak BMKP'ye bağlı olan Daimi Koordinatör, ev sahibi ülkenin hükümeti ile yakın işbirliği içinde çalışmakta ve tüm BM sisteminin destek ve birikiminden yararlanmaktadır. BMKP, bu koordinasyon yoluyla, BM'nin ve uluslararası yardım kaynaklarının birbirleriyle uyum içerisinde en verimli şekilde kullanılmasına yardım etmektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Grubu'nun (UNDevelopment Group, UNDG) önemli bir üyesi olan BMKP, BM'nin kalkınma sorunu üzerine çalışan bütün fonlarının, programlarının ve birimlerinin koordinasyonunu sağlamak ve ülke ekiplerinin çalışmalarını daha uyumlu hale getirmeye ve BM sistemi bünyesinde bilgi ağını ilerletmeye çalışmaktadır. Dönüşümlü olarak hizmet etmek üzere seçilmiş, dünyanın 36 ülkesinin temsilcilerinden oluşan BMKP Yönetim Kurulu, beş bölgesel grubun temsilcilerinden oluşan Büro'su aracılığıyla, BMKP'nin faaliyetlerini, özellikle üye ülkelerin değişen ihtiyaçlarına cevap verip vermediği açısından, denetlemekte ve desteklemektedir. Yönetim Kurulu Sekreteryası da, yılda üç kez düzenlenen Yönetim

Kurul toplantılarında Kurul üyelerine bilgi, belge ve diğer destek hizmetlerini sağlayarak Kurul'un çalışmalarını kolaylaştırmakla görevlidir (Altan, 2008, 98).

BM Sisteminde Genel Sekreter ve Genel Sekreter Yardımcısı'ndan sonra gelen üçüncü resmi makam olan BMKP Başkanlığı, Genel Sekreter tarafından önerilir ve Genel Meclis tarafından 4 yıllık bir dönem için kabul edilir. Personelinin %85'i kalkınmakta olan ülke ve bölgelerde çalışan BMKP, tüm dünyada kurduğu birçok ortaklıkla beş kilit alanda faaliyet göstermektedir: Demokratik Yönetişim; Yoksulluğun Azaltılması; Krizleri Önleme ve Etkilerini Atlatma; Enerji ve Çevre ve HIV/AIDS. Bunların yanında, BMKP, cinsiyet eşitliğini teşvik etmekte ve Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşmak için küresel ve ulusal çabaları bir araya getirerek koordine etmekte ve desteklemektedir (<http://www.undp.org.tr>, 2013).

5.4.4. BM'nin Kalkınma Alanında Çalışan Kurumları

Ekonomik ve Sosyal Konseyi (The Economic and Social Council, ECOSOC), Birleşmiş Milletlerin ekonomik ve sosyal işlerini koordine eden temel kuruluşudur. Bununla birlikte, BM'nin bütün kuruluşları ekonomik, sosyal ve sürdürülebilir kalkınma için çaba göstermektedir. Dünyanın hemen her yerinde kalkınmayı teşvik etmek için önemli bir güce sahip olan BM sistemi, ekonomik ve sosyal hedefleri elde etmek için çeşitli şekillerde çalışmaktadır. Ülkelerin tek başına üstesinden gelemeyeceği sorunların çözümü için giderek daha fazla çaba gösteren BM sistemi, bütün ekonomik ve sosyal alanlarda faaliyet gösteren uzmanlaşmış kuruluşları aracılığıyla, dünyanın her tarafında ülkelere teknik ve diğer pratik yardımlarda bulunmaktadır (<http://www.unsystemceb.org/>, 2013).

Özellikle, politikaların oluşturulmasında, standart ve rehberlerin belirlenmesinde ve fonların harekete geçirilmesinde yardımcı olmaktadır. BM ve onun ihtisas kuruluşları arasındaki yakın işbirliği, Genel Sekreterlik, ihtisas ajanslarının, fonların ve programların başkanlarını, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı ve Dünya Ticaret Örgütü'nü içine alan BM Sistemi Koordinasyon Baş Yöneticiler Kurulu (UN System Chief Executives Board for Coordination, CEB) kanalıyla sağlanmaktadır. CEB, BM sistemine tabi kuruluşların başkanlarını BM Genel Sekreterliği başkanlığı altında düzenli aralıklarla bir araya getirerek, bu kuruluşlar arasındaki koordinasyon ve işbirliğini ilerletmeyi amaçlamaktadır. BM program ve fonları, BM'nin ekonomik ve

sosyal fonksiyonlarını yerine getirmek için, Genel Kurul ve Ekonomik ve Sosyal Konsey otoritesi altında çalışmaktadır. Ülke seviyesinde kalkınmayı destekleyen 26 BM programını ve fonunu ve 5 gözlemci kuruluşu kapsayan Birleşmiş Milletler Kalkınma Grubu (United Nations Development Group, UNDG), 1997 yılında Genel Sekreterlik tarafından genel işbirliğini artırmak amacıyla kuruldu. BM Kalkınma Grubu'nun sekretarya hizmetini yürüten BM Kalkınma Grubu Ofisi (UNDGO) ise, üye kuruluşlarla birlikte çalışarak, Kalkınma Grubu tarafından alınacak kararlara ışık tutacak rehberleri, politikaları ve çalışmaları hazırlamaktan sorumludur. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından idare ve finanse edilen Kalkınma Grubu Ofisi, ayrıca, 134 ülkede Mükim Koordinatör'e ve BM ülke Ofislerinin kapasitelerinin güçlendirilmesine destek sağlamaktadır.

BM'nin dünya çapında sürdürülebilir insani kalkınmaya yönelik yardımların en büyük sağlayıcısı olan BM Kalkınma Programı'nın (UNDP) yanı sıra, Dünya Gıda Programı (The World Food Programme, WFP), BM Nüfus Fonu (The UN Population Fund, UNFPA), BM İnsani Yerleşim Programı (UN Human Settlements Programme, UN-HABITAT), BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UN Conference on Trade and Development, UNCTAD), Gıda ve Tarım Örgütü (Food and Agriculture Organization, FAO), Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Teşkilatı (The United Nations Industrial Development Organization, UNIDO), BM Sermaye Geliştirme Fonu (UN Capital Development Fund, UNCDF), BM Çevre Programı (The UN Environment Programme, UNEP), BM Kadın Fonu (United Nations Development Fund for Women, UNIFEM), BM Çocuk Fonu (United Nations Children's Fund, UNICEF), BM İnsani Güvenlik Fonu (UNTFHS), BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK, UN High Commission for Refugees, UNHCR), BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi (UN Office of the High Commissioner for Human Rights, OHCHR), Uluslararası Çalışma örgütü (International Labor Organization, ILO), gibi BM'nin diğer birçok programı da, hükümetler ve sivil toplum örgütleriyle ortaklık kalkınmanın farklı boyutları alanlarında çalışmaktadır (Altan, 2008, 67-68).

5.5. Birleşmiş Milletler Uluslararası Sorunları Önleyebilme Yeteneği

Uluslararası ilişkilerde “sorun” kavramı son derece görecelidir. Bu nedenle genel kabul gören tek bir açıklama geliştirilememiştir. İncelenen konu ve yaklaşıma göre uluslararası sorunları sınıflandırmak mümkündür. Bu sınıflandırmalar genellikle ya uluslararası ilişkileri teorik olarak tanımlamakta kullanılan *epistemolojik*, ya politik sorunları açıklamakta kullanılan *jeopolitik ayırım* ya da uluslararası toplumun organize olarak çözüme çabası gösterdiği sorunları içeren *fonksiyonel ayırım* şeklinde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda uluslararası sorunları şöyle sıralayabiliriz:

- a. Politik sorunlar
- b. Askeri ya da güvenlikle ilgili sorunlar
- c. Ekonomik sorunlar
- d. Ekolojik sorunlar
- e. Sağlıkla ilgili sorunlar
- f. İnsan hak ve özgürlükleri ile ilgili sorunlar

Sayılan bu sorunlar her ne kadar geliştirilen tipoloji gereği ayrı ayrı sıralanmışsa da küreselleşmenin neden olduğu etkileşim ve entegrasyon nedeni ile çoğunlukla iç içe geçmektedir. Bu sorunların BM’in ilgi alanına girmesi içine problemin uluslararası barışı ve düzeni tehdit eden boyutlara ulaşması ya da eğilimi göstermesi gerekmektedir (Birdişi, 2010, 176).

Güvenlik Konseyi, Genel Kurul ve Genel Sekreterlik barış ve güvenliğin tamamlayıcı rol oynar. Birleşmiş Milletler faaliyetleri çatışmaları önleme, arabuluculuk yapma, barışı koruma, uygulama ve barışın inşası gibi başlıca alanları kapsar. Bu tür taahhütlerin etkili olabilmesi için çalışmaların eşzamanlı yapılması ve birbiriyle örtüşmesi gerekir (<http://www.bilgesam.org/tr>, 2013).

5.5.1 Uluslararası Sorunları Çözmede Genel Sekreterliğin Rolü

Genel Sekreter hem kişisel olarak hem temsilcileri ve araştırma komisyonları sayesinde önemli bir role sahiptir. Antlaşma uyarınca, Genel Sekreter uluslararası barış ve güvenliğin muhafaza edilmesini tehdit edebilecek her konuyu Güvenlik Konseyi’nin dikkatine sunabilir. Genel Sekreter, anlaşmazlıkların çözümüne yardım etmek için arabuluculuk yaparak iyi niyet görevini hayata geçirebilir ya da koruyucu diplomasi yolunu izleyebilir. Genel Sekreterin tarafsızlığı Birleşmiş Milletlerin en

büyük değerlerinden biridir. Genel Sekreter birçok örnekte tehditleri barışa çevirmede ve barış anlaşmasının temininde etkili olmuştur (<http://www.bilgesam.org/tr>, 2013).

Genel olarak uluslararası sorunların çözümünde Genel Sekreterliğin yüklendiği rolü üç bölüme ayırmak mümkündür. Birincisi, bir sorun karşısında ihtiyaç duyulan güvenin inşası için gerekli doğru bilgilerin elde edilmesi. Bu bağlamda Genel Sekreterliğin önleyici diplomasi konusunda önemli bir aşırılığı olduğu görülebilir. Yapılması gereken ilk iş, gerekli yüksek düzeyde elçi ve arabulucuların atanması ve ihtiyaç duyulan bölgesel irtibat noktalarının oluşturulmasıdır. İkinci olarak Genel Sekreterlik nezdinde BM'in organlarının harekete geçirilmesi, üçüncü olarak ise uluslararası sorunların çözümünde BM'in etkinliğini artırmak için sahip olunan yapılanma ve kaynakların geliştirilmesini sağlamaktır. Doğru bilgilerin elde edilmesi, çatışmanın ya da sorunun temel nedenini anlamak için gerekli olan önemli bir aşamadır. Doğru teşhis BM'in ve üye devletlerin doğru girişimleri başlatması ve çözüm önerileri geliştirebilmesi için de zorunludur.

Bugün BM sahip olduğu kaynaklar ve örgütlenme ile birlikte uluslararası sorunlarda önemli etkinliğe ulaşabilecek küresel bir örgüttür. Fakat bu kaynakların harekete geçirilmesi üye devletlerin ve özellikle veto hakkı bulunan beş daimi temsilcinin yapıcı ve istekli tutumlarıyla ve BM örgütünü sevk eden genel sekreterin liderlik özellikleriyle yakından ilişkilidir (Bilirdişli, 2010, 176).

5.5.2. Uluslararası Sorunları Çözmede Genel Kurulun Rolü

Genel Kurul BM'de tüm üyelerin temsil edildiği en geniş katılımlı bir meclistir. Birleşmiş Milletler Antlaşması (Madde 11) Genel Kurula "uluslararası barış ve güvenliğin korunması için yapılacak işbirliğinin genel ilkelerini inceleme" ve bu ilkeler doğrultusunda hem üye devletlere hem de Güvenlik Konseyine tavsiyede bulunma yetkisi verir(<http://www.bilgesam.org/tr>, 2013). Özel bir gündemle ya da olağan olarak toplandığında Genel Kurulun aldığı kararlar tavsiye niteliğindedir. Bu nedenle uluslararası alanda ortaya çıkan herhangi bir soruna BM Genel Kurulu aktif olarak müdahale edemez. Bu bağlamda Genel Kurulun uluslararası sorunlar konusunda öncelikle önleyici diplomasi görevini yüklendiğini söylemek daha doğru olur ayrıca genel kurulun kendisine bağlı birimlerden aldığı sürekli raporlar

doğrultusunda uluslararası alanda bir barış kültürü oluşturmak çabası içinde olduğu görülebilir (Bilirdişi, 2010, 177).

BM sisteminde uluslararası politik, askeri ve güvenlikle ilgili sorunlarda genel üstünlük ve kuvvet kullanma yetkisi Güvenlik Konseyinde olmakla birlikte sürekli üyelere birinin olumsuz oy kullanması nedeniyle karşılaşılabilecek tıkanıklıkları aşmak amacıyla ABD, 3 Kasım 1950’de “Barış için Birlik” kararını ortaya atarak kabul edilmesini sağlamıştır. Bu karar göre Güvenlik Konseyinin sürekli üyeleri arasında görüş birliği olmaması durumunda uluslararası barışın ve güvenliğin tehlikeye girdiği durumlarda kuvvet kullanımını da içermek üzere Genel Kurula tavsiye kararı alabilme yetkisi tanınmıştır. Bu karardan sonra Genel Kurul 1 Şubat 1951 tarih ve 498 sayılı kararıyla Çin Halk Cumhuriyetinin Kuzey Kore’yi destekleyerek Güney Kore’ye karşı silahlı saldırıda bulunduğu, saptamasını yapmış ve sürekli veto nedeniyle Güvenlik Konseyinin görevini yapamamasını gerekçe göstererek, “Barış için Birlik” kararı çerçevesinde saldırının bertaraf edilmesi amacıyla üye devletlere askeri güçlerini BM komutasına vermeleri çağrısında bulunmuştur. Onu izleyen 18 Mayıs 1951 tarih ve 500 sayılı karar ile de Genel Kurul ambargo uygulanması tavsiyesinde bulunmuştur. Bu gelişmelere başlı olarak Güvenlik Konseyinin veto nedeniyle temel görevlerini yerine getiremediğini gören pek çok devlet sorunların çözümü için Genel Kurula başvurmaya başlamıştır. Bu nedenle de gerekli olan araştırmaların yapılarak Genel Kurulun bilgilendirilmesi amacıyla geçici komiteler kurulmaya başlanmıştır. Tüm bu gelişmeler sonucunda Genel Kurulun saldırganlığa karşı daha etkin rol alabileceği beklentisi oluşmasına rağmen uygulamada bu gerçekleşmemiştir. Çünkü 1951’den günümüze kadar Genel Kurul bir daha hiçbir zaman müşterek kuvvet kullanımı konusunda tavsiye kararı almamıştır.(Bozkurt, 2003, 50). Bu nedenle de Genel Kurul bu aşamada uluslararası sorunların aktif çözümünde Güvenlik Konseyine alternatif olarak düşünülemez. BM Güvenlik Konseyi çoğunlukla BM üyesi olmayan ülkelerdeki potansiyel sorunlarla baş etmeye çalışmakta ve bu konuda oldukça önemli tecrübeler edinmektedir. Genel Kurul Başkanı, Güvenlik Konseyinin bu kazanımlarından yararlanmak amacıyla aylık olarak Güvenlik Konseyi başkanıyla bir araya gelmekte ve görüş alışverişinde bulunmaktadır. Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında öncelikli rolün Güvenlik Konseyinde olmasına karşın ekonomik ve sosyal alanda uluslararası

işbirliğinin geliştirilmesi ve sorunların çözülmesi konusunda Genel Kurul daha belirleyici konumdadır. Anlaşmanın 13'ncü maddesine göre Genel Kurul ekonomik, sosyal, kültürel alanlarda, eğitim ve sağlık alanlarında uluslararası işbirliğini geliştirmek ve ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan hakları ile temel özgürlüklerden yararlanmasını kolaylaştırmak için araştırmalar yapılmasına önayak olur ve bu amaçla tavsiyelerde bulunur. Güvenlik amaçlı olan bir örgütün bu şekilde ekonomik ve sosyal konularda yetkilendirilmesi yalnızca barışın korunması değil aynı zamanda barışın temellerinin güçlendirilmesi amacına yöneliktir.

Ayrıca Genel Kurul uluslararası hukukun geliştirilmesi ve düzenlemeye ilişkin çalışmaların yapılması konularında da tavsiye kararları almakla yetkili kılınmıştır. BM Anlaşmasından anlaşılacağı üzere Genel Kurulun aldığı kararlar tavsiye niteliğinde olup herhangi bir yaptırım gücü ve devletler için başlayıcılığı yoktur. Fakat BM'e üye devletlerin sayısı ve devletler arasındaki bağımlılığın artması dikkate alındığında Genel Kurul kararlarının manevi bir aşırılık ve başlayıcılığa sahip olduğu ve alınan kararların dünya kamuoyu önünde manevi bir müeyyide getirdiği kabul edilmektedir (Bozkurt, 2003,53).

5.5.3. Uluslararası Sorunları Çözmede Ekonomik ve Sosyal Konseyin Rolü

Barış ve güvenlik konusunda kabul edilen yeni yaklaşım doğrultusunda Ekonomik ve Sosyal Konsey, Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi ile daha fazla etkileşim içine girmiştir. 1998 yılında Ekonomik ve Sosyal Konseyin Haiti ile ilgili sorunlarda çözüm önerilerini almak için Güvenlik Konseyine davet edilmesinden beri bu etkileşim artarak devam etmektedir. Bu tarihten sonra oluşturulan "Ad Hoc" danışma guruplarının içinde yer alan Ekonomik ve Sosyal Konsey uluslararası sorun ve çatışmaların önlenmesi konusunda daha aktif görevler almaya başlamıştır. Bu değişimin temel nedeni uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için önleyici önlemler arasında sosyo-ekonomik sorunların öncelikli olarak ele alınmaya başlanması yatmaktadır (Birdişli, 2010,177-178).

5.5.4. Uluslararası Sorunları Çözmede Uluslararası Adalet Divanının Rolü

BM'in uluslararası sorunları çözme çabaları içinde Adalet Divanının vazgeçilmez bir önemi vardır. Adalet Divanı barış anlaşmaları ve sorunlara yönelik

çözüm önerilerine evrensel hukuk bağlamında katkıda bulunur. 2000 yılının sonunda BM'in 60 üyesi Adalet Divanı kararlarının başlayıcılığını kabul ettiklerini açıklamışlardır. BM Anlaşmasının 94'ncü maddesine göre uyuşmazlık konusunda Adalet Divanına başvuran taraflardan biri diğer tarafın yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda Güvenlik Konseyine başvurabilmektedir. Bu durum Adalet Divanının uluslararası toplum nezdinde itibarını artırarak sorunların çözümünde aktif rol oynamasına neden olmaktadır (Birdişli, 2010, 178).

5.5.5. Uluslararası Sorunları Çözmede BM Güvenlik Konseyinin Rolü

Uluslararası bir anlaşma niteliği taşıyan Birleşmiş Milletler Antlaşması, üye devletleri sorunlarını uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye sokmayacak şekilde barışçıl bir yolla çözmekle yükümlü kılar. Bu devletler başka devletlere karşı tehdit oluşturmaktan ve güç kullanmaktan kaçınmalıdır. Devletlerin sorunları Güvenlik Konseyine getirme hakları vardır. Güvenlik Konseyi, Birleşmiş Milletler'in barış ve güvenliğinin sağlanmasından sorumlu en yetkili organıdır. Antlaşma uyarınca, üye devletler, Konseyin kararlarını kabul etmek ve uygulamak zorundadır. Diğer Birleşmiş Milletler organlarının verdiği tavsiyelerin, Konseyin kararları gibi bağlayıcı bir niteliği yoktur; fakat uluslararası toplumun görüşünü dile getirerek durumu etkileyebilir (<http://www.bilgesam.org/tr>, 2013).

Ulusların egemen eşitliği üzerine kurulan BM'de beş daimi üyenin veto yetkisi bu temel ilkenin istisnasını oluşturmaktadır. Diğer üyelerin böyle bir ayrıcalığı baştan kabul ederek anlaşmaya taraf olmalarının nedeni, uluslararası barışın ancak söz konusu bu beş üyenin uzlaşma içinde hareket etmeleri ve birbirlerini dengelemeleri ile mümkün olacağını düşünmelerinden kaynaklanan realist bir varsayımın sonucu olabilir (Birdişli, 2010, 178).

Uluslararası barış ve güvenlik konusunda yüklenen bu önemli sorumluluğa rağmen veto hakkı yüzünden Soğuk Savaş yılları boyunca adeta etkisizleşen Güvenlik Konseyi, 1990 yıllarından itibaren eriyen buzlarla birlikte etkinliğini her geçen yıl artırmıştır. BM'in kurucu anlaşmasına göre Güvenlik Konseyi iki tür yetki ile donatılmıştır (Bozkurt, 2005, 30) :

a. Barışı bozmaya yönelik tehditleri ya da saldırganlığı belirlemek ve çözüm üretmek için tavsiyelerde bulunmak

b. Bu bağlamda gerektiğinde kuvvet kullanımını da içeren başlayıcı kararlar almak.

Güvenlik konseyi uluslararası barışın tehdit altında olduğunu düşündüğünde sahip olduğu yetkileri kullanırken diğer BM organları ya da üye devletlerin talep ve iddialarıyla bağlı değildir. Ayrıca Güvenlik Konseyinin aldığı kararların BM amaç ve ilkelerine uygunluğunu denetleyecek bir makamda yoktur (Bozkurt, 2005, 30). Ve yine anlaşmanın 25'nci maddesine göre de Güvenlik Konseyin kararları üye devletler için bağlayıcıdır. Bu nedenle Güvenlik Konseyi tarafından alınan ve Genel Kurul tarafından onaylanan kararların uygulanması için Güvenlik Konseyi askeri güç kullanabilir. Fakat uygulamada Irak'ın işgaline gelinceye kadar Güvenlik Konseyinin bu konularda genellikle risk almaktan çekindiği gözlenmektedir. Bu nedenle Güvenlik Konseyi'nin geride düzinelerce çözüm önerileri bırakmış olmasına karşın bunlardan çoğunun hayata geçmediği görülebilir. Ayrıca Güvenlik Konseyinin kurucu beş üyesinin özellikle ABD'nin etkisi altında kaldığı Güvenlik Konseyine yöneltilen eleştiriler arasındadır. Yapılan genel değerlendirmeler, Güvenlik Kurulunun aldığı kararların uygulanabilirliğinin üyelerinin tutumlarına bağlı olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca 1991'de ki "Çöl Fırtınası Harekâtı" ve ABD'nin Somali'ye müdahalesinde olduğu gibi BM'in güç kullanımının Pentagon ofislerinde şekillendirildiği ve İsrail gibi kimilerin Güvenlik Konseyi kararlarına ilgisiz kalabildiği yine getirilen eleştiriler arasındadır (Birdişli, 2010, 179).

Yine başka bir eleştiri olarak BM anlaşmasının 26'ncı maddesinde uluslararası barışın sağlanması için silahlanmanın kontrol altına alınması ve ekonomik kaynakların olabildiğince az bir kısmının silahlanmaya ayrılması öngörülürken Güvenlik Konseyinin beş daimi üyesinin dünyada silah satışları en yüksek olan ülkeler olması da önemli bir çelişkidir. BM anlaşmasının 41. ve 42. maddelerine göre Güvenlik Konseyinin uluslararası sorunları çözmede uyguladığı yöntemler; diplomatik yaptırımlar, ekonomik yaptırımlar ve askeri yaptırımlardan oluşmaktadır.

a. Diplomatik yaptırımlar: Bir zorlama aracı olarak diplomatik yaptırımlar uluslararası hukuka aykırı davranan devleti bu davranışından vazgeçirmeye yöneliktir. Diplomasi uluslararası ilişkilerde bir dış politika aracı olduğundan taraflara uzlaşma için çağrı yapmaktan, diplomatik ilişkilerin askıya alınması veya teşkilattan çıkarmaya kadar bir çok yöntem uygulanabilmektedir. Fakat daha önce

Fransa hükümetine ve ırkçı uygulamaları nedeniyle Güney Afrika aleyhine aldığı diplomatik müeyyide uygulaması kararı yeterince etkili olmadığı için ekonomik yaptırımlara daha sık başvurulmaktadır. Özellikle uluslararası alanda karşılıklı bağımlılığın artışı günümüzde diplomatik yaptırımlar fazla taraftar da bulmamaktadır.

b. Ekonomik Yaptırımlar: Diplomatik yaptırımların çoğu kez manevi etkiden öteye gidememesi ekonomik yaptırımlara daha sık başvurulmasını gerektirmiştir. Ekonomik yaptırımların en önemlisi sorun çıkarıcı devlet ya da devletlere ekonomik ambargo uygulamasıdır. BM ambargoları genellikle bir ülkede yaşananlar insanlık suçu boyutuna ulaştığında son çare olarak uygulanmaktadır. Bunun nedeni ekonomik, siyasal ve stratejik çıkarlar nedeniyle üye devletlerarasında mutabakat sağlanamamasıdır. Buna başlı olarak BM Ekonomik ambargoları üye ülkelerden özellikle güçlü devletlerden yeteri kadar destek görmediği için sistemli olarak delinmektedir.

c. Askeri Yaptırımlar: Askeri yaptırımlar; silah ambargosu ve askeri müdahaleyi içerir. BM anlaşmasının 42'nci maddesi uluslararası sorunların çözümünde ekonomik ve sosyal yaptırımların sonuç vermemesi durumunda kara, hava ve deniz kuvvetleri aracılığıyla askeri güç kullanımına izin vermektedir. Bu hükümler aynı zamanda bir askeri gücün var olmasını ve bu gücün kullanımında zorunlu olan sevk ve idareyi gerektirmektedir. Anlaşmanın 43'ncü maddesi gereği her üye bu konuda ihtiyaç duyulan gücü konseyin kullanımına sunmak zorundadır.

Yine anlaşmanın 47'nci maddesine göre de bu ortak kuvvetin sevk ve idare edilmesi için bir Askeri Kurmay Komitesi kurulması gerekmektedir. Askeri Kurmay Komitesi sürekli üyelerin kurmay başkanlarından ya da onların temsilcilerinden oluşur. Komite gerektirdiğinde başka bir üyeyi işbirliği için çağırabilir. Bu komite BM emrine verilen tüm kuvvetlerin stratejik açıdan yönetilmesinden sorumludur. Aslında 42'nci madde ortak bir kuvvet oluşturulabilmesini Güvenlik Konseyi ile kuvvet verecek devletlerarasında antlaşma yapılmasını ve bu antlaşmaların üye devletlerin anayasaları gereğince onaylanmalarını gerektirmektedir. Fakat belirtilen antlaşmalar çoğunlukla gerçekleştirilemediği için Güvenlik Konseyinin bu güne kadar uyguladığı askeri önlemlerin hiç birisini 42'nci maddeye dayandırmak mümkün olmamıştır (Duran,1998,133).

BM'in kuruluşundan bu güne birçok kez değişik isimlerle BM emrinde milli güçler uluslararası harekâta katılmışlardır. Fakat bu kuvvetlerin oluşumu ve müdahale biçimi her olayda farklı gerçekleşmiştir. Bunlardan Kore Savaşı ve Irak-Kuveyt Savaşı gibi kimileri gerçek bir yaptırımı içerirken, kimileride Kıbrıs müdahalesinde olduğu gibi mevcut durumu korumayı amaçlamaktadır (Bozkurt, 2003, 39). BM tarafından yapılan askeri harekâtlar barış operasyonları olarak nitelendirilmektedir. Bu operasyonlar nitelik olarak; Önleyici Diplomasi (Preventive Diplomacy), Barışı inşa (Peacebuilding), Barışı Sağlama (Peacemaking) ve Barışı Koruma (Peacekeeping) harekâtlarıdır. Silah ambargoları ise BM'in tartışmalı yaptırımlarından bir diğeridir. Silah ambargolarının üye devletlerin isteksiz davranmaları nedeniyle etkisiz kaldığı ve bazen farklı sonuçlar doğurduğu getirilen eleştiriler arasındadır. Örnek olarak, BM Güvenlik Konseyinin Etiyopya ve Eritre'ye uyguladığı silah ambargosunun etkisiz kaldığını çünkü bu durumun savaşları finanse etmek için kadın ticaretini artırdığı ya da bu ülkelerin İran, Kuzey Kore, Libya gibi ülkelere yönelmeye başladığı veya lokal olarak bu silahları üretmeye yöneldikleri konusunda eleştiriler getirilmiştir.

Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü raporlarına göre 1990 ve 2001 arasında tüm dünyada 57 büyük çaplı silahlı çatışma gerçekleşmiştir ve bunlardan sadece 8'ine karşı BM silah ambargosu yaptırımını uygulanmıştır. Bu gibi ambargolar genellikle geç gerçekleşmektedir ve çatışmaları önlemekte etkisiz kalmaktadır. Yaptırım komitesi silah ambargosu uygulaması gereken BM üye ülkelerini gözlemlemekte yetersiz kaldığı için yasadışı silah kaçakçılığı ve ticareti de önlenememektedir. Ayrıca yaptırımları takip etmekle sorumlu olan yaptırım komitesi bu görevini genellikle BM Araştırma Ekiplerinin raporlarına göre gerçekleştirmekte bu ekipler ise teknik yetersizlikler ve zaman sorunuyla boğuşmaktadır.

Geçen on yılda Angola'da silahlı isyancılara (1992–2002), Etiyopya ve Eritre (2000–2001), Irak (1990–2003), Libya (1992–2003) ve eski Yugoslavya'ya (1991–1996 ve 1998–2001 yılları arasında) silah ambargosu uygulanmasına rağmen silah temininin önüne geçilememiştir. Hatta ambargolar silah teminini sadece güçleştirdikleri için silahların daha pahalıya satılmasına neden olmaktadır. Yapılan bazı araştırmalarda ise yasadışı yollardan sağlanan silahların çıkış noktalarının Belçika, Almanya, Çin, Mısır Romanya, Rusya, Sırbistan, Ukrayna gibi ambargo

uygulamakla yükümlü ülkelerde yer alan şirketler olduğu saptanmıştır (Birdiqli, 2010, 180–181).

5.6. Uluslararası Adalet Divanı ile Güvenlik Konseyi Görev Paylaşım Sorunları

Uluslararası hukukta devletlerin üzerinde yer alacak kurumlar olmadığından dolayı; aynı olay üzerinde farklı organların yetkilerinin örtüşmesi veya üst üste gelmesine bazen de çatışmasına neden olmaktadır. Bunun en tipik örneği ise Uluslararası Adalet Divanı ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi arasındadır. Güvenlik Konseyi siyasal karar verirken, Adalet Divanı da yargısal karar verirken aynı konu üzerinde karar vermek zorunda kalabilirler. Bu durumda kararlar arasında örtüşme de olabilir, çatışma da olabilir. Örtüşme halinde bir sorun olmamasına rağmen çatışma halinde uluslararası hukukta ne olacağı tartışmalıdır (Ünal,2005).

Uluslararası Adalet Divanı; Birleşmiş Milletlerin temel yargı organıdır. Uluslararası Adalet Divanı, bağımsız olup hiçbir organın yetkisine tabi değildir. Uluslararası Adalet Divanı; sadece devletlerarası problemlerle ilgilenen evrensel bir mahkemedir. Ayrıca Divan talep üzerine mütalaa da vermektedir. Mütalaalar yargı kararları gibi bağlayıcı olmamakla birlikte önemlidir. Ayrıca görüşler bağlayıcı olmadığından dolayı, Divanın bu kararları yetki çatışmasına uygun değildir. Dolayısıyla Divan'ın sadece devletlerle ilgili ve bağlayıcı kararları sonucu yetki çatışması ortaya çıkmaktadır. Güvenlik Konseyi ise; BM antlaşmasına göre, uluslararası uyuşmazlıkların çözümünde asıl yetkili organdır. Güvenlik Konseyi ve Adalet Divanı arasındaki temel sorun, her iki organın da aynı konu üzerinde bağlayıcı kararlar alabilmeleri ve kararların da birbirleriyle örtüşmemesi durumunda ortaya çıkar. Bunun nedeni ise BM mevzuatında yetki paylaşımının açıkça belirtilmemesidir. Bu yüzden Uluslararası Hukukta hangi organın hangi yetkilerinin olduğuna dair tartışmalar devam etmektedir. Güvenlik Konseyi'nin tavsiye kararlarının bağlayıcılığı olmadığından eğer Divan'ın yargı kararı varsa, yargı kararlarına uymak zorunlu olduğundan Divan kararı uygulanır. Ancak Güvenlik Konseyi'nin bağlayıcı bir kararına karşılık, Divan'ın da bunun aksi bir yargı kararı varsa yetki çatışması ortaya çıkar (Göçer, 2007, 695).

Aslında Birleşmiş Milletler Şartı'nın 36. maddesi, organlar arasında çatışma olabileceğini kabul etmiş ve bu uyuşmazlığın önlenmesi için taraflarca önceden

kabul edilmiş bütün usulleri göz önünde tutacağını ve Konsey'in hukuki uyuşmazlıkları Divan'a sunması gerektiği belirtilmektedir: Birleşmiş Milletler Şartı madde 36;

1.Güvenlik Konseyi, 33. Madde'de belirtilen nitelikte bir uyuşmazlığın ya da benzeri bir durumun herhangi bir evresinde, uygun düzeltme yöntem ya da yollarını tavsiye edebilir.

2.Güvenlik Konseyi, bu uyuşmazlığın çözülmesi için taraflarca önceden kabul edilmiş olan tüm yöntemleri göz önünde tutacaktır.

3.Güvenlik Konseyi bu Madde'de öngörülen tavsiyelerde bulunurken, genel kural olarak, hukuksal nitelikteki uyuşmazlıkların taraflarca Uluslararası Adalet Divanı Statüsü hükümlerine göre Divan'a sunulması gerektiğini de göz önünde tutacaktır (Genç,1999,39).

Ancak Konsey bunu, Divan tarafından önceden verilmiş olası kararların göz önüne alınması biçiminde yorumlamaktadır. Tarihi yorum metodunu kullanarak şartı hazırlayanların düzenleme çalışmaları sırasında güttüğü amaca bakılmalıdır. Birleşmiş Milletler Şartının 36. maddesinin hazırlık çalışmaları ise Konsey'in yetkisini sınırlandırmak olmadığını doğrulamaktadır. Güvenlik Konseyi, olası bir yetki çatışmasını engellemek için Divan'ın görüşmekte olduğu konuyu gündeminden çıkarabilir; fakat böyle bir şey yapma zorunluluğu yoktur. Ayrıca Konsey, Divan'dan önce karar vermek için, Divanın henüz gündemine almadığı bir konuyu gündemine alabilir. Güvenlik Konseyi'nin bu yetkisi kötü niyetle kullanılmaya açıktır, zira yargı organları siyasi organlara karşı yavaş işlediğinden, Güvenlik Konseyi bir olaya önce müdahale ederek gündemine alacak ve böylece Divan'ı saf dışı bırakabilecektir. Divan'ın ise böyle bir takdir yetkisi yoktur. Divan önüne gelen olayı siyasi bir denetim yapmadan görmek zorundadır. Divan; ancak ağır sebeplerin varlığı halinde mütalaa vermekten kaçınabilir. Birleşmiş Milletler Şartı 36. maddesinin 3. fıkrasında Güvenlik Konseyi'nin uyuşmazlıkların barışçıl çözüm çabalarında hukuki sorunların Divan'a götürmesi gerektiğini göz önüne alacağını belirtmiştir. Maddeden de anlaşılacağı üzere; “göz önüne alacak” derken Güvenlik Konseyi'nin böyle bir şey yapma zorunluluğunun olmadığını anlayabiliriz. “Lockerbie” davasında; ABD havayollarına ait bir Pan Am 103 tipi yolcu uçağının 1988 yılında havada patlamasıyla vuku bulan kaza sonucu birçok Amerikan ve İngiliz vatandaşı hayatını kaybetmişti. ABD ve

İngiltere bu olaydan iki Libyalıyı sorumlu tutmuş ve yargılanmak üzere iade edilmelerini istemişti. Libya ise Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanunsuz Hareketlerin Önlenmesi Sözleşmesi'nin 18. maddesindeki “iade et veya yargıla” maddesini iade etmeyerek yargılamak istemiş ve suçluları iade etmemişti. Bunun üzerine 1992 yılında Güvenlik Konseyi oybirliği ile aldığı bir kararda, Libya'nın ABD ve İngiltere'nin taleplerini yerine getirmesini; iki sanığı bu iki ülkeden birine teslim etmesi, ilgili tüm bilgileri ifşa etmesi ve uygun bir tazminat ödemesini istedi. Bu talepler Libya tarafından reddelince, ABD, İngiltere ve Fransa konuyu bir kez daha Güvenlik Konseyine getirerek, teröristlerin İngiltere'ye ya da ABD'ye teslim etmediği gerekçesiyle Libya'ya karşı silah ambargosu, uçuş yasağı ve bazı diplomatik yaptırımlar öngören bir karar alınmasını sağladı. Buna karşı Libya, 1992 yılında Uluslararası Adalet Divanı'na başvurarak bu yaptırım kararının durdurulmasını istedi. Divan ise bu isteği BM Şartına göre bir devletin haklarının ihlal edilmesi sonucunu doğuran bir Güvenlik Konseyi kararına karşı, Uluslararası Adalet Divanı'nın ancak bu karara “hukuki” inceleme yapabilme yetkisinin olduğu kabul etmişti. Buna göre esasa, yani kararın içeriğine ilişkin bir düzeltme veya inceleme yapılamazdı. Divan, bu davada bir konu hakkında ilk önce Güvenlik Konseyi karar vermişse, bu karara Divanın uyması gerektiğini kabul etmiştir. Buna karşın ilk kararı Divanın vermesi durumunda -ki yargısal süreç yavaş işlediğinden bunun olma ihtimali azdır- Konsey Divanın almış olduğu karara uyacaktır. Çünkü konsey kararları da Divan kararları da Birleşmiş Milletler Şartına göre aynı hiyerarşik konumda yer almaktadır. Buradaki asıl ölçüt önce karar verenin kararının üstün tutulacağıdır. Oysa pratikte Güvenlik Konseyi kararları daha üstün niteliktedir. Divanın Lockerbie davasındaki kararı bunun kanıtıdır. Divanın Lockerbie davasında Konsey kararlarını üstün görmesine karşın, Konsey kararları da emredici hukuk kurallarına; yani “jus cogens”e aykırı olamaz. Eğer Divan'ın veya Konseyin jus cogens'e aykırı bir kararı varsa bu iki organdan biri diğerinin kararını gözden geçirmelidir. Böylece Divan, Güvenlik Konseyi kararlarını Lockerbie davasındaki içtihadına göre denetleyebilir. Ancak bunun için Güvenlik Konseyi kararlarının jus cogens'e veya Birleşmiş Milletler Şartı'na aykırı bir karar alması gerekmektedir. Bu bakımdan Divan her zaman Güvenlik Konseyi kararlarını denetleyemez (<http://www.hukuki.net/>, 2013).

5.6.1. Adalet Divanı'nın BM'in Siyasi Organları ile İlişkileri ve Yetki Çatışması Sorunu

Esasen, Adalet Divanı'nın Güvenlik Konseyi ile olan ilişkileri yetki çatışması durumları yaratmaya elverişli olmakla birlikte, Divan'ın Genel Kurul ile olan ilişkilerine de kısaca değinmekte yarar bulunmaktadır. Bu çerçevede özellikle, Genel Kurul'un bir devlete, Adalet Divanı tarafından empoze edilen yükümlülüklere aykırı bir hareket tarzı benimsemesini tavsiye etmesi varsayımı düşünülebilir. Bilindiği üzere, Genel Kurul'un bir tavsiye kararı, uluslararası hukuk kaynakları hiyerarşisinde, Adalet Divanı kararları ile aynı değere sahiptir. Zira Genel Kurul kararları da, Divan kararları gibi, kaynağını doğrudan doğruya BM Şartından almakta ve Şart'ın 103. maddesi uyarınca, diğer uluslararası hukuk normlarından üstün bulunmaktadır. Ancak Divan kararlarının zorunlu ve bağlayıcı olmasına karşın, Genel Kurul kararlarının bağlayıcı gücü bulunmamaktadır. Dolayısıyla, 3 Kasım 1950 tarihli ve 377 sayılı "Acheson kararı" uyarınca, devletlerin sorumluluğunun belirlenmesinde, Genel Kurul'un Güvenlik Konseyi'nin yerini alması ve aynı sorunun Adalet Divanı önüne de götürülmüş olması varsayımının da, Divan'ın alacağı kararların, ilke olarak, üstün ve bağlayıcı bir nitelik taşıması söz konusu olacaktır. Ancak, Konsey'in barışın korunması alanındaki yetkilerinin kullanılmasından dolayı, Genel Kurul kararlarına özel bir etkinlik veya herhangi bir bağlayıcı güç kazandırılmak istenmesi halinde ise, Divan ile Konsey arasındaki olası yetki çatışmalarına benzer bir durumla karşılaşılacaktır. Asıl yetki çatışması durumları yaratmaya elverişli olan, Güvenlik Konseyi ile Adalet Divanı arasındaki ilişkileri ele almak gerekirse, bu iki organ arasındaki ilişkilerde temel sorun, her iki organın da aynı konularda devletler bakımından zorlayıcı kararlar alabilmeleri ve aldıkları kararların, kimi durumlarda birbiri ile uyumlu olmaması ve hatta açık bir çelişki içinde olabilmesi olgusudur.

Gerçekten de, Konsey kararları ile Divan kararları arasında uygunluk bulunması halinde herhangi bir sorun ortaya çıkmamasına karşın, kararlar arasında uygunluk bulunmaması durumunda, özellikle de, diğer organ tarafından bir karar alındıktan sonra, aynı konuda karar almak durumunda kalan öteki organın, kendisinden önce alınmış olan karara uyması gerekip gerekmediği büyük bir sorun olarak ortaya

çıkılmaktadır. Bu anlamda, ilişkilerdeki sorunlar iki organın yetki alanlarının belirlenmesinden; daha doğrusu, yetkilerin açık ve net bir paylaşımının mevcut olmamasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanında, gerek Konsey'in gerekse Divan'ın Birleşmiş Milletlerin temel organlarından olmalarından dolayı (Şart'ın 7. 24. ve 92. maddeleri), aralarında hiyerarşik bir eşgüdüm ilişkisinin bulunmaması ve yetki çatışmalarının çözümüne yönelik bir mekanizmanın yokluğu da, bu tür sorunların ortaya çıkmasında aynı ölçüde etkindir (Göçer, 2005, 696).

Sonuç olarak, Divan ve Güvenlik Konseyi kararları arasında bazen yetki çatışmaları ortaya çıkmaktadır. Uluslararası organlar ise bunu mevcut siyasi yapıya göre şekillendirmekte, kimi zaman Güvenlik Konseyinin kararlarını üstün tutmakta, kimi zaman da Divan kararlarını üstün tutmaktadır. Ancak Divanın yargısal, Konseyin ise siyasi bir organ olması; uluslararası alanda da siyasi mekanizmanın iç hukuktakinin tersine yargısal işlemlerden üstün olmasını sağlamış bu nedenle de Güvenlik Konseyi kararlarının üstün olduğu görüşü daha baskın çıkmıştır. Zira siyasi kararlar çoğu zaman taraflı olabilmekte, haklıyla haksızı iyi ayırt edememektedir. Yargısal kararlar ise olayın hukuki boyutunu inceleyip; jus cogens'e, insan haklarına, BM Şartına ve diğer uluslararası sözleşmeleri esas alınarak karar verilir. Ancak yargısal organların da bu konuda bazen siyasi kararlar gibi "yanlı" kararlar verdiği görülmektedir (<http://www.hukuki.net>, 2013)

5.6.2.Güvenlik Konseyi İle Divan Arasındaki Yetki Çatışmasının Önlenmesine Yönelik Bir Mekanizma Yokluğu

Güvenlik Konseyi, BM Şartı'nın VI. ve VII. Bölümleri uyarınca, ya kendiliğinden ya da diğer organların veya devletlerin harekete geçirmesi ile barışı tehdit veya ihlal eden her türlü hukuka aykırı tutum ve davranışla ilgilenebilmektedir. Söz konusu hukuka aykırı eylemlerin belirsiz tanımı ve Konsey'in sahip olduğu siyasi takdir, Konsey'e konu bakımından çok geniş bir yetki alanı öngörmektedir. Konsey'in sahip olduğu bu yetkinin, Konsey'in ilgilendiği konuda karar almak durumunda olan Divan'ın yetkisi ile en azından kısmen, çakışması veya üst üste gelmesi, ihmal edilebilecek bir olasılık değildir. Öğretide bu tür durumları nitelendirmek bakımından, "paralel yetki" den söz edilmektedir Ayrıca,

Adalet Divanı da, birçok kez, Konsey'in ve Divan'ın görevlerinin eşzamanlı olarak icra edilebilmesinin son derece olanaklı olduğunu dile getirmiştir (Arsava, 2007, 1).

Bunun yanında, uluslararası yargı, "kendi yetkisini belirleme" kuralı uyarınca, yargıcın kendi yetkisi hakkında karar vermekte özgür olduğunu da kabul etmektedir. Konu bakımından yetki açısından, ilk bakışta ne Divan'ın ne de Konsey'in yetkisine bir sınır öngörülmemiştir. Buna karşın usul açısından ise, Konsey, kendi yetki alanına giren sorunlarla resen ilgilenebileceğinden, tam bir faaliyet özgürlüğüne sahip iken, Divan'ın yetkisi, tarafların bu yetkiye rıza göstermeleri ve tarafların talep ettiğinden öteye gidememe ilkeleri ile sınırlandırılmış bulunmaktadır. Usul nitelikteki bu farklılıkların ötesinde, özellikle uluslararası uygulama, Konsey ve Divan'ın, farklı yollardan, aynı sorunlarla ilgilenebilmesinin olanaklı olduğunu ortaya koymaktadır. İlk olarak, Konsey'in, Şart'ın VI. veya VII. Bölümü uyarınca, tavsiye kararları almış olması halinde, bu kararlar uyulması zorunlu bir nitelik taşımadığından ve Divan'ın bağlayıcı güce sahip kararlarının üstün tutulması gerekeceğinden, herhangi bir çatışma sorunu ortaya çıkmayacaktır. Ancak Güvenlik Konseyi'nin barışın korunması konusundaki tavsiye kararlarının özel bir bağlayıcı güce sahip olduğu kabul edilirse, bu durum, Konsey'in zorunlu kararlarının yaratabileceği yetki çatışması sonuçlarına götürebilecektir. İkinci olarak, Konsey'in, Şart'ın VII. Bölümüne dayanarak, devletler bakımından uyulması zorunlu kararlar almış olması durumunda, aynı konu hakkındaki Divan kararlarından kaynaklanabilecek yükümlülüklerle bir çatışma söz konusu olabilecektir. Böyle bir durumda çatışmanın giderilmesi amacıyla, hiyerarşik yetki ilkesi gibi bir takım ilkelere başvurulması da olanaklı değildir. Zira gerek Divan gerekse Konsey, BM Şartı'nın 7. maddesi uyarınca Örgütün birer temel organı olduklarından, hiyerarşik biçimde birbirlerine bağlı değildirler. BM Şartı, belli bir durum hakkında karar verme yetkisinin hangi organa ait olacağını saptama yetkisini, bu iki organdan hiçbirine tanımamaktadır. Zira ilke olarak her organ yetkisinin sınırlarını özerk bir biçimde yorumlayabilme olanağına sahiptir. Divan bakımından bu ilke, Divan Statüsünün 36. maddesinin 6. Paragrafında açıkça öngörülmektedir. Bu hükme göre, Divan'ın yetkili olup olmadığı hususunda uyuşmazlık olması halinde, bu konuda kararı Divan verecektir. Ancak Divan diğer organlara karşı bu yetkiye sahip değildir. Böylece, BM Şartı sisteminde bir organın bir konuda karar alma yetkisi, diğer bir

organın aynı sorunla ilgileniyor olması olgusu tarafından sınırlandırılmadığı için, Şartı yorumlama yetkisi bakımından gerçek bir dağınıklık veya bölünmüşlük söz konusudur (Arsava,2007, 2).

Bu durum, Divan ile Konsey arasındaki yetki çatışmalarını bertaraf edebilecek bir çatışma ilkesinin mevcut olmadığı şeklinde yorumlanabilmektedir. Konseyi Divana tabi kılacak zorlayıcı mekanizmaların yokluğu karşısında, Güvenlik Konseyi ancak Divanın görüşmekte olduğu bir konudan el çekerek, olası bir yetki çatışması durumunu önleyebilir. Fakat Şart'ın hiçbir hükmü Konsey bakımından böyle bir yükümlülük öngörmediğinden, Konsey'in bunu yapmak yönünden hiçbir hukukî zorunluluğu bulunmamaktadır. Ayrıca uygulamada, Konsey'in, Divan'dan önce karar vermek bakımından, Divan henüz konu ile ilgilenmeye başlamadan önce, harekete geçerek konuyu gündemine alması olanaklıdır Buna karşın Divan, sorunu çözme bakımından aynı olanağa sahip değildir. Zira usulüne uygun bir biçimde dava açıldıktan sonra, Divan harekete geçmeye ve açılan davayı görmeye mecbur olup, siyasi yerindelik sebeplerine istinaden, bir davanın görülmesini reddetme bakımından, hiçbir takdir yetkisine sahip değildir. Divan'ın bir konu ile ilgilenmekten çekilebileceği tek durum, kendisinden bir danışma görüşü talep edildiği durumdur (Göçer,2007, 698).

Zira Divan Statüsünün, 65. maddesi Divanın bir danışma görüşü verebileceğini öngördüğünden, Divan, koşulları göz önüne alarak özellikle de ağır sebeplerin varlığı halinde, danışma görüşü talebine cevap vermeme yetkisini muhafaza etmektedir

Yetki çatışması açısından diğer önemli bir nokta, bu çatışma sorununun, sadece Divan ile Konsey'in aynı zamanda aynı sorunla ilgilendikleri durumlarda değil, fakat her iki organın farklı zamanlarda aynı sorunu ele aldıkları durumlarda da ortaya çıkabileceği hususudur. Normal olarak iç hukuk düzenlerinde zaman yönünden çatışma sorunu, yargı kararlarının bağlayıcı ve kesin olmasını ifade eden kesin hüküm ilkesi ile çözümlenmektedir. Ancak bu ilkenin, uluslararası hukukta uygulanmasının kabul edilebileceği durumlarda dahi, siyasi organların kararlarına uygulanabilmesi olanaksızdır. Ayrıca, BM Şartı'nın 36. maddesinin 1. paragrafı, Güvenlik Konseyi'nin, 33. maddede belirtilen nitelikte, bir uyuşmazlığı gelişiminin her aşamasında, uygun düşen düzeltme usul veya yöntemlerini tavsiye edebileceğini belirtmektedir. Bu hükümde sınırsız zaman boyutuna yapılan atıf (uyuşmazlığın “her

aşaması”), daha önce bir Divan kararına konu olmuş olan bir sorunun, Güvenlik Konseyi tarafından, siyasi bir bakış açısı altında, yeniden ele alınmasına olanak sağlamaktadır. Şu halde, her bir somut durum çerçevesinde, kesin hüküm ilkesinin uygulanıp uygulanmayacağına karar verecek olan organ Güvenlik Konseyi olmaktadır. Ayrıca Divan kararlarının sadece uyuşmazlığın tarafları bakımından bağlayıcı sonuç yaratması ve Güvenlik Konseyi gibi üçüncü özneleri hukuken etkilememesi olgusu da, bu yorumu destekler nitelikte görünmektedir. Bunun yanında, öğretilerde bir kısım yazarlar, Konsey’in, bir uyuşmazlığın tarafları arasında yürürlükte olan ve uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmeye elverişli bulunan hukuk kurallarını göz ardı eden kararlar alabileceğini ileri sürmektedir. Kaldı ki, Konsey bakımından bu olanağın, Konseye Divan kararlarını gözden geçirme yetkisi tanıdığı öne sürülen Şart’ın 94. maddesinin 2. paragrafı tarafından doğrulandığı da belirtilmektedir. Her ne kadar, aynı sorun dolayısıyla, Divan’ın yargısal yetkisi ile Konsey’in siyasi yetkisi bir çatışma yaratmaksızın birlikte var olabilir ise de, yetkilerin çakışması veya üst üste gelmesinin kararlar arasında çelişki yaratması da aynı ölçüde olanak dâhilinde bulunmaktadır. Zira iki organın uluslararası hukuk normlarını farklı şekilde yorumlamalarını önleyecek ve böylece farklı organların verdiği yorumlar arasında birliği sağlayacak mekanizmalar mevcut değildir. Bu çerçevede sadece, daha önce değindiğimiz, Şart’ın 36. maddesinin 3. paragrafı, Güvenlik Konseyi’nin uyuşmazlıkların barışçıl çözüm çabalarında, hukukî mahiyetteki sorunların Divan’a sunulması gerektiğini göz önüne alacağını, öngörmekle yetinmektedir. Fakat bu hükmün Konsey bakımından hiçbir şekilde zorlayıcı olmadığını önemle vurgulamak gerekir (Göçer,2007, 699–700).

Konsey bu kuralı sadece 1947’de “Corfu Boğazı” davasında uygulamıştır. Bunun yanında, Divanın, Statüsünün 36\3 maddesi uyarınca, sadece hukukî kriterlere göre karar vermesi ve buna karşın Konsey’in ise hukukî kriterler yanında, siyasi düşünceleri de göz önüne alarak karar vermesi, normların farklı biçimde yorumlanması olasılığını arttırmaktadır. Ancak, günümüzde Konsey’in daha ziyade, kendi faaliyetinin ve diğer organların faaliyetinin sınırlarını belirlemesi bakımından, Divana başvurmaya eğilim gösterdiği söylenebilir (<http://www.usakgundem.com>, 2013)

6.VAROLAN SORUNLAR İÇİN ÖNERİLER

6.1.Çevre Sorunlarına Öneriler

20.yüzyılın ikinci yarısından sonra gelişmiş ülkelerin “sanayileşme-büyüme-kalkınma” üçgeninde geçen ekonomik faaliyetleri, çevresel değerlerin ciddi anlamda zarar görmesine gelecek nesillerin yaşamını sürdürdüğü çevresel alanların tahribatına yol açmıştır.

Çevre sorunları, başlangıçta tek ülkeyi ilgilendirse de zaman içinde birçok ülkeyi içine alarak devam etmiş ve daha sonra küreselleşen bir boyut kazanmıştır. Örneğin; Brezilya’da asit yağmurları sonucu her gün giderek azalan yağmur ormanları önce Brezilya’yı daha sonra Güney Amerika’yı sonunda bütün dünyayı etkileyecek bir boyuta ulaşmaktadır. Ozon deliğinin büyümesi, bütün dünyayı etkisi altına alan küresel ısınma sorununun tetikleyicisidir. Küresel ısınmaya ise; bütün dünya genelinde karbon gazı tüketiminin devasa boyutlara ulaşması neden olmaktadır (Yalçın, 2009, 289).Bugün çevre sorunları açısında gelinen nokta, sorunun bir ülkenin çözebileceği aşamayı çoktan geçmiş olduğudur. Çevre sorunları artık küresel boyutta insanlığın en önemli sorunu haline gelmiştir. Çözümü içinde küresel düzeyde işbirliği şarttır.

BM, küresel çevre sorunlarının tespiti ve uluslararası alanda işbirliği için konferanslar düzenlemiş ve çevre sorunlarıyla ilgili birçok sözleşme hazırlamıştır. Birleşmiş Milletler Çevre Programı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Gıda ve Tarım Örgütü ve Dünya Ticaret Örgütü gibi kuruluşlar kendi aralarındaki yetki, kaynak ve sahip oldukları ağır bürokratik yapıları nedeniyle bir araya gelip ortak bir çalışma çıkaramamışlardır. Çevreyle ilgilenen bu uzman kuruluşlar öncelikle çevresel politikalar bağlamında ortak amaçlar için bir araya gelip işbirliği yapmaları gerekmektedir.

Küresel çevre politikalarının yönetimi konusunda gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasında yaşanan maliyet sıkıntısını çözmek için Birleşmiş Milletlere önemli görevler düşmektedir. Hem ülke hem de küresel çevre politikalarının başarısı, çevre politikaların uygulayacak ülkelerin üstlenecekleri maliyetlere katlanmalarına bağlıdır. Birleşmiş Milletlerin bu konuda yaptırım gücü olması nedeniyle bu durumla ilgilenecek uzman bir kuruluş oluşturulmalı ve

dünyanın artan refah seviyesine bağlı olarak daha etkili çevre programlarının oluşturulması gerekmektedir.

Bir diğer yandan günümüzün iklim değişikliği ile ilk ve hâlihazırda tek bağlayıcı uluslararası anlaşması olan Kyoto Protokolü sera etkisi yaratan gazların salımını sınırlayıcı ve azaltmayı amaçlar bir uluslararası anlaşmadır. Protokol, gelişmiş ülkelerin 150 yılı aşkın süredir devam eden endüstriyel faaliyetlerinin atmosferde artan sera gazı konsantrasyonunun sorumlusu olduğunu dikkate alarak; bu ülkelerin sorunun çözümünde daha etkin rol almalarını gerekli görmüştür. İklim değişikliğine sebep olan sera gazı emisyonunun büyük bir oranının gelişmiş ülkeler tarafından gerçekleştirildiği, gelişmekte olan ülkelerin emisyonunun nispeten daha düşük olduğu ancak gelişmekte olan ülkelerin emisyonunun gelişme ve sosyal ihtiyaçlarına bağlı olarak artacağı kabul edilmiştir. Bu ön kabuller Çin ve Hindistan gibi gelişmekte olan ülkelerin anlaşmaların spesifik kesinti hedefleyen birçok hükümden muaf olması anlamına gelmektedir. Buna karşın, gelişmekte olan ülkeler, emisyon düzeylerini bildirmek ve ulusal çapta iklim değişikliği ile mücadele programları geliştirmekle yükümlü tutulmuşlardır. Birleşmiş Milletlerin Çin ve Hindistan gibi ekonomileri ilerleyen gelişmiş ülke statüsüne almaları ve sera gazı etkisinin azaltılmasına gidilmelidir. Aynı zamanda Birleşmiş Milletler karbondioksit emisyonunun %19,96 sahip (www.iea.org/, 2013) olan ABD'nin bu protokole girmesine ön ayak olmalıdır. Bir hakem niteliğindeki Birleşmiş Milletlerin tek yaşam alanımız olan dünyayı gelişmiş ülkelerin sanayileşme sebebiyle çevreye verdikleri zararlardan koruması ve gelecek nesillerimize daha iyi yaşam alanı sunulması için daha fazla katkı yapmalıdır.

6.2. İnsani Müdahale Sorunlarına Öneriler

Birleşmiş Milletlerin en önemli amacı; uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu amaçla barışın devamını sağlamak için ortak önlemler almaktır. Devletler, dünyaya tarifsiz acılar bırakan savaşın önlenmesi ve barışın daim olarak kalması nedeniyle Birleşmiş Milletler örgütü kurulmuştur. Birleşmiş Milletler uluslararası barışı ve güvenliğin sağlanması için müdahale etmek gerekirse, bu müdahalenin bütün sonuçlarına katlanmalıdır.

İnsanı müdahale, uluslararası hukukun temel prensipleri olan “egemenliğe saygı” ve “devletin iç işlerine karışmama” ilkelerine aykırılık arz etse de bu çelişki Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin bu yönde bir karar almasıyla hukukileştirebilir. İnsanı müdahale, hukuki dayanağa sahip olarak gerçekleştirildiği durumlarda bile “kural” değil, olay içinde değerlendirilen bir “ istisna”dır. Hem müdahale edilen bölgedeki taraflar hem de müdahale eden güçler adına can kaybını da beraberinde getiren “hayati” ve “ölümcül” bir mesele olması ise insanı müdahalenin ahlaki yönleriyle de incelenmesi önlenebilir.

Birleşmiş Milletler, en uzlaşmacısından en zorlayıcısına kadar müdahalenin mümkün olduğu ölçüde geniş bir tanım yapılmalıdır. Uluslararası barışın ve güvenliğin korunması için insani yardım, rehabilitasyon ve yeniden yapılandırma çalışmaları, müdahalenin bulunduğu bölge halkıyla projeler yapılabilir. Yapılan müdahale dünya kamuoyuna anlatılmalı ve destek alınmalıdır. Müdahale yapıldıktan sonra bölgeyi tekrar inşa etmek için Birleşmiş Milletler uzmanlık örgütlerinden destek alınabilir. Barışın sağlanması için de en az müdahaleye harcanan çaba kadar emek harcanmalıdır. İnsani çabaların kabul görmesi ve meşru olabilmesi için, evrensel olması gerektiği gibi, bu çabalar çatışmaların bitmesiyle sona ermemelidir. Çatışma sonrası kalıcı barışın sağlanması ve tekrar şiddete başvurmanın engellenmesi için bu çabalar devam etmelidir.

Küresel bir dönem, küresel çabaları gerektirmektedir.”(Annan,1999,44) sözünden anlaşılacağı üzere Birleşmiş Milletler antlaşmasının temel değerlerini oluşturan demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi değerlerin korunmasında devletlerin daha çok birlik olmaları gerekmektedir. Birleşmiş Milletler belli ulusların çıkarlarına göre değil; küreselleşen dünyada bütün ulusların çıkarlarını korumalıdır.

İnsani müdahalenin keyfi olma, büyük güçlerin ulusal çıkarlarını etkileme gibi konularda Birleşmiş Milletlerin daha adaletli davranması gerekmektedir. Çünkü bu keyfilik özellikle güçsüz devletler bakımından tehlike oluşturabilir. Hakem konumundaki Birleşmiş Milletlerin bu konuya dikkat etmesi her şeyden önemlidir. Birleşmiş Milletlerin “insani müdahale” yerine “insani yardım” yapılması için devletler daha fazla katkıda bulunmalıdır.

Birleşmiş Milletlerin müdahalede bulunması için temel şartı güvenlik konseyinin, insan hakları ihlallerini barışı tehdit eden veya bozan bir durum olarak nitelendirmesi ve buna karşı gerekli tedbirlerin alınması yönünde karar vermesidir. İnsani müdahale güvenlik konseyi hangi objektif ölçüde hareket ettiği bilmemektedir.

6.3. Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlemesiyle İlgili Faaliyetlerine Öneriler

Yüzyıllardır kadınlar her konuda ikinci plana atılmış, kadın haklarını düzenleyen kuralların oluşumu son derece yavaş ve çok kademeli olarak gerçekleşirken Birleşmiş Milletler antlaşmasında “erkeklerle kadınların hak eşitliğine olan inancı” yeni bir oluşuma gitmiştir. Birleşmiş Milletler kadın haklarının statüsünü aşama kaydetmiştir ve antlaşmasına olarak bağlayıcı bir hüküm olmuştur.

Birleşmiş Milletlerin kadın haklarıyla ilgili bildireler, konferanslar ve çeşitli programlar oluşturmuştur. Birleşmiş Milletler faaliyetlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik projeler geliştirmeye önem göstermiştir. Yeni sistemler belirleyerek kadınların yeni durumuna, yeni eğilimlere ve yaklaşımlara açık olmalı, bu yeni oluşumları dünyadaki insanlara aktarmak üzere uzman örgütlere daha fazla görevler verilmelidir. Birleşmiş Milletlerin yeni programları kadınların ev içinde daha rahat karar alma, kendilerini işlerinde daha güçlü hissetmeleri ve söz sahibi olmaları konusunda içerikler oluşturabilir.

Gelişmekte olan ülkelerin genel sorunları kız çocuklarının okullaşma oranları düşük, kadınların çoğu gayri resmi sektörlerde ve düşük ücretlerde çalışmaktadır. Birleşmiş Milletlerin bu konuda programlar yaparak, gelişmekte olan ülkelere bu konuda eğitimler verilmeli ve bu ülkelerde kadın istihdamı desteklenmelidir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği için bütün ülkelerin desteğini alarak kadınların güvenlerini yerine getirebilmek, daha onurlu, güvenli yaşamaları için destek verilmelidir. Kadınların ölçülü olduğu toplumda yoksulluk azalır ve kalkınma için önemli bir araç olur. Gelişmekte olan ülkeler için bu çok önemlidir. Uzman kuruluşlar, gelişmekte olan ülkelerdeki kadınları desteklemelidir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için erkeklerin sürece dâhil edilmelidir. Özellikle devletin en üstünde bulunan erkeklerin, din görevlilerinin, destekli projelere katılmaları gerekmektedir. Küçük yaşta evlilikler, namus kisvesi altında namussuz cinayetleri,

kürtaj gibi konularda destek alınarak eğitimler çoklaştırılabilir. Üreme sağlığı, anne ölümlerinin azaltılması, kadına yönelik şiddet gibi konularda erkeklerin desteği alınarak azaltılabilir. Erkeklerin tek eşliliğe yönlendirilmesi sağlanmalıdır. Afrika ve bazı Arap ülkelerinde kadınlara yapılan sünnetlerin durdurulması için Birleşmiş Milletlerin bu konuda reformculara destek verilmelidir.

6.4. Birleşmiş Milletlerin Kalkınma Faaliyetlerine Öneriler

Kalkınma, günümüzde sürekli büyüyen dünyada çıkarların oluşması sebebiyle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ortak sorumluluklar meydana getirdiği ve bu sorumluluklar birlik halinde çözüme kavuşulması için Birleşmiş Milletlerin desteği ve yardımlarıyla oluşan bir anlayış olarak anlaşılmalıdır.

Birleşmiş Milletlerin temel hedefi dünyada yaşayan bütün insanların yaşam seviyelerini yükseltmek, yoksulluğu azaltmak, dünya barışını kalıcı hale getirebilmektir. Kalkınmanın, olabilmesi için dünyada mutlak barışın sağlanması gerekmektedir. Bu konuda Birleşmiş Milletlere bu konuda sorumluluk düşmüştür ve günümüz süresinde de düşmektedir. Barışın olduğu yerde ekonomik kalkınma daha rahat gerçekleşebilir.

Birleşmiş Milletler sistemi dünyadaki en yoksul insanlara yardım etmeyi amaç edildiği bilinmektedir. Bu sebeple uzman kuruluş yardımlarıyla ekonomik ve sosyal yardımlar yapılmaktadır. 6 milyar nüfuslu, kalkınmaya çalışan dünyada yoksulluk sınırının altında 2 milyar insanın yaşadığı bilinmektedir.(www.ankaratb.org.tr, 2013).

Birleşmiş Milletlerin yeni programlar geliştirerek uzman kuruluşlarıyla birlikte bu yoksul insanları yardımlarıyla ülkelerin kalkınmalarını sağlamalıdır.

Kalkınma sadece yol, köprü, okul gibi yapılardan değil, beşeri güç ile birlikte olacağı unutulmamalıdır. Bu konuda halklar bilgilendirilmeli ve bölgelere yayılması için eğitim grupları oluşturulabilir. Birleşmiş Milletler bunları yaparken finanse edilmeli ve kaynak yaratılabilir. Bunun için kalkınma bölgeleri arttırılabilir. Birleşmiş Milletlerin Kalkınma Programıyla hayat standartlarımızı yükseltecek sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek amacıyla hem ülkelerle hem de ülkelerin yerel yönetimleriyle işbirliği yapılmalı ve kalkınmayı bütün yönleriyle incelemeleri gerekmektedir. Kalkınma Programının Kriz Önleme ve Etkilerini Azaltma Bürosu aracılığıyla ülkelere yardım eden Birleşmiş Milletler, ülke yönetimini ve ülkede

bulunan sivil toplum örgütlerini yanlarına alarak olayları çözme kapasitesini geliştirebilir. Böylelikle kalkınmayı hem ekonomik hem de sosyal yapısıyla destekleyebilir. Kalkınma programının kalkınma üzerine bir stratejisi yoktur, hükümetler kendi stratejilerini belirlerler ve uygulanır. Kalkınma programı kendi birçok strateji programı uygulayabilir, farklı ülkelere farklı projeler uygulayabilir.

6.5.Birleşmiş Milletler Uluslararası Sorunları Önleyebilme Yeteneğine Öneriler

Birleşmiş Milletler kurulduğu yıllardan itibaren uluslararası sorunları önleyebilmek için etkinlik gösterilmiştir. Birleşmiş Milletler ana örgüt yapısı sorunlarda önemli rol oynamaktadır. Fakat sadece Birleşmiş Milletlerin örgüt işleyişine bağlı kalmamalı üye devletlerini de sorunların içine aktif hale getirilmeli ve tutumlarını belirlemelidir.

Birleşmiş Milletlerin örgüt işlevlerinde rolleri farklıdır. Uluslararası sorunların çözümünde genel sekreterliğin rolünü beşinci bölümde incelemiştik. Genel sekreterlik bir sorun karşısında doğru bilgi yoluyla güven inşasını sağlayarak sorunu çözebileceği vurgulanmıştır. Sekreterlik doğru bilgiye ulaşmak için alt komisyon oluşturabilir. Sorunları önleyebilmek için atadığı arabulucular ya da elçiler bölgenin sevebileceği ya da bölgeyle yakından ilgilenen kişiler olabilir. Sorunun temelden anlaşılması önemlidir, eğer temelden alınan sorunun tekrarlama olasılığı da düşüktür. Birleşmiş Milletlerin ve üye devletlerin doğru girişimi başlatmalarıyla çözümde kolaylıkla gelebilir.

Genel Kurul'un uluslararası sorunlarda aktif değildir. Daha çok meclis havasında olan Genel Kurul'un aldığı kararlar genel tavsiye niteliğindedir. Uluslararası sorunlarda öncelikli rol Güvenlik Konseyi'ne aittir, ekonomik ve siyasi sorunların işbirliğinde Genel Kurul daha etkilidir. Bu yüzden sorunlar çözüme kavuştuktan sonra Genel Kurul ekonomik ve siyasal alanlarda projeler geliştirerek barışı güçlendirebilir. 2000'li yıllardan itibaren ekonomik ve sosyal alanlarda projelerini ekonomik ve sosyal konsey yoluyla uluslararası sorunların çözümünde rol almaktadır.

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ve korunması konusunda en önemli organ Güvenlik Konseyidir. Sorunlarda temel sıkıntı Birleşmiş Milletlerin beş daimi üyesinin veto yetkisidir. Uluslararası barışın sağlanması için uzlaşma

olanağının oluşması için beş daimi üyenin desteği alınmalıdır. Güvenlik Konseyin barışı sağlamak için askeri gücü kullanabilmektedir. Bu askeri gücün etkisi kontrol altına alınabilir ya da askeri gücün uygulanmasından önce çözüm önerilerine açık risk almaya çalışabilir. Uluslararası barışı sağlamak için silahsızlanma şarttır. Fakat silah satışlarının en fazla beş daimi üyenin gerçekleşmemesi sorunlarına çözüm bulunması gerekir.

6.6.Uluslararası Adalet Divanı ile Güvenlik Konseyi Görev Paylaşım Sorunlarına Öneriler

Adalet Divanı ile Konsey arasında görev paylaşım sorununa çözüm önerisi sunan iki görüş ortaya çıkmıştır. Birinci görüşe göre; Güvenlik Konseyi bir sorunu ele almışken, aynı sorun hakkında Divan'ın bir görüş bildirme hakkı ve yetkisi yoktur, ikinci görüş; iki organ arasında sorunlarda görev paylaşımı varlığını kabul etmektedir. Birinci görüşü savunanlara göre, uluslararası hukuk kurallarında kuvvet kullanımı tanımlanmadığından, Divan'ın yargısal olarak bir görev yapması da olanaksız hale gelir. Yani, Divan kuvvet kullanımına her girdiğinde yeni bir hukuk yaratma çabası içine girebilir.

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 24. maddesinin 1.paragrafında,"örgütün çabuk ve etkili hareket etmesini sağlamak için, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasının başlıca sorumluluğu Güvenlik Konseyi'ne verilir",böylelikle Divan'ın yetkisi dışlanır. Konseyin uyumsuzluk bakımından, devletler Divan'a başvurmadan vazgeçmelerini gerektirmektedir. Divan ile Konsey arasındaki yetki çatışması sorununu çözebilecek nitelikte usul hukuk mekanizmasının yokluğu, Divan içtihadı tarafından giderilmeye çalışmalıdır. Güvenlik Konseyi kararlarından kaynaklanan yükümlülüklerin şartın 103. maddesi belirtildiği gibi diğer uluslararası yükümlülükten üstün olduğu kabul edilerek, yetki çatışmasını önleyici bir çaba içine girilebilir. Bir sorun ya da konu hakkında ilk karar veren organ Divan bu karara uymak zorundadır. Aynı şekilde sorun hakkında ilk karar veren Divan ise Güvenlik Konseyi karara uyma zorunluluğu vardır. Yargısal nitelikli bir organ olan Divan kararlarını, siyasi nitelikli organ olan Güvenlik Konseyi kararlarına uygun olarak tasarlanabilir, Birleşmiş Milletlerin uluslararası yargının güçlendirilmesi konusunda bir reform yapılabilir.

7.OLMASI GEREKEN ÖRGÜT YAPISI ve İŞLEVLERİ

Dünya siyasi tarihinde evrensel düzeyde, dünya uluslarını kendi bünyesinde toplayan ilk siyasi örgüt olan Birleşmiş Milletlerin temel varlık nedeni, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasıdır. İkinci Dünya Savaşında insanlığın yaşadığı acıların bir daha tekrarlanmaması için dünya halklarının tümünü kapsayacak bir örgüt gereksinimi doğmuş ve galip devletlerin önderliğinde, bugünkü bilinen yapısıyla Birleşmiş Milletler kurulmuştur. Kuruluşundan hemen sonra, dünya politikasının iki kutuplu bir yapıya dönüşmesi nedeniyle, soğuk savaş yıllarında Birleşmiş Milletler kendisinden beklenen liderliği istenildiği ölçüde yerine getirememiştir. Ancak gene de sömürge çağının bitmesini kolaylaştırmak, dünya devletleri arasında daimi bir diyalog sağlayan ortak bir platform olmak gibi önemli işlevleri de yerine getirmiştir. Ama büyük güçlerin “veto” yetkisi nedeniyle, önemli konular hep BM dışında karara bağlanmıştır. Aradan geçen yarım asırlık tarihte bu kuruluşun performansına baktığımızda, aslında başarıları kadar başarısızlıklarla da dolu olduğunu görmekteyiz. Ancak BM'nin performansını değerlendirirken unutulmaması gereken şey, BM'nin uluslar-üstü bir kuruluş değil, üyelerin “bağımsız ve egemen” devletlerin oluşturduğu bir “siyasi” kuruluş olduğu gerçeğidir.

BM çok taraflı bir uluslararası antlaşma ile kurulmuştur ve üyeleri uluslararası hukuk bakımından eşit görüle bile, bu kuruluşun alacağı kararlara objektif hukuk kuralları değil; üye devletlerin çıkarları yön vermektedir. Başka bir deyişle, uluslararası sistemin temel aktörleri olan egemen devletler BM'de karar alırken, barış ve adalet gibi felsefi-soyut kavram ve değerleri göz önünde bulundurarak değil; tam tersine, öncelikle kendi ulusal çıkarlarını düşünerek karar verirler. Belli bir ülkedeki farklı çıkar gruplarının kamusal kararlar üzerindeki etkileri nasıl o grupların göreceli gücüne ve etkisine göre değişiyorsa, BM'de de ülkeler, uluslararası sistemdeki göreceli güçleri kadar etkili olabilmektedirler. Esasen 1945'teki kuruluş aşamasında da beş daimi üyeye veto hakkı tanınması örgütün daha kuruluşunda realist bir görüşle, dünya dengelerini gözettiği anlaşılmaktadır. Ama bugünkü BM'nin dünyadaki güç dengelerini yansıttığı da söylenemez. Güvenlik konseyinde daimi üye olan Fransa ve İngiltere'nin, göreceli ekonomik ve siyasi güçleri yarım asır öncesinden çok farklıdır. Buna karşın Japonya ve Almanya, yeni güçler olarak ortaya çıkmış, Rusya ise çok daha zayıf bir aktör konumuna indirgenmiştir. Bunların

hepsinin üstünde ise tek kutuplu bir dünya ve ABD gibi bir süper güç, diğer bütün aktörleri gölgelemektedir. Son Irak savaşı sırasında ABD tarafından BM'nin by-pass edilmesinin ardında da dünyada özellikle son on yılda yaşanan güç değişmesi yatmaktadır. Birleşmiş Milletleri Amerika'nın yenedünya vizyonuna uygun düşecek şekilde yeniden dizayn etmeye yönelik çabalar artacaktır. Üye sayısı artırılmış, savaş ve barış konusunda bağlayıcı karar alma yetkisinin "tavsiye yetkisi"ne dönüştürülmüş, daimi üyelerinin veto hakkının tamamen ortadan kaldırıldığı bir Güvenlik Konseyi yapısı, muhtemelen Amerika'nın çıkarlarına daha uygun düşecektir. Böylece ABD, uluslararası sistemin tek sahibi olarak savaşa ve barışa dilediği gibi karar verebilecek; BM ise, küresel çevre sorunları, kadın hakları ve AIDS'le mücadele gibi ince konularla ilgilenen bir uluslararası diplomasi derneğine dönüştürülecektir.

7.1.Güvenlik Konseyi ve Veto Yetkisi

BM'nin altı temel organından (Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi, Uluslararası Adalet Mahkemesi ve Genel Sekreterlik) örgütün temel vazifesi olan "uluslararası barış ve güvenliğin" sağlanması görevi Güvenlik Konseyi'nin üzerindedir. Güvenlik Konseyi'nde veto yetkisi olan aktörler ise "Dünya Halkları" değil, II. Dünya Savaşı'nı galip tamamlayan devletlerdir. Veto yetkisine sahip ülkelerin diğer bir özelliği ise hepsinin nükleer silahlara sahip olmasıdır. BM Güvenlik Konseyi'nin geçici on üyesi ise kısmî ve sınırlı söz hakkına sahiptirler. Veto yetkisinin sadece II. Dünya Savaşı galiplerine verilmesi, George Orwell'in deyişiyle "bazıları daha eşittir" kabilinden bir durumu ortaya çıkardı. Temsil aksaklığının diğer tartışmalı yönü ise; her türlü uluslararası müdahalelerini kendi demokratik mekanizmalarıyla meşrulaştırmaya çalışan ABD, İngiltere gibi veto yetkisine sahip ülkelerin, demokratik temsil tüm halklar için söz konusu olduğunda, bunun BM'ye yansıtılmaması konusunda gösterdikleri çabalardır. Milletler Meclisi deneyiminin başarısızlığına bağlı olarak, BM'nin ilk kuruluş yıllarında büyük güçlerin uyumu olmadan herhangi bir sonuca ulaşamayacağı kanısı hâkimdi. II. Dünya Savaşı'nın galiplerine Güvenlik Konseyi'nde veto yetkisi bu nedenle verildi. Ama bu, büyük güçler arasındaki görüş ayrılıklarını gideremedi. Bu ülkeler arasındaki çekişmelere ek olarak, örgütün ilk yıllarında temel iki gerginlik

alanı daha vardı: Büyük güçlerle küçük devletler arasındaki gerilim ve sömürgeci ile sömürge sonrası bağımsızlığını kazanan devletler ya da sömürge karşıtları arasındaki tansiyon. Küçük devletler ile büyük devletler arasındaki farklı eğilimler kendini en çok Güvenlik Konseyi'ni ilgilendiren oturumlarda gösterdi. Sorun coğrafi ve demografik farklılıklar gözetilerek oluşturulmaya çalışılan Güvenlik Konseyi geçici üyeliği sayesinde çözülmeye çalışıldıysa da; veto yetkisinin sadece büyük devletlerde olması temsil sorunundaki adaletsizliği gideremedi. Ancak BM sistemini hem şekil hem de görevler bakımından yeniden tanımlamak için BM kuruluş şartının değiştirilmesi gerekmektedir. Böyle bir durumda ise, Pandora kutusu açılacağından, üçüncü nesil bir Evrensel Örgütün hangi temel değerlere göre kurulacağı ve özellikle de kimin çıkarımın, nasıl temsil edileceğine ilişkin tartışmalar bitmek bilmeyecektir. Brezilya ve Hindistan gibi ülkeler Güvenlik Konseyinde daimi üyelik isteyeceklerdir. Belki bugünlerde çok konuşulan “medeniyetler çatışmasını” önlemek için, İslam Konferansı Teşkilatı ya da güçlü bir İslam ülkesi için BM’de “veto yetkisi” talep edilecektir. Özetle, BM’nin şartını değiştirmek imkansız değilse bile yakın zamanda oldukça zor görünmektedir.

Genel Kurul oylamalarında her üyenin bir oy hakkı vardır. Güvenlik Konseyi geçici üyelikleri dağılımı coğrafi formüle göre şu şekildedir: 3 Afrika, 2 Asya, 1 Doğu Avrupa, 2 Latin Amerika, 2 Batı Avrupa. Prosedürel konulardaki oylamalarda 9 üyeli bir çoğunluk tarafından karar alınabilmektedir; diğer konulardaki çoğunluk için, beş daimi üyenin onayı gerekmektedir. Genel Kurul’un aksine, Güvenlik Konseyi barış ve güvenlikle ilgili konularda her an buluşabilecek şekilde kurgulanmıştı. Sömürge sonrası oluşan devletler ile Sovyetler’in çöküşünden sonra ortaya çıkan yeni devletlerin BM karar alma ve uygulama mekanizmalarına aktif olarak dahil edilememeleri, sorunlu bölgelerin BM sistemine yabancılaşmasına neden oldu. BM’nin meşruiyetini ve sorunlu alanlarda etkinliğini pekiştirecek en önemli unsurlardan biri, yeni üyelerin karar alma ve uygulama mekanizmalarına daha aktif katılımlarını sağlamaktan geçiyor. Temsil konusundaki dışlama ve çifte standartlar örgütün etkinliğini baltalıyor.

7.2.Devlet Dışı Küresel Aktörler

BM'nin temsil konusundaki önemli eksiklerinden biri, ulus-devletlerin, dünya halklarını temsil ettiği ön kabulü anlayışından yola çıkıyor olmasıdır. Ulus-devletler içinde kalan ve ayrıma maruz kalan etnik, dini gruplar, yerel halklar, mülteciler ve bunların yanı sıra belirli amaçlar doğrultusunda devlet yapısı ötesinde küresel düzeyde örgütlenen çevreci, savaş karşıtı, feminist gruplar gibi küresel organizasyonlar BM yapısı içerisinde temsil edilemiyor. BM Güvenlik Konseyi'nin büyük devlet temelli statik ve muhafazakâr yapısı dünya halklarının iktisadi, kültürel, siyasi ve demografik dinamizmini ve hareketliliğini temsil etmekten çok uzakta görünüyor. BM'nin değişen dünya düzeninin temel dinamiklerinde öncü ve itici güç olarak rol alması beklenirken, bu yapıyla BM, değişim karşısında esnek ve değişken bir tavır sergileyebilmekten çok uzaktır. BM, devletlerin, özellikle büyük güçlerin çıkarlarının temsil edildiği bir organizasyon hüviyetinden çıkarak, bireylerin ve dünya halklarının haklarını, barış ve güvenliklerini sağlayan bir organizasyon niteliği kazanmak zorundadır. Bu doğrultuda devlet dışı aktörlerin de BM karar alma ve uygulama süreçlerine dâhil edilerek onlara temsil hakkı tanınması zorunludur.

Bu sorunların çözümü Güvenlik Konseyi'nin yeniden yapılandırılmasından geçiyor. Bunun için öncelikle şu beş reformu gerçekleştirmek şart:

- Veto yetkisinin kaldırılması.
- Daimi üyelerin çift katmanlı bir yapıyla işlemesi. Veto yetkisine sahip olmayan yeni daimi üyelerin Güvenlik Konseyine dâhil edilmesi.
- BM beyannamesinde değişikliğe gidilerek geçici üyelere tekrar seçilebilme hakkı tanınması. Bu sayede bölgesel lider konumundaki bazı geçici üyelere de daimi üyeler gibi ayrıcalıklar tanınabilir, tabii veto yetkisi dışarıda bırakılarak.
- Yeni daimi üyelerin eklenmesi. Alternatif oylama teknikleri geliştirilerek Almanya, Japonya, Hindistan, Nijerya, Brezilya gibi yeni daimi üyelerin eklenmesi.
- Daimi üyeliklerin yeniden dağıtılması. Mevcut beş üyeden bir veya birkaçının daimi üyelikten düşürülerek yeni daimi üyelerin eklenmesi.

Tüm bu reform önerilerinin kendi içinde tartışılması gereken sorunları vardır; ancak bunlar netlik kazandığı takdirde Güvenlik Konseyi'ndeki mevcut tıkanmaya açılım getirilebilir. Güvenlik Konseyi'nde yer almayan ülkelere de Ekonomik ve Sosyal Konsey gibi diğer icracı organlarda aktif roller verilebilir. BM'nin temsil sorunu açısından çok daha yapısal ve sorunlu olabilecek reform ise, devlet dışı aktörlerin BM karar alma ve uygulama süreçlerine dâhil edilmesidir. Bu reformların yapılabilmesi için kurumun felsefî ve normatif yapısının tamamen gözden geçirilmesi gerekmektedir. Örneğin devlet dışı dini grupların, etnik grupların veya çeşitli küresel çıkar gruplarının yeni küresel aktörler olarak kabul edilmesi üyeler tarafından çeşitli siyasi ve felsefî tartışmalara neden olacaktır. Sonuç itibarıyla BM'nin temsil açısından daha katılımcı, meşru ve etkin bir şekil alması için bu tartışmaların gündeme gelmesi gerekiyor; aksi halde kurum zamanla anlamsız hale gelecektir. Üzerinde hemen hemen herkesin uzlaştığı temel husus ise, kurumun temsil sorununu çözebilmesi için ciddi bir reform sürecinden geçmesi gerektiğidir.

DÖRDÜNCÜ KESİM: GENEL DEĞERLENDİRME

8.BULGULAR, ÖNERİLER VE GENEL SONUÇ

8.1.Bulgular ve Öneriler

Bulgu-1: Birleşmiş Milletler Örgütü antlaşmasında belirttiği gibi insanlara acılar bırakan iki savaşın etkilerinden ve daha tekrarlanmaması üzerine gelecek kuşakları korumayı, temel insan haklarına ve kadın hakları eşitliğine, uluslararası barış ve güvenliği korumaya kendini amaç edinmek üzere kurulmuş uluslararası bir örgüttür. Gelişmiş ülkelerin gölgesinde gelişmeye çalışan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin arasında diyalogu sağlayan bir nevi hakem görevi üstlenmekte olan Birleşmiş Milletler temel organları ve uzman kuruluşlarıyla faaliyetlerini sürdürmektedir. Birleşmiş Milletlerin uluslararası güvenliği ve barışı sağlamada kuvvet kullanım kararını alacak yetkili organ Güvenlik Konseyidir. Fakat beş daimi üyenin veto yetkisi olması Birleşmiş Milletlerin ulus-üstü bir örgüt olmadığı ve kararları sağlıklı alamadığının bir kanıtıdır. Uluslararası sistemin temel aktörleri olan güçlü ülkeler, Birleşmiş Milletlerin kararlarını etkileyerek öncelikle kendi çıkarlarını düşünmektedirler. Kurulduğu yıllarda İngiltere ve Fransa'nın üstünlüğü günümüzde azalsa da, ABD'nin Birleşmiş Milletler üzerindeki etkisi tartışılmazdır. ABD'nin istediği zaman savaş istediği zaman barış gibi kararlar alması Birleşmiş Milletlerin siyasi gücünü zayıflatmaktadır.

Öneri-1: Birleşmiş Milletler sisteminin hem şekil hem de görevler bakımından değişmesi ve yaşanan adaletsizliklerin bir son bulması gerekmektedir. Birleşmiş Milletlerin ulus-üstü bir örgüt olmasının dışında halkın görüşlerini sunduğu devlet dışı aktörlere, yapısı içinde yer vermelidir. Birleşmiş Milletler değişen dünyada yeni dinamiklere yer vererek büyük güçlerin çıkarlarının temsil edilmediği bireylerin ve dünya halkalarının haklarını daha iyi bir şekilde sunabilir.

Bulgu-2: Birleşmiş Milletler dünyada insanı ilgilendiren her türlü soruna çözüm önerileri sunarak faaliyet göstermiştir. Sanayileşme ve kentleşmenin

artmasıyla meydana gelen çevre sorunları bunlardan sadece bir tanesidir. Çevre sorunları ilk başta bölgesel olarak görünse de daha sonra bu sorunlar küresel boyuta ulaşmıştır. Çözümü ise ancak küresel işbirliği ile hareket etmekle mümkündür. Birleşmiş Milletler küresel çevre programları ve konferanslarıyla çevre sorunlarına çözüm üretmektedir, bu çözüm yollarını uzman kuruluşları aracılığıyla yapmaktadır. Çevreyle ilgilenen uzman kuruluşlar arası ağır bürokratik işler ve yapılar nedeniyle ortak projeler uygulamaları pek olası değildir.

Öneri-2: Çevre sorunlarının çözümü için uzman kuruluşların katı bürokratik yapılarına çözümler getirilip, bu kuruluşların ortak projeler yapması şarttır. Küresel çevre politikalarının uygulanamamasındaki diğer zorluk gelişmiş ülkelerle, gelişmekte olan ülkeler arasındaki maliyet sıkıntısıdır. Çevresel politikalar uygulayacak ülkelerin üstleneceği maliyet artacağından GEF gibi oluşturulan fonların üye devletlerin katkısıyla çevre sorunları azaltılabilir.

Bulgu-3: Günümüzde çevresel tahribatın, dünyamızın geleceğini tehdit eder boyutlara ulaşması, çevre konusunun Birleşmiş Milletler tarafından öncelikle ele alınmasını gerektirmektedir. Son yıllarda teknoloji ve sanayinin hızla gelişmesi, çevre sorunlarının da artmasına neden olmuştur. Artan nüfusla birlikte devreye giren altyapılar, faaliyete geçtikleri günde bile yetersiz kalmaktadır. Bu plansız sanayileşme ve sağlıksız kentleşme, nükleer denemeler, bölgesel savaşlar, verimi arttırmak amacıyla tarımda kimyasal maddelerin bilinçsizce kullanılması, gerekli çevresel önlemler alınmadan ve arıtma tesisleri kurulmadan yoğun üretime geçen sanayi tesisleri, çevre kirliliğini tehlikeli boyutlara ulaşmıştır. Bu yüzden dünyamızda artan sera gazı etkisiyle ısınmaya başlamış iklim değişikliğine neden olunmuştur. İklim değişikliği bütün dünyayı etkisine alarak ilerlemektedir. Çevre sorunları, sınır aşan, ülkeler arası karşılıklı bağımlılık içeren küresel bir sorun haline gelmiştir. Birleşmiş Milletler hazırladığı Kyoto Protokolü ile sera gazı etkisini azaltmak istemiştir. 1997 yılında imzalanan protokol ancak 2005 yılında Rusya'nın katılımıyla gerçekleşmiştir. Fakat Çin, Hindistan gibi ekonomileri her gün güçlenen ülkelerin gelişmekte olan ülke statüsünde yer alıp gaz salımı belirli oranda muaf

tutulması ve ABD'nin bu Protokole taraf olmaması sera gazının etkisini arttırmaktadır.

Öneri-3: Doğal olarak, ülkelerin sınırlarını aşan ve küresel bir nitelik taşıyan çevre sorunlarının çözümünü hedefleyen politikaların da, küresel düzeyde yeniden tasarlanması gerekmektedir. Bu bağlamda, küresel çevre sorunlarının çözümü, ulus devletlerin kapasitesini aşmakta, Birleşmiş Milletlerin ve uzman kuruluşlarının önemini arttırmaktadır. Birleşmiş Milletlerin Çin, Hindistan gibi karbondioksit gazı salımını belirli bir oranda serbest bıraktığı ülkelere ayrı bir yaptırım yapması gerekmektedir ve ABD gibi sanayisi gelişmiş bir ülkenin Protokole taraf olmasını sağlamalıdır.

Bulgu-4: Birleşmiş Milletler uluslararası barışı ve güvenliği korumak için her yolu denemiştir. Bunlardan biri de insani müdahaledir. İnsani müdahale uluslararası hukukta “devletlerin iç işlerine karışmama” ve “egemenliğe saygı” ilkelerine karşı gelinmiş gibi anlaşılabilir. Güvenlik Konseyi kararları ile meşrulaştırılabilir. Birleşmiş Milletler insani müdahale yaparken geniş bir tanım içinde gerekliliğini anlatmalı ve kamuoyuna duyurmalıdır. Ne yazık ki insani müdahale kararların da beş daimi üyenin isteğiyle gerçekleşen bir durum söz konusudur. İnsani müdahale yapılırken barış amaç edinilmişse de Irak da, Afganistan ve diğer müdahalelerde masum milyonlarca insanın ölümüne engel olunamamıştır.

Öneri-4: Bundan dolayı insani müdahaleler sadece tek taraflı düşünülmemeli ahlaki yönleriyle de incelenmeli eğer bir müdahale yapılacaksa da planlamasının müdahale yapılacak olan ülkenin halkını da düşünülerek yapılması gerekmektedir. Müdahale sonrası müdahale edilen bölgenin ya da ülkenin yeniden inşasına destek olunmalı, rehabilitasyon merkezleri kurulmalı müdahalenin yapılmasına destek verildiği gibi bu tür faaliyetlere de çaba harcanmalıdır. “İnsani müdahale” kavramı “insani yardım” adını alarak güçlü devletlerin güçsüz devletler üzerinde bir keyfilik oluşturulması engelleme görevi Birleşmiş Milletlere düşmektedir.

Bulgu-5: Birleşmiş Milletler antlaşmasının oluşmasıyla yeni bir yapılanma meydana gelmiş bunlardan en önemlisi kadınların haklarının statüsünün arttırılmasıdır. Kadınlar kendi haklarını yüzyıllardan beri savunmaya çalışmış her zaman ikinci plana atılmışlardır. Birleşmiş Milletler bu konudan bildireler, programlar ve konferanslar düzenlemiştir.

Öneri-5: Örgüt, toplumsal cinsiyet farklılığını ortadan kaldırmalı, ev içinde kadınlara daha fazla söz hakkı verip güvenlerini oluşturmak ve söz sahibi olmaları için programlar yapmalı, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki kız çocuklarının okullaşma oranları artırılması için destek aranmalı, kadınların düşük ücretlerle çalışması engellenmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Kadınların onurlu ve güvenli yaşamaları için erkeklerden yardım alınmalı özellikle gelişmekte olan ülkelerde görünen namus cinayetleri, küçük yaştaki kız çocuklarının evlendirilmesi önlenmelidir. Üreme sağlığı, anne ölümlerinin azaltılması, kadına yönelik şiddet gibi konularda da Birleşmiş Milletlerin oluşturacağı eğitimlerle devlet desteği ile ele alınmalı sorunlar bir an önce çözüme kavuşturulmalıdır. Afrika ve bazı Arap ülkelerinde kadınlara yapılan sünnetlerin durdurulması için Birleşmiş Milletlerin bu konuda reformculara destek verilmelidir.

Bulgu-6: Birleşmiş Milletlerin temel hedefi dünyada yaşayan bütün insanların yaşam seviyelerini yükseltmek, yoksulluğu azaltmak, dünya barışını kalıcı hale getirebilmektir. Yani kalkınmanın sağlanmasıdır. Kalkınmanın, olabilmesi için dünyada mutlak barışın sağlanması gerekmektedir. Bu konuda Birleşmiş Milletlere sorumluluk düşmüştür ve günümüz süresinde de düşmektedir. Birleşmiş Milletler sistemi dünyadaki en yoksul kişiye ulaşmayı amaç edinmiştir.

Öneri-6: Kalkınma sadece yol, okul, köprü gibi yapılar değil beşeri güç olan insanları yetiştirmek gereklidir. Bunun için Birleşmiş Milletler eğitim programları oluşturabilir ve kalkınma bölgeleri arttırılabilir. Birleşmiş Milletlerin Kalkınma Programı amacıyla hayat standartlarımızı yükseltecek sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek amacıyla hem ülkelerle hem de ülkelerin yerel yönetimleriyle işbirliği yapılmalı ve kalkınmayı bütün yönleriyle incelemeleri gerekmektedir. Kalkınma Programının Kriz Önleme ve Etkilerini Azaltma Bürosu aracılığıyla ülkelere yardım

eden Birleşmiş Milletler, ülke yönetimini ve ülkede bulunan sivil toplum örgütlerini yanlarına alarak olayları çözme kapasitesini geliştirebilir. Böylelikle kalkınmayı hem ekonomik hem de sosyal yapısıyla destekleyebilir. Kalkınma programının kalkınma üzerine bir stratejisi yoktur, hükümetler kendi stratejilerini belirlerler ve uygulanır.

Bulgu-7: Birleşmiş Milletlerin uluslararası sorunları önleyebilmek için kurulduğu yıllardan itibaren etkinlik göstermiştir. Bu etkinliği temel organları farklı görevler üstlenerek yapılmaktadır. Bilgi yoluyla güven inşası sağlayarak sorunları çözebileceğini belirten Genel Sekreterlik alt komisyonlar oluşturarak ve sorunları önleyebilmek için atadığı arabulucular ya da elçiler bölgenin sevebileceği ya da bölgeyle yakından ilgilenen kişiler olabilir. Uluslararası sorunlarda Genel Kurul pek etkili değildir. Genel kurul aldığı kararlarda daha çok tavsiye niteliği vardır. Genel kurul genellikle sorunlar halledildik sonra ekonomik ve siyasi olarak etkiyi sürdürmektedir. Fakat 2000’li yıllardan itibaren bu görevi Ekonomik ve Sosyal Konsey ele almıştır.

Öneri-7: Uluslararası barışı sağlayan, koruyan temel organ Genel Konseydir. Uluslararası sorunları önleyebilmek için beş daimi üyenin desteğın alınmalıdır. Uluslararası barışın sağlanması için silahsızlanma şarttır ancak beş daimi üyenin silah satışlarının fazla olması da sorunlardan bir tanesidir. Birleşmiş milletlerin bu konuda yaptırım uygulaması zorunludur.

Bulgu-8: Birleşmiş Milletler önemli bir kuruluş olması organları arasında görev paylaşım sorununu ortaya çıkarmaktadır özellikle Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Adalet Divanı arasında yetki çatışması meydana gelmektedir. Bir konu hakkında ilk görüş bildiren organın karara uyma zorunluluğu vardır.

Öneri-8: Divan ile Konsey arasındaki yetki çatışması sorununu çözebilecek nitelikte usul hukuk mekanizmasının yokluğu, Divan içtihadı tarafından giderilmeye çalışmalıdır.

8.2. Genel Sonuç

Tezimin katkısı şöyle özetlenebilir; Birleşmiş Milletlerin, uluslararası örgütler arasında, evrenselliği ve görev alanının genişliği bakımından çok farklı bir yeri olmuştur. Örgütün, kurulduğu yıllarda 51 olan üye sayısı şu an itibariyle üyeliği kaldırılan Vatikan ve değiştirilen Çin Halk Cumhuriyeti, son katılan üye Güney Sudan dahil 193'e ulaşmıştır (http://tr.wikipedia.org/wiki/Birleşmiş_Milletler). Bu nedenle, Birleşmiş Milletler bir dünya kuruluşu olarak nitelendirilmektedir. BM dünya barışı, güvenliği korumak, toplumsal, kültürel ve uluslararası ekonomik bir işbirliği oluşturarak insanı ilgilendiren her konuya da etki etmiştir. Günümüzde de çevre, kadın hakları, kalkınma, insani müdahale konularında faaliyetlerini sürdürmektedir. Çalışmada da meydana gelen bazı sorunlar ve faaliyetler ele alınmıştır. Son yıllarda artan sanayileşme ve teknolojik faaliyetler sebebiyle çevre sorunları sadece bir ülkeyi değil bütün dünyayı etkilemiş ve iklim değişikliği ortaya çıkmıştır. Bu sorunu da ancak ulus-üstü bir kuruluş olan BM aracılığıyla çözümlenmelidir. Fakat Kyoto Protokolünü imzalamayan ABD ve belirli bir oranda karbondioksit gazı salımı izni verilen Çin, Hindistan gibi ülkeler çevreye zarar vermektedir. BM' in en temel amacı uluslararası barışı ve güvenliği korumaktır bunun için insani müdahaleye bile gerek duyulduğunda yapılmaktadır. Ne yazık ki insani müdahale kararları beş daimi üyenin isteğiyle gerçekleşmektedir. BM yine kadın haklarını kuruluş anlaşmasının da yer vermiş ve toplumsal cinsiyet eşitliği her konuda öncelik haline getirmiştir. Ancak bu öncelik fazla ve dağınık yürütülen çalışmalar sonunda örgütün konuya gerektiği kadar hakim olamamasına ve müdahale edememesi sorununu ortaya çıkarmıştır. Bu sorunun çözümüne yardımcı olan BM Kadın Örgütlenmesi bir anlamda olaya dinamizm kazandırsa da bu örgütün yerel/ulusal düzeyde karşılığının olmaması kadınlara yönelik faaliyetlerin gecikmesine sebep olmaktadır. BM dünyada yaşayan bütün insanların yaşam standartlarını yükseltmek, yoksulluğu azaltmak ve dünya barışını sağlamak amacıyla kalkınmaya önem vermiştir. BM, kalıcı uluslararası barışı ve güvenliği ancak bütün insanların ekonomik ve sosyal refahlarını sağlanmasına bağlı olarak çalışmalarını büyük çoğunluğunu kalkınma faaliyetlerine adamaktadır. Özellikle BMKP gibi uzman kuruluşları kanalıyla dünyanın her tarafındaki ülkelere teknik ve diğer pratik yardımlarda bulunmakta, uluslararası standart ve rehberlerin belirlenmesinde ve

fonların harekete geçirilmesinde öncü rol oynamaktadır. BM organları uluslararası sorunları önleyebilmek için farklı görevler üstlenmişlerdir. Uluslararası barışı ve güvenliği koruyan temel organ Güvenlik Konseyidir. Fakat bu organda beş daimi üyenin etkisi altındadır. BM önemli bir kuruluş olması sebebiyle Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Adalet Divanı organları arasında faaliyet alanlarında çatışmalar meydana gelmekte, olası bir çatışma durumunda da Konsey kararları üstün bir değer taşımaktadır. İki organ arasında meydana gelebilecek yetki çatışmalarını önlemeye ve çözümlenmeye yönelik normların mevcut olmaması, Güvenlik Konseyinin yetkilerinin, Divan aleyhine olmak üzere, genişlemesini kolaylaştıran bir unsur olarak görünmektedir.

Denencemin tezi şuydu; BM'nin örgüt yapısında ve işlevlerinde beş daimi üyenin etkisi oldukça fazladır, bu durum az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sorunlarının çözümünde olumsuz etkiler yapmaktadır. Çalışmamda belirtildiği gibi insani ve toplumsal her konuya değinmeye çalışan BM özellikle Güvenlik Konseyi kararlarında beş daimi üyenin etkisinde kalmaktadır. BM kurulduğu yıllarda İngiltere ve Fransa'nın üstünlüğü günümüzde azalsa da ABD'nin gücü tartışılmazdır. ABD'nin istediği zaman barış, istediği zaman insani müdahale adı altında savaş kararlarını alması az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için tehlikeli bir durum olmaktadır. BM siyasi gücünü ve ulus-üstü bir örgüt olmasını zayıflatan bu durum diğer ülkeler içinde tehlikeli bir durum oluşturmaktadır.

Birleşmiş Milletler kararlarını alırken ahlaki boyutları da düşünmeli, herhangi bir karar aldığında bunu dünya kamuoyuyla paylaşmalı ve devlet-dışı aktörlere yer verilmesi için çalışmalar yapılmalı, dünya halklarının haklarını beş daimi üyenin kararlarına bırakılmaması için örgüt yapısında değişikliğe gidilmesi amacıyla çalışmalar yapılmalıdır. Daha çok ülkeye veto yetkisi vererek ya da veto yetkisinin kaldırılarak güçlü ülkelerin, zayıf ülkeler üzerindeki etkisini azaltmak ya da tamamıyla ortadan kaldırmak amacıyla çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

ANNAN, Kofi A.(1999), **The Question of Intervention**, UM Publications, United Nations , New York,s. 41.

Ana Britannica (1994), İstanbul: Ana Yayıncılık, Cilt-9, s. 80

ALADA, Adalet, Ergün GÜRPINAR ve Sevim BUDAK (1993), “**Rio Konferansı Üzerine Düşünceler**”, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, İstanbul, Cilt-3, No- 3-4-5, s. 93-108.

ALTAN, Rıdvan (2008), **Birleşmiş Milletler Kalkınma Faaliyetleri ve Türkiye Yansımaları**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Yayımlanmış Doktora Tezi.

ARIKAN, Yunus, (2006), **Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü**, Ankara, İris İletişim Çözümleri

ARSAVA, Füsun (2010), **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarına Karşı İnsan Hakları Himayesi**, Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, Ankara, Cilt-3, No-10, s.1-12

BAYRAKTUTAN, Yusuf ve Salih Barışı, (2005) , **Kuruluşundan Günümüze Uluslararası Para Fonu**, Bursa, Ekin Kitapevi.

BİRDİŞLİ, Fikret (2010), **Birleşmiş Milletler Uluslararası Sorunları Önleyebilme Yeteneği**, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Malatya, s.173-181.

BOZKURT, Enver (2003), **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

ÇAMUR, Derya ve Songül A. VAİZOĞLU(2007), **Çevreye İlişkin Önemli Toplantı ve Belgeler**, Ankara, TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, Cilt-6, No-4, s.297-306

ÇUBUKÇUOĞLU, Merve (2012) ,**Birleşmiş Milletler Örgütü ve Kadın**, Samsun, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın ve Aile Araştırmaları Tezli Yüksek Lisans Programında Yayımlanan Seminer Ödevi.

DEMİR, Sırma (2006) ,**Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişme Endeksi ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü tarafından Yayımlanmış, Ankara.

DURAN, Hasan (2001), **Birleşmiş Milletler ve Müdahale**, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Isparta, Cilt-6, Sayı-2, s. 131-142.

DURAN, Hasan (1998), **Birleşmiş Milletler ve Barışın Korunması**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Afyon, s.123-138

DURU, Bülent (2004), **Dünya Bankası ve Ekolojik Bunalım**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara.

DURU, Bülent (2003), **Dünya Bankası, GEF ve Küresel Çevre Sorunları**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Ankara, Cilt-58, Sayı-2, s.80-95

ENGİN, Billur (2010), **İklim Değişikliği İle Mücadele Uluslararası İşbirliğin Önemi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, İstanbul, Cilt-2, s. 71-82.

ERŞEN BELEK, Umut (2006), **Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Denetim Mekanizması**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi.

GENÇ, Mehmet (1999), **Birleşmiş Milletler ve Uzmanlık Örgütleri Mevzuatı**, Bursa, Ezgi Kitapevi.

GÖÇER, Mahmut, (2007), **Uluslararası Adalet Divanı İle Güvenlik Konseyi Arasında Yetki Çatışması**, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Ankara, Cilt-XI, s.1-2.

HASGÜLER, Mehmet ve ULUDAĞ, M. Bülent (2012), **Uluslararası Ekonomik Kuruluşları**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.

KARAATLI, Bülent (2002), **Globalleşme Sürecinde Uluslararası Güvenlik Antlaşmalarının Yönü ve Türkiye'nin Geleceği**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi.

KARABIÇAK, Mevlüt ve Ramazan ARMAĞAN (2004), **Çevre Sorunlarının Ortaya Çıkış Süreci, Çevre Yönetiminin Temelleri ve Ekonomik Etkileri**, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt-9, No-2, s.203-228

KARLUK, Rıdvan (1990), **Dünya Ekonomisinde Uluslararası Ekonomik Kuruluş ve Birleşmeler**, Ankara, Turhan Kitapevi.

KESKİN, Funda (1998), **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, Savaş ve Birleşmiş Milletler**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları.

MOROĞLU, Nazan (2002), **Kadınların İnsan Hakları Bildirisi ve Ek İhtiyari Protokolü**, İstanbul, Türk Hukuk Sitesi.

MÜDÜROĞLU, Nazlı (2007), **Birleşmiş Milletler ve İnsani Müdahale**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayımlanmış Tezsiz Yüksek Lisans Bitirme Çalışması.

NALCIOĞLU, Orhan (1997), **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekâtının Hukuksal Esasları**, Ankara, Genelkurmay Basım Evi.

ÖZTUNÇ, Özgür (2006), **Uluslararası Çevre Politikalarında Birleşmiş Milletlerin Rolü**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Çevre Bilimler Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

PAZARCI, Hüseyin (1999), **Uluslararası Hukuk Dersleri**, Ankara, Turhan Kitapevi.

SCHEFFER, J. David (1992), **Challenges Confronting Collective Security: Humanitarian Intervention**, Washington.

TEKİN, Segah (2011), **İnsani Müdahale Kavramı ve Libya'nın Geleceği**, Stratejik Düşünce Enstitüsü, Başak Maatbacılık.

TOPÇUOĞLU, Ersin (2011), **Gıda ve Tarım Örgütü**, Hitit Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Yayınlanan Seminer Ödevi.

TÜRKEŞ, Murat, SÜMER, Utku, ve ÇETİNER Gönül (2000), **Küresel İklim Değişikliği ve Olası Etkileri**, Ankara, Çevre Bakanlığı Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Seminer Notları, s.7-24.

ÜNAL, Şeref (2005), **Uluslararası Hukuk**, Ankara, Yetkin Yayınları.

YALÇIN, Arman (2009), **Küresel Çevre Politikalarının Küresel Kamusal Mallar Perspektifinden Değerlendirilmesi**, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Balıkesir, Cilt-12 Sayı-21 Haziran, s.289.

İNTERNET KAYNAKLARI

- http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafilsoz/bm/bm_01.pdf Erişim Tarihi:17.09.13
- www.dtm.gov.tr Erişim Tarihi:17.09.13
- <http://web.shgm.gov.tr/kurumsal.php?page=uluslararasıKuruluslar&id=2> Erişim Tarihi: 17.09.13
- [http://www.mfa.gov.tr/uluslararası-sivil-havacılık-orgutu-_icao_.tr.mfa\)](http://www.mfa.gov.tr/uluslararası-sivil-havacılık-orgutu-_icao_.tr.mfa) Erişim Tarihi: 17.09.13
- <http://hasanorenmaden.tr.gg> Erişim Tarihi: 17.09.13
- <http://www.enfal.de/sosyalbilimler/u/002.htm> Erişim Tarihi: 17.09.13
- <http://statik.iskur.gov.tr/tr/kurumumuz/mevzuat/ilo1.htm> Erişim Tarihi: 17.09.13
- <http://www.teias.gov.tr/ebulten/makaleler/2011> Erişim Tarihi: 17.09.13
- <http://www.dadder.org> Erişim Tarihi:17.09.13
- <http://www.satturkey.com/yayincilikstandarlari/itu.htm> Erişim Tarihi: 17.09.13
- <http://www.unesco.org.tr> Erişim Tarihi:17.09.13
- <http://uidb.ptt.gov.tr/uyelik/upu.html> Erişim Tarihi: 17.09.13
- <http://unalkaragoz.blogspot.com/2013/03/birlesmis-milletler-dunya-gda-program.html> Erişim Tarihi: 17.09.13
- <http://www.belgeler.com/blg/czn/dunya-saglik-orgutu> Erişim Tarihi: 17.09.13
- <http://www.telifhaklari.gov.tr/ana/sayfa.asp?id=350> Erişim Tarihi: 17.09.13
- http://www.wmo.int/pages/index_en.html Erişim Tarihi: 17.09.13
- <http://www2.unwto.org/> Erişim Tarihi: 17.09.13
- <http://www.unicef.org/tr/tr/content/show/20/situation-of-children.html> Erişim Tarihi: 17.09.13
- www.afad.gov.tr Erişim Tarihi: 17.09.13
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Kyoto_Protokol%C3%BC Erişim Tarihi:18.09.13
- <http://www.thegef.org/gef/> Erişim Tarihi: 18.09.13
- <http://www.genbilim.com/content/view/1286/84/> Erişim Tarihi: 18.09.13
- <http://www.ncsa-turkey.cevreorman.gov.tr/rio-sozlesmeleri.aspx> Erişim Tarihi: 18.09.13
- http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/guncel/MAB_BB.pdf Erişim Tarihi: 18.09.13
- <http://www.fao.org/nr/nr-home/en/> Erişim Tarihi: 18.09.13

http://www.wmo.int/pages/index_en.html Erişim Tarihi: 18.09.13

<http://www.who.int/en/> Erişim Tarihi: 18.09.13

http://www.unicef.org/turkey/cedaw/_gi18.html Erişim Tarihi:19.09.13

<http://www.un.org/en/ecosoc/president/corner/index.shtml#gender> Erişim Tarihi: 19.09.13

<http://www.un.org/womenwatch/daw/csw/index.html> Erişim Tarihi: 19.09.13

<http://unwomen.org/how-we-work/csw/>

<http://www.un.org/womenwatch/dow/csw/critical.htm#gender>

http://www.betaundp.org/content/undp/en/home/ourwork/povertyreduction/fccus_areas/focus_gender_and_poverty.html Erişim Tarihi: 19.09.13

<http://www.betaundp.org> Erişim Tarihi:19.09.13

<http://www.unfpa.org/gender/empowerment.htm> Erişim Tarihi: 19.09.13

<http://www.unfpa.org/gender/index.htm> Erişim Tarihi: 19.09.13

<http://www.unfpa.org/gender/index.htm> Erişim Tarihi: 19.09.13

<http://www.undp.org/content/undp/en/home/ourperspective/> Erişim Tarihi: 19.09.13

<http://www.tr.undp.org/turkey/en/home.html> Erişim Tarihi:19.09.13

<http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=276>) Erişim Tarihi: 19.09.13

[\(http://www.unsystemceb.org/](http://www.unsystemceb.org/) Erişim Tarihi: 19.09.13

<http://www.bilgesam.org/tr/images/stories/kitaplar/ek.pdf> Erişim Tarihi: 19.09.13

ANNAN, Kofi 2006 <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/6170089.stm> Erişim Tarihi:19.09.13

<http://www.usakgudem.com/makale/6/uluslararası%C4%B1-anar%C5%9Fiye-giden-yol-uluslararası%C4%B1-hukuk-a%C3%A7%C4%B1s%C4%B1ndan-%C3%B6nleyici-me%C5%9Fru-m%C3%BCdafa-hakk%C4%B1.html> Erişim Tarihi:19.09.13

<http://afasam.org/tr/featured/mudahaleler-ne-kadar-insani/> Araştırmacı: Oğuz Kaya Erişim Tarihi: 24.09.13

<http://www.bianet.org/biamag/bianet/128773-insani-mudahale-mi-dediniz> Araştırmacı: Nermin Yavlal Erişim Tarihi: 24.09.13

<http://www.hukuki.net/entry.php?17-Uluslararası-Adalet-Divani-ve-BM-Guvenlik-Konseyi-Arasındaki-Yetki-catismasi> Erişim Tarihi: 24.09.13

<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf> Erişim Tarihi: 24.10.13

www.iea.org/cozhighlights/cozhighlights.pdf Erişim Tarihi: 29.10.13

www.ankaratb.org.tr Erişim Tarihi: 29.10.13

<http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-cevre-programi.tr.mfa> Erişim Tarihi: 07.01.14

<http://web.ogm.gov.tr/birimler/merkez/egitim/disiliskiler/Dokumanlar/uluslararası%20okuluslar/GEF.pdf> Erişim Tarihi: 07.01.14

<http://www.thegef.org/gef/whatisgef> Erişim Tarihi: 07.01.14

<http://iklim.cob.gov.tr/iklim/Files/yayınlar/makale-Doha.pdf> Erişim Tarihi: 08.01.14

<http://did.ormansu.gov.tr/did/Files/ULUSLARARASI%20ÖRGÜT%20VE%20ÇEVRE.pdf> Erişim Tarihi: 09.10.14

<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf> Erişim Tarihi: 09.01.14

www.kadininstatusu.gov.tr/upload/kadininstatusu.gov.tr/.../pekin-5.doc Erişim Tarihi: 09.01.14

<http://www.kadinininsanhaklari.org/kategori/pekin-10/29778/pekin-10> Erişim Tarihi: 09.01.14

www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf Erişim Tarihi: 09.01.14